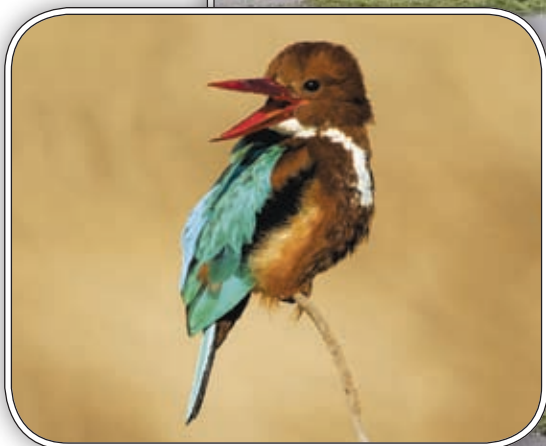

איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל

שנת 2010

www.teva.org.il

שומרים | מחנכים | אוהבים

החברה להגנת הטבע

איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל

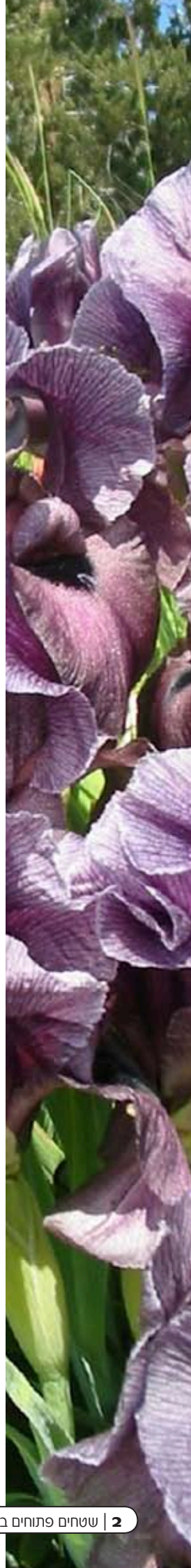
דו"ח איומים לשנת 2010
מבט מקומי לאתגר עולמי
לרגל שנת השמירה על המגוון הביולוגי

החברה להגנת הטבע

דו"ח מס' 3 | ינואר 2010

כתיבה ועריכה: איתמר בן דוד | **עריכה לשונית:** גיתית ויסבלום | **מערכת:** רן אברהם, אביב אלחסיד, יעל אלישר, חיה ארז, דנה גיא, דב גרינבלט, אביגיל דולב, יוחנן דרום, איריס האן, חגית הלמר, גיתית ויסבלום, שי טחנאי, אריק טפיירו, חוה להב, גיא נרדי, רועי סימון, ניר פפאי, משה פרלמוטר, יואב פרלמן, תמיר קהילה, אלון רוטשילד, יואב שגיא, אברהם שקד | **תמונות:** ארכיון החברה להגנת הטבע, תמונות השער: מתן קונביץ, יוסי אשבול | **מיפוי:** גיא נזרי, רן גולדבלט - אגף gis מכון דש"א | **עיצוב גרפי:** 1/2 מעצבים

האגף לשימור סביבה וטבע של החברה להגנת הטבע מציג זו השנה השלישית את דו"ח האיומים על השטחים הפתוחים בישראל. הדו"ח מצביע על שינויים במפת האיומים - לאיומים שלצערנו התממשו ואיומים שלשמחתנו לא באו לידי מימוש, וכן נוספו השנה איומים רבים אחרים. יותר מכל, הדו"ח מלמד על הלחץ ההולך וגובר על השטחים הפתוחים בישראל כתוצאה מיוזמות פיתוח, שבמרבית המקרים מנוגדות למדיניות התכנון הארצית.

לצד האיומים הנקודתיים, אנו עדים גם לאיומים מערכתיים על השטחים הפתוחים, כגון הרפורמה בקרקעות שהתקבלה במהלך החודשים האחרונים, ואליה מצטרפות הרפורמה ההולכת ומתגבשת בתכנון ובמערכת התחבורה. לרפורמות אלה צפויות השלכות מרחיקות לכת על המדיניות התכנונית בארץ ועל גורלם של השטחים הפתוחים בישראל.

כל אלו מציבים אתגרים לא פשוטים בפני כל מי ששמירת הטבע והסביבה יקרה לליבו, כמו גם איכות חייו של האזרח הישראלי הכמה למרחב פתוח, לנופי בראשית ולמקום מפלט שקט וירוק.

שנת 2010 הוכרזה ע"י האו"ם כשנת השמירה על המגוון הביולוגי, מתוך התמקדות במערכת האקולוגית הגלובלית ההולכת ומתדרדרת, זאת, בעיקר בשל הרס השטחים הפתוחים ובתי הגידול. דווקא בישראל, המהווה מדינה ובה עושר מינים יוצא דופן, המצוי בסכנה, ראוי להפנות לנושא זה את מירב תשומת הלב.

החברה להגנת הטבע תקדיש את פעילותה בשנים הבאות להתמקדות בשמירה על המגוון הביולוגי, מתוך פעילות מקצועית לשמירה על השטחים הפתוחים, חינוך הדור הצעיר, סיוע למחקרים, גיוס מקבלי החלטות לנושא ופעילות ציבורית לקידום המודעות של הציבור הישראלי לחשיבות השמירה על הטבע הישראלי. גם כנס ירושלים לסביבה וטבע שעורכת החברה להגנת הטבע מדי שנה יוקדש לנושא זה.

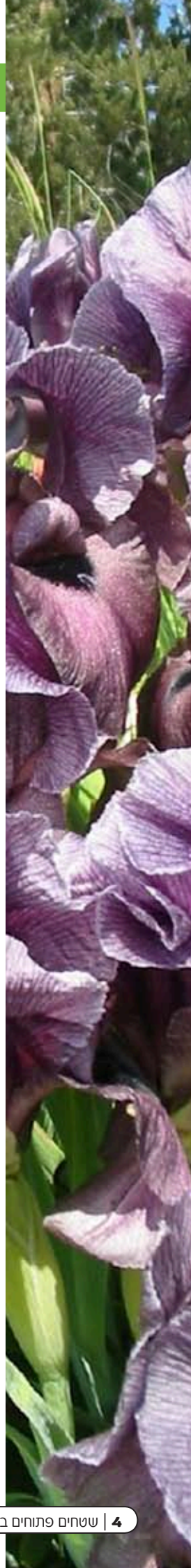
מי ייתן ששנת 2010 תיטיב עם הטבע, הסביבה והאדם,

ניר פפאי

ראש אגף שימור סביבה וטבע

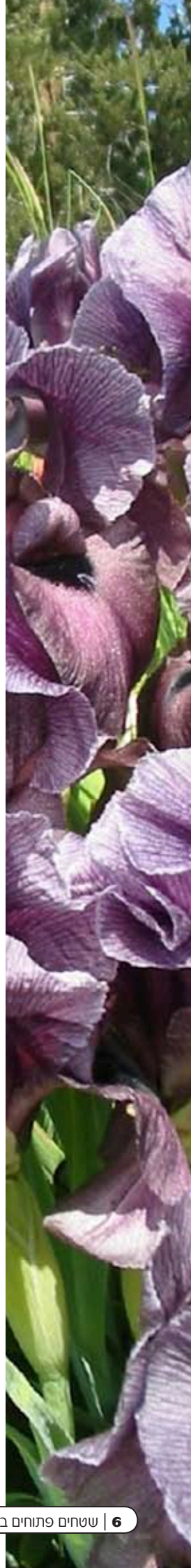
3	פתיחה
4	תוכן העניינים
7	א. פעילות אגף שימור סביבה וטבע - שמירת השטחים הפתוחים בישראל
9	חברי צוות האגף לשמירת סביבה וטבע
10	ב. האיומים על השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010 - עיקרי הדברים
10	1. עדכון איומים שהופיעו בדו"ח השטחים הפתוחים לשנת 2009 - (דו"ח מס' 2)
13	2. איומים לשנת 2010 על פי בתי הגידול
13	מחוזות צפון וחיפה
14	מחוז מרכז
16	מחוז ירושלים
16	מחוז דרום
18	מפת האיומים ביחס למספר מינים בסכנת הכחדה
19	3. איומים לשנת 2010 בחלוקה לפי סוגי הפיתוח
19	מגורים - התיישבות חדשה
19	מגורים ופיתוח עירוני - זחילה עירונית
20	פיתוח תשתיות - תחבורה
20	פיתוח תשתיות - אנרגיה, קבורה, אוצרות טבע, בטחון
21	פיתוח תשתיות - משק המים
21	פיתוח כפרי, חקלאי ויערני
22	פיתוח תיירותי
23	4. איומים מערכתיים וממשלתיים לשנת 2010
23	פיתוח על מקרקעי הציבור - הרפורמה במקרקעי ישראל
23	הרפורמה בחוק התכנון והבנייה
23	פיתוח באמצעות תכנון המכשיר בדיעבד עבירות מקרקעין, ביוזמת גורמי ממשלה
24	מנגנוני פיתוח הדוחקים את הציבור מהשתתפות בקבלת ההחלטות התכנוניות
24	התבדלות חברתית של קבוצות אוכלוסייה בישראל המובילה להקמת ישובים חדשים בלב השטחים הפתוחים
25	א. איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירת השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010:
25	1. חרמון - לחצי פיתוח
25	2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון חדש
26	3. רמת הגולן - טורבינות רוח
27	4. איילת השחר - קיבוץ בהליכי שינוי למושב
27	5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
28	6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע חדש
29	7. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
30	8. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
30	9. חוף בצת - מלונאות
31	10. עכו - מרינה בחוף הדרומי
32	11. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
32	12. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
33	13. צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים
34	14. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם

15. הסדרת חוות בודדים בגליל 34.
16. צמצום שטחי שמורות טבע בגלבוע **חדש** 35.
17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל 36.
18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל 36.
19. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר 37.
20. חיפה - כביש הרכס 37.
21. חיפה - מגדלי חוף כרמל 37.
22. חיפה - הרחבת הנמל על חשבון נחל הקישון **חדש** 38.
23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות 39.
24. עתלית - תוכנית מתאר 39.
25. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט 39.
26. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה 40.
27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור **חדש** 41.
28. קיסריה - תוכנית מתאר 41.
29. חריש - הקמת עיר חדשה 41.
30. בקעת הנדיב - כביש 653 42.
31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9 42.
32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-מאגרי מים **חדש** 43.
33. נתניה פארק השרון-כביש 20 43.
34. נתניה-כביש וינגייט **חדש** 44.
35. ביצת ה"פאליק" בפולג - מאגרי מים ותוכניות ניקוז **חדש** 44.
36. פארק הפולג - כביש רחב 551 ואיומים נוספים 44.
37. השרון - כביש 554 45.
38. השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני 46.
39. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה 46.
40. בריכות חורף במרחב העירוני במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח 47.
41. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש **חדש** 47.
42. חולות חולון - בינוי **חדש** 48.
43. ראשון לציון - עיר הסרטים 48.
44. חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי **חדש** 49.
45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק 49.
46. חוף פלמחים - כפר נופש 50.
47. גבעת חומרה (מ.א. גן רוה) - בית עלמין מטרופוליני 51.
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר 51.
49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק 52.
50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז **חדש** 53.
51. לוד - הרחבת העיר מערבה **חדש** 53.
52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות" **חדש** 53.
53. הרחבת אלעד 54.
54. כביש רחב 461 54.
55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה **חדש** 55.
56. בריכות בן שמן **חדש** 55.
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות 56.
58. מודיעין-כביש 4 **חדש** 56.
59. כביש "נוף איילון" **חדש** 57.

60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
61. מאגרי מים - שמשון בשורק **חדש**
62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
63. נחל רפאים - גדר ההפרדה **חדש**
64. גבעת יעל (מורדות וואלג'ה)-בינוי **חדש**
65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח **חדש**
69. קדמת גפן - ישוב חדש
70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
71. ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום
72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
73. חולות ניצנים - כפר נופש **חדש**
74. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי
75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
78. מדבר יהודה - גדר ההפרדה
79. ים המלח- בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח
80. ים המלח- בריכה מס' 6 של מפעלי ים המלח **חדש**
81. כיכר סדום - מלחת סדום **חדש**
82. מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב
83. הסדרת חוות בודדים בנגב
84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
85. חולות הנגב המערבי -כביש 10
86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
87. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'
88. ים המלח - תעלת הימים
89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
90. חולות סמר - כריית חול
91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש
92. אילת - שכונת רמת בגין
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

א. פעילות אגף שימור סביבה וטבע - שמירת השטחים הפתוחים בישראל

השטחים הפתוחים בישראל הולכים ומצטמצמים, ומצויים תחת לחץ מתמיד ואיומים בלתי פוסקים על ערכי הטבע והנוף המצויים בהם, על ידי גורמי יזמות ופיתוח שונים.

את האיומים על השטחים הפתוחים מקובל לבחון על פי אחד או יותר מהמדדים המאפיינים את השטחים הפתוחים:

פגיעה בכמות והיקף השטחים הפתוחים

- שינוי ייעודם של שטחים פתוחים למטרות בינוי ופיתוח (מגורים, תעסוקה ועוד).

פגיעה באיכות וברצף השטחים הפתוחים

- פיתוח בשטחים פתוחים בעלי רגישות וערכיות סביבתית גבוהה, עד כדי הרס בתי גידול רגישים ומערכות טבעיות מתפקדות.
- קיטוע וניתוק של השטחים הפתוחים. רצף הוא מדד הכרחי וקיומו של שטח פתוח איכותי.
- ממשק וניהול שגוי ומזיק, או חוסר בניהול של שטחים פתוחים, דוגמת חדירה של מינים פולשים הדוחקת ופוגעת באוכלוסיות מקומיות של מיני חי וצומח.

הפעילות לשמירת השטחים הפתוחים ומשאב הקרקע בישראל חשובה ממספר היבטים עיקריים:

היבט הסביבתי

- שימור המגוון הביולוגי ושרותי מערכת לאדם ולסביבה.
- העשרת כמותם ואיכותם של מי התהום.
- תרומה למיתון תופעת ההתחממות הגלובלית כתוצאה מהליכים של קיבוע פחמן הנעשים על ידי צמחיה.

היבט הנופי, החינוכי והתרבותי

- נופים פתוחים כוללים ערכי מורשת ונופי תרבות, המבטאים את הקשר ההיסטורי בין העם לארץ. הנופים מהווים נכס תרבותי וחלק בלתי נפרד מהחינוך של הדורות הבאים לחיזוק הקשר בינם לבין הארץ, והאחריות של כל אחד מאיתנו לשמירה על הטבע שבה.

היבט החברתי

- פעילות פנאי ונופש נגישים לכל שכבות האוכלוסייה.
- מקומות מפגש בין חברי הקהילה השונים, ובין קהילות שונות.

היבט הכלכלי

- קידום ענף התיירות ופעילות פנאי ונופש.
- לערכים הסביבתיים ישנו תו מחיר כלכלי, כשירות ציבורי דוגמת שימור כמות המים ואיכותם, שימור הנוף ושימור המגוון הביולוגי.
- דגמי פיתוח יעילים ובלתי בזבזניים בקרקע, כאלו השומרים על השטח הפתוח, הם גם בעלי יעילות כלכלית גבוהה יותר. פיתוח מפוזר ובזבזני, הפוגע ברצף השטח הפתוח, ידוע גם כבלתי יעיל מבחינה כלכלית.

אגף שימור סביבה וטבע הינו הזרוע המקצועית-ביצועית אשר הקימה החברה להגנת הטבע לשמירה על הטבע והסביבה בישראל. האגף הוקם על מנת לשמור על הטבע הייחודי הקיים בישראל ובכדי להתמודד מול איומי הפיתוח ואתגרי שמירת שטחים פתוחים העשירים בערכי סביבה, טבע ונוף.

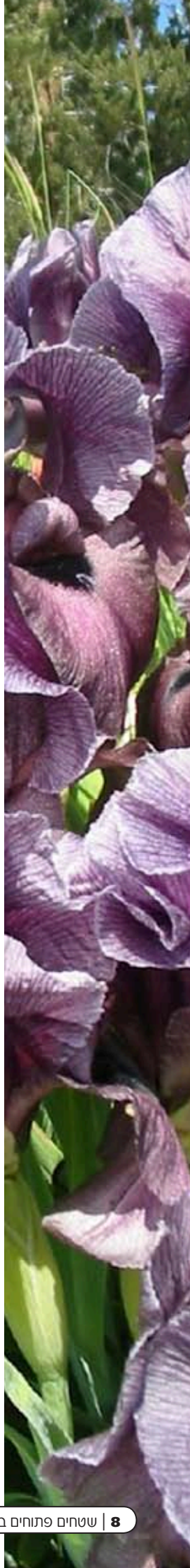
פעילויות השמירה וההגנה על הסביבה, הטבע והנוף בישראל מתנהלות בצמתי קבלת החלטות במערכת השלטונית ומחוץ להם, זאת במטרה להשפיע על מהלכים קובעי מדיניות ארוכת טווח. הניסיון המצטבר באגף לשמירת סביבה וטבע מלמד כי המאבקים הם חלק ממלחמת התשה בלתי פוסקת בזירת תהליכי פיתוח, שהיא זירה מורכבת ועשירה באינטרסים מנוגדים וסותרים זה את זה. זירה זו מחייבת עירנות מתמדת בכדי לזהות את הגורם הבא המאיים על משאבי הסביבה, הטבע והנוף, ובראשם הקרקע והשטחים הפתוחים הנחוצים לרווחת כלל הציבור בדור הזה ובדורות הבאים.

אהבה לסביבה, לטבע ולנוף בלבד אינה מהווה קריטריון יחיד ובלעדי לקבלת החלטות, במיוחד במקרים בהם עולה הצורך לאזן בין צרכי הפיתוח לצרכי השימור במציאות כלכלית, חברתית ופוליטית מורכבת. לשם כך גיבשה במרוצת השנים החברה להגנת הטבע, באמצעות פעילות האגף לשימור סביבה וטבע, "שפה" המובנת גם לאלו אשר אינם קרובים לסוגיות סביבתיות ואקולוגיות כנבחרו ציבור, פקידים, מתכננים, יזמים ובעלי הון, המובילים מהלכי פיתוח והציבור הרחב.

האגף נעזר בפעילותו בכלים מקצועיים מגוונים ופיתוח יכולות בין תחומיות כגון:

- פיתוח תחום התכנון כתחום מקצועי מרכזי, מתוך הכרה בחשיבות מדיניות התכנון והמקרקעין לשמירת משאב הקרקע.
- פיתוח יכולות מקצועיות בתחומים ייחודיים כתחבורה, משפט, הסברה באמצעי תקשורת מגוונים והפעלת לובי פוליטי מקצועי.
- ריכוז מאמץ בנושאים אשר ראוי להעלות לראש סדר העדיפויות כתחומי חופים, הכנרת וזכות הטבע למים, ובשנה זו - נושא השמירה על המגוון הביולוגי.
- שימוש מושכל במידע מקצועי (סביבתי, מדעי, תכנוני ועוד) בהתייעצות עם מומחים מהשורה הראשונה. מידע זה מסייע בגיבוש חלופות מקצועיות השומרות על השטחים הפתוחים ומגינות על הטבע והסביבה, והצגתן באופן יעיל וברור בפני הציבור ובפני מקבלי ההחלטות.
- שיתוף הציבור הרחב וגיוסו לטובת שימור הסביבה והטבע בפעילות קהילתית ברמה הארצית והמקומית. כיום, לאחר 57 שנות פעילות, חברים בחברה להגנת הטבע 65,000 בתי אב בישראל. מאות אלפי ישראלים משתתפים מדי שנה בפעילות הארגון השונות ובאירועי שמירת הטבע באזורים המאויימים על ידי פיתוח מסוגים שונים. אלפי ילדים ובני נוער פעילים דרך קבע במסגרת הפעילות החינוכית אשר הארגון מוביל. חברי החברה להגנת הטבע הם השותפים לדרך. בזכותם ולמענם אנו פועלים בכל המישורים במסגרת חברה אזרחית פעילה ומעורבת למען שמירת הטבע והסביבה בישראל בכל מקום אליו אנו מגיעים.
- הקמת קואליציות של ארגונים ציבוריים המגבירות את התהודה הציבורית ומביאות למרכז ההתעניינות בעיות שונות, הן בזירה המקומית והן בזירה הארצית.
- הצגת המאבקים כבעלי מימדים רבים, הכוללים, מלבד המימד הסביבתי, גם מימדים חברתיים וכלכליים, זאת במטרה להוביל לפיתוח מושכל בר קיימא, המעמיד את הציבור במרכז, ואת ערכי הסביבה ובראשם הקרקע והשטחים הפתוחים כנכס ציבורי לכל דבר.

מלבד המאבקים הפומביים למען הטבע, יש לציין כי מאבקים רבים נמנעים בזכות פעילות החברה להגנת הטבע, אשר יודעת גם להציע חלופות ברמה מקצועית, ולומר בקול ברור ועצמאי - מה טוב יותר לטבע ולסביבה בישראל, ולא פחות מכך לקהילה ולאדם. במקרים רבים הנחישות והאמונה בצדקת הדרך משתלמת ומביאה להצלחות גדולות בשמירה על הסביבה והטבע.

חברי צוות האגף לשמירת סביבה וטבע:

שם	תפקיד	דואר אלקטרוני
נר פפאי	ראש אגף	nirp@spni.org.il
יוחנן דרום	רכז מחוז צפון	daromy@inter.net.il
חוה להב	רכזת מחוז חיפה	haval@netvision.net.il
אלון רוטשילד	רכז מחוז מרכז	alon@spni.org.il
אברהם שקד	רכז מחוז ירושלים	tevashak@spni.org.il
שי טחנאי	רכז מחוז דרום	shaytec@bezeqint.net
איתמר בן דוד	מתכנן האגף	itamar@spni.org.il
משה פרלמוטר	רכז חופים ומים	moshep@spni.org.il
אריק טפירו	רכז תחבורה ותשתיות	arik@spni.org.il
חגית הלמר	יועצת משפטית	hagitlegal@gmail.com
חיה ארז	מתמחה משפטית	hayalegal@gmail.com
ענת אסל	אחראית קשרי ממשל	anatas@spni.org.il
גיתית ויסבלום	אחראית קשרי ממשל	gjitit@spni.org.il
נרית לביא אלון	רכזת פעילות ציבור	nirita@spni.org.il
אמיר פרלברג	אקולוג האגף	aperelbe@cc.huji.ac.il
יואב פרלמן	אקולוג האגף	yoav.perlman@gmail.com
עמית דולב	מנהל מרכז יונקים	amit.dolev12@gmail.com
עפרה אברהם	מזכירת האגף	s-teva@spni.org.il

ב. האיומים על השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010 - עיקרי הדברים

1. עדכון איומים שהופיעו בדו"ח השטחים הפתוחים לשנת 2009 - (דו"ח מס' 2)

איומים שהוסדו....

כביש 431 - קטע מזרחי **הצלחה**

במהלך סלילת כביש 431, המחבר בין מודיעין לראשון לציון, ביצעה החברה הזכיינית, "נתיבי היובל", חריגות אל שטחים פתוחים סמוכים, תוך הרס שטחים חקלאיים וטבעיים, שינוי משטר הניקוז ופריצת קרום הקרקע, הגורמים להתפשטות מינים פולשים, ללא כל אכיפה ופיקוח של הרשויות. בעקבות עתירה שהגישה החברה להגנת הטבע, עוכבה בחודש ימים פתיחת חלקו המערבי של הכביש בסוף שנת 2008, במטרה להבטיח הקצאת ערבויות מיוחדות להשלמת השיקום הנופי בכל השטחים שהופרו במהלך ביצועו. הכביש נפתח לציבור בתחילת שנת 2009 לאחר שתוקנו הליקויים הסביבתיים ושוקמו השטחים שהופרו.

ירושלים - עמק הצבאים **הצלחה**

לאחר מאבק שנמשך כעשר שנים, בנובמבר 2009 אישרה הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה מחוז ירושלים למתן תוקף את התוכנית להקמת פארק טבע עירוני בעמק הצבאים זהו הישג מרשים למאבק אזרחי שהובילו תושבים וארגונים סביבתיים, ובראשם החברה להגנת הטבע, בכדי להגן על שטח פתוח עירוני זה מבינוי הרסני. החברה להגנת טבע תמשיך לעקוב אחר יישומה של תוכנית פארק עמק הצבאים, כשבשלב ראשון יש להבטיח את התנאים להמשך קיומו של עדר הצבאים, הנמצא בסכנת פגיעה והכחדה.

באר שבע - פארק נחל באר שבע **הצלחה**

בתחילת שנת 2009 הוגש נספח אקולוגי, שמסקנותיו הוטמעו בתוכנית פארק נחל באר שבע.

חבל אילות - מגרש לאחסון מכונות על שטח חקלאי **הצלחה**

קיבוץ יהל הפך שטח בגודל של כ- 100 דונם, שהוכשר לשמש כשטח חקלאי למטע תמרים, למגרש עבור אחסון מכונות חדשות, בניגוד לייעוד הקרקע, ללא היתרים ובניגוד לחוק. סביב השטח הוצבו גדרות תיל הוקמו מגדלי שמירה והגישה לשטח נחסמה לציבור. לבקשת החברה להגנת הטבע, מוסדות התכנון הורו על פינוי מגרש המכונות, והשטח פונה מהמכונות והמבנים הנלווים.

איומים במגמת שיפור לטובה....

חרמון **שיפור**

בעקבות המאבק שניהלה החברה להגנת הטבע להפסקת הבניה הבלתי חוקית בחרמון, החל תהליך חיובי של גיבוש תוכנית מתאר חדשה מוסכמת. כמו כן הופסקה גביית דמי הכניסה למרומי ההר, שנעשתה בניגוד לחוק.

איילת השחר **שיפור**

איילת השחר הוא קיבוץ, שהיה מצוי בהליכי שינוי למושב. מהלך זה עלול היה להוביל להתפשטות היישוב וצימצום שטחים פתוחים. המועצה הארצית קיבלה החלטה אשר שומרת על השטחים הפתוחים בסביבת הקיבוץ. בעקבות ההחלטה התקיימה אסיפת החברים בקיבוץ, ובה הוחלט שלא להפוך את הקיבוץ למושב.

צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים **שיפור**

החברה הלאומית לדרכים (מע"צ) ערמה עודפי עפר בהיקף של עשרות אלפי מ"ק בצומת ישי לצורך הרחבתו בעתיד של כביש 77 בקטע סמוך. השנה החלה פעולה מואצת לסילוק מערום העפר בצומת ישי, באמצעות גריסתו ושימוש בו לריבוד הרחבת כביש 77.

חריש - הקמת עיר חדשה **שיפור**

העיר החדשה חריש ממוקמת בלב השטחים הפתוחים. בנובמבר 2009 המועצה הארצית דחתה את דרישת משרד השיכון

להרחיב את תחומי העיר משמעותית ובסופו של דבר הוחלט להפקיד תכנית מוגבלת בהיקפה ללא הכללת שטחים פתוחים בעלי ערכיות סביבתית גבוהה.

געש - בית עלמין מטרופוליני, מודיעין - בית עלמין מטרופוליני שיפור

השטחים הפתוחים הערכיים ממזרח לשפיים ולגעש במרחב הפולג ובאיזור מודיעין היו מאויימים בשל הכללתם כאתר קבורה מטרופוליני בתוכנית המתאר הארצית לקבורה. מוסדות התכנון קיבלו חלופות אשר החברה להגנת הטבע סייעה בגיבושן, אשר יתנו מענה לקבורה באתרים חליפיים ברמת רגישות נופית וסביבתית נמוכה. החברה להגנת הטבע תוסיף לדרוש קידום מדיניות תכנון אשר תחייב ותעודד קבורה בצפיפויות גבוהות (קבורה רוויה).

פארק הפולג - כביש רוחב 551 ואיומים נוספים שיפור

פארק הפולג מהווה ריאה ירוקה, ובו שלל פרחי בר לצד צמחיית מים ועופות מים. כביש 551 מיועד לחצות את אגן נחל הפולג ולפגוע ברציפות השטחים הפתוחים האחרונים בין נתניה לרעננה. על הפארק מאיימים גם הקמת מאגרי מים, הטמנת עודפי עפר, ניקוז שטחי ההצפה ובניה לא חוקית. תוכנית המתאר המחוזית לשימור מרחב הפולג התקדמה משמעותית השנה, בהחלטה חשובה של הועדה המחוזית, שהכריזה על הכנת תוכנית חשובה זו למרחב הפולג, שהינו עתיר לחצי הפיתוח.

בריכות חורף שיפור

בתי הגידול של בריכות החורף חשובים לשימור המגוון הביולוגי, מכיוון ששרדו בהם מספר מינים בסכנת הכחדה חמורה, וכאתרי טבע עירוני. אתרים אלה כלואים בין שימושי קרקע אינטנסיביים בסביבה העירונית. על חלקם מאיימות תכניות פיתוח ובחלקם ישנה בעלות פרטית על הקרקע. השנה חל שיפור משמעותי במצב הבריכות, כאשר בהרצליה מעגנים את שימור בריכת ה"באסה" במרחב גדול יחסית ובבריכת משרד הרישוי בגבול חולון-תל אביב תושלם בקרוב הכנת תוכנית לשימור המקום ביוזמת החברה להגנת הטבע.

חוף פלמחים - כפר נופש שיפור

התכנית להקמת כפר נופש בחוף פלמחים אושרה לפני כעשר שנים. מדובר בחוף הים הציבורי היחיד בין ראשון לציון לאשדוד, המהווה מוקד משיכה לציבור גדול של משתמשים- תושבי המרחב כולו. יוזמת הפיתוח עתידה לפגוע גם בערכי הטבע שבחוף. בעקבות דו"ח חמור במיוחד של מבקר המדינה שפורסם השנה, הודיע מנהל מקרקעי ישראל כי הוא מקפיד את קידום התוכניות עד להחלטת היועץ המשפטי לממשלה בנושא.

עמק איילון - מסילת הברזל נתב"ג-ירושלים מערומי עודפי עפר שיפור

במסגרת קידום קו הרכבת המהירה לירושלים, תוכנית רכבת ישראל היתה לערום את עודפי העפר מכריית המנהרה כמספר גבעות בנוף השטוח של עמק איילון, אתר בעל חשיבות סביבתית והיסטורית. מערומי עודפי העפר עתידים היו לגרום לנזקים נפיים ואקולוגיים.

המועצה הארצית אימצה בעדיפות ראשונה את חלופת מיחזור עודפי העפר במסגרת פרויקט הרכבת או פרויקטים סמוכים וכחלופה שנייה, את אחסון עודפי העפר במחצבת בית מאיר הסמוכה כחלק מפעולות שיקומה הנופי והאקולוגי, פעולות אשר נחוצות באתר כה פגוע ומופר כתוצאה מפעילות האדם בתחום גן לאומי. המועצה הארצית הגבילה כעדיפות אחרונה עירום עודפי עפר בשטחים פתוחים בתא שטח מצומצם בודד בשולי עמק איילון שחשיבותו כמכלול מורשת גבוהה.

באר שבע - הרחבת העיר צפונה שיפור

חלק מהשטחים הפתוחים מצפונה של העיר באר שבע הינם שטחים בעלי ערכיות נופית סביבתית גבוהה בשל היותם בלתי מופרים כמעט לחלוטין, ומכילים ערכי טבע נדירים. בשטחים אלה קודמו על ידי גורמי פיתוח תכניות בניה נרחבות לשכונות מגורים ואזורי תעסוקה. הועדה המחוזית דרום עיכבה את קידומה של תוכנית הרחבת העיר צפונה ודרשה, לבקשת החברה להגנת הטבע, מעיריית באר שבע, משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל לקבוע שלביות בתוכניות ולכרוך כל הרחבה של העיר כלפי חוץ בתהליכי התחדשות עירונית של האזור הבנוי הקיים.

מיזמי אנרגיית שמש במישור ימין שיפור

מיזמי אנרגיית שמש בחולות מישור ימין ומרחבי הערבה הדרומית דורשים שטחי קרקע גדולים בשטחים פתוחים ערכיים מבחינה נופית, בעלי חשיבות גבוהה לשמירת המגוון הביולוגי כבית גידול ייחודי וכאזורי פעילות נופש ופנאי של מטיילים. קידום המיזמים ללא התחשבות יוביל לפגיעה בערכי הטבע והנוף. ועדה בין משרדית שמינתה המועצה הארצית לבחינת אתרים נוספים לייצור אנרגיית שמש דחתה את היוזמה להקמת האתר במישור ימין.

מכתש רמון, גדול המכתשים בארץ והגדול מסוגו בעולם, הוא אחד מאוצרות הטבע והנוף הייחודיים בהן התברכה ישראל. תכנית לבניית שכונה חדשה במצפה רמון מקודמת בסמוך למצוק, בשטח המוגדר כ"שטח ברגישות נופית סביבתית גבוהה", וחלקו נכלל בתחום שמורת טבע. משרד הבינוי והשיכון הסכים להסיט את הבנייה ולהרחיקה מהמצוק, אולם טרם הושלם הליך גריעה מבחינה חוקית מחייבת.

שיפור

בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

המלון בבקעת 3000 בתמנע מקודם בלב השטחים הפתוחים, והקמתו תגרום לצמצום בהיקף השטחים הפתוחים, קיטוע רציפותם, פגיעה בנופי בראשית מדבריים והרס של בתי גידול רגישים. בעקבות החלטת בית המשפט נבחנות כעת מחדש בוועדה המחוזית דרום חלופות למיקום המלון. החברה להגנת הטבע פרסמה דו"ח חלופות, הנותן עדיפות למיקום המלון במתחמים הנמצאים בתחום הישובים של המועצה האזורית חבל אילות.

איומים שהתממשו...

האיום מומש

נחל יתלה - רכבת לירושלים

המועצה הארצית החליטה לאשר את פיתוח קו הרכבת המהירה לירושלים (A1), שיגרום לפגיעה קשה ביותר בנחל יתלה שבארץ הכפירה, המיועד להיות שמורת טבע. דרכי הגישה ושטחי ההתארגנות לעבודות יובילו גם הם לפגיעה בלתי הפיכה בנוף ובערכי הטבע.

גם דו"ח מבקר המדינה ממאי 2009 שחשף את התנהלות רכבת ישראל בתוואי הרכבת לירושלים לא הצליח לשנות את התוצאה - דחיית חלופת המנהרה ואישור תוכנית הרכבת, תוך הבטחה למצור הנזק הסביבתי ושיפור התכנון והביצוע.

קידום התוכנית יוביל להרס של המקום הרגיש ביותר מבחינה סביבתית בהרי יהודה.

החברה להגנת הטבע תמשיך בשנת 2010 להתנגד לסלילת כביש גישה קבוע לנחל וליישם פתרונות חלופיים למטרות חירום וחילוץ. לטענת החברה להגנת הטבע, ביצוע כביש גישה ימיט חורבן מוחלט, חסר תקנה ובלתי ניתן לשיקום של הנחל וסביבתו.

האיום מומש

מזרח חבל לכיש - ישובים חדשים

השנה החלו עבודות התשתית להקמת שלושת היישובים החדשים בחבל לכיש: מרשם, חזן וחרוב, לאחר שאושרו סופית במועצה הארצית. גם התקווה שהצדק יכריע ובתי המשפט יקבלו את עתירת החברה להגנת הטבע כנגד הקמתו של היישוב החדש מרשם נכזבה. הקמת היישובים אושרה על אף שבאזור קיימות עתודות של כ- 4000 יחידות דיור בישובים קיימים סמוכים, ולמרות שהקמתם עומדת בסתירה למדיניות התכנון הארצית. הקמת היישובים תוביל לנזק אקולוגי חסר תקנה באחד מאזורי השטחים הפתוחים הרגישים ביותר מבחינה סביבתית.

החברה להגנת הטבע תמשיך בשנת 2010 ללוות את ביצוע עבודות התשתית להקמת היישובים החדשים ולוודא שהעבודות בשטח יבוצעו בהתאם להחלטות מוסדות התכנון והתוכניות המאושרות.

האיום מומש

מדבר יהודה - קידוח נפט

מדבר יהודה הוא אחד האזורים היחידים בארץ המקיים מערכת אקולוגית מלאה, מיצרנים ראשוניים (צמחים), ועד לטורפי על (נמרים). כל פיתוח באזור עלול לפגוע משמעותית בבית גידול ייחודי זה ובאיכויותיו הנופיות. במהלך 2009 הוועדה המחוזית מחוז דרום ומליאת מועצת גנים לאומיים ושמורות טבע אישרו את בקשת חברת "גינקו" וחברת "דלק אנרגיה" להפעיל קידוח נפט נסיוני בלב שמורת טבע מדבר יהודה דרום.

חיפה - פולינום

מבנה עצום מימדים מול הגנים הבהאיים שנבנה ע"י חיל הים, עתיד לחסום את הנוף המרהיב לים ומסכן את עתיד פיתוח הנמל המערבי. התוכנית התקבלה ע"י ועדה חשאית (הוועדה למתקנים בטחוניים) ללא מעורבות ציבור וללא התחשבות בצרכים חברתיים או סביבתיים.

הפרויקט אושר מבחינה חוקית ובנייתו החלה, אולם אישורו הוא זמני, וכיום נבחנות חלופות להעתיק את כל פעילות מערכת הביטחון מזרחה. בזכות המאבק הציבורי שהובילה החברה להגנת הטבע, הוחלט על הכנת תמ"א לחזית הים אשר תבטיח את פתיחת העיר אל הנמל והים.

2. איומים לשנת 2010 על פי בתי הגידול

שנת 2010 הוכרזה על ידי האו"ם כשנת השמירה על המגוון הביולוגי. בכל העולם, וגם בישראל, עוקבים בדאגה אחרי מצבה ההולך ומחמיר של המערכת האקולוגית העולמית וההידרדרות במצבם של בעלי החיים והצמחים. למרות שטחה הקטן יחסית של מדינת ישראל, התברכה המדינה במגוון ביולוגי עשיר במיוחד. בישראל מוכרים כיום כ- 2800 מינים של צמחי בר, יותר מ- 500 מיני עופות, כ- 100 מיני יונקים, כ- 100 מיני זוחלים, אלפי מינים של חסרי חוליות ועוד.

אולם מאז תחילת המהפכה התעשייתית, האיום על המגוון הביולוגי בישראל, כמו גם בעולם כולו, הולך ומחריף. בין הסיבות לכך ניתן למנות את האבדן של בתי גידול טבעיים וקוטעם, חדירת מינים פולשים הדוחקים את המינים המקומיים, צייד, זיהום מים וקרקע ועוד.

עיקר האיום נובע מפעילות אנושית אינטנסיבית, כמו בנייה, סלילת כבישים, פיתוח התעשייה, הכשרת שטחי חקלאות, ועוד. בשל כך, יותר ויותר מינים נעלמים בהדרגה מנוף ארצנו. מאז שנות ה-50 נכחדו כ- 75 מינים של צמחי בר בארץ, ומספר לא קטן של חולייתנים, כמו כלב הים הים - תיכוני, הברדלס והפרס אשר כבר נעלמו לחלוטין מהטבע הישראלי.

להלן האיומים בתחום התכנון והבניה בחלוקה לפי בתי הגידול באזורי הארץ השונים:

מחוזות צפון וחיפה

- **החרמון** - הר החרמון מהווה מערכת אקולוגית ייחודית העומדת בפני עצמה. הר זה הוא הגבוה בהרי ישראל, ובשל גובהו מתקיימים בו תנאים אקלימיים וגיאומורפולוגיים שאינם נמצאים בשום מקום אחר בישראל. בהר התפתחה מערכת צומח וחי בעלת חשיבות אדירה, בשל הריכוז הגבוה של מינים אנדמיים, מינים נדירים ובסכנת הכחדה, ובשל ערכם הנופי הגדול. מספר רב של בעלי חיים וצמחים נמצאים אך ורק בחרמון. ניתן לציין מספר מינים האנדמיים לחרמון, כגון צפע חרמון, ומספר מינים נדירים ביותר הנמצאים אך ורק בחרמון - חצוצרן חרמון, כרכן חלק (נחש) ועוד.

ראו איומים בדו"ח:

1. חרמון - לחצי פיתוח

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון

- **בית גידול חופי** - כולל מישור החוף הצפוני (עכו) וחוף כרמל. מתאפיין בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה, צמחיית חוף ייחודית ורכסי כורכר. שפכי נחלים לים התיכון יוצרים מיקרו-מערכות טבעיות ייחודיות ורגישות במיוחד. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות, וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. בין בעלי החיים ניתן לציין את גרביל החוף, צב ים חום המטיל בחוף, שחפית ים ושחפית גמדית. מישור החוף הצפוני נפגע בצורה קשה ביותר, בעיקר ע"י פיתוח וכתוצאה מחדירת מיני צומח פולשים.

ראו איומים בדו"ח:

9. חוף בצת - מלונאות

10. עכו - מרינה בחוף הדרומי

24. עתלית - תוכנית מתאר

25. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט

26. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה

27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור

28. קיסריה - תוכנית מתאר

- **המערכת הימית בחוף הים התיכון** - במים הטריטוריאליים של ישראל מתקיימת מערכת אקולוגית עשירה ביותר, בעלת מגוון רב של תצורות גיאומורפולוגיות, מגוון ביולוגי גדול וריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בשל העובדה שמערכת זו נסתרת מן העין, הפגיעה בה לאורך השנים היא קשה ביותר, וההגנה על המערכת הימית (על פי חוק באמצעות שמורות וחוקים להגנת חיות בר) פחותה לאין שיעור מההגנה על המערכות היבשתיות. המערכות הימיות נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח, תשתיות, זיהום וניצול יתר (דייג).

ראו איומים בדו"ח:

10. עכו - מרינה בחוף הדרומי

27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור

• **חורש ים תיכוני** - רוב האזורים ההרריים בצפון הארץ (גליל עליון ותחתון, כרמל) היו מכוסים במקור בחורש ים תיכוני. חורש זה עשיר הן במערכות צומח מפותחות והן במגוון אדיר של בעלי חיים. בין בעלי החיים הנדירים ניתן לציין את קמטן החורש (זוחל), לטאה ירוקה, נמנמן העצים (מכרסם). החורש נפגע קשות ע"י התיישבות, חקלאות, כריתה ונטיעת יערות ורעיית יתר.

ראו אינמים בדו"ח:

- 7. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
- 8. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
- 11. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
- 15. הסדרת חוות בודדים בגליל
- 16. צמצום שטחי שמורות טבע בגליל
- 17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל
- 18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
- 19. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
- 29. חריש-הקמת עיר חדשה

• **בתי גידול לחים** - בעמקי הצפון העשירים יחסית במים מתקיימים בתי גידול לחים רבים ומגוונים: נחלי איתן ואכזב, מעיינות, בריכות חורף ואגן הכינרת. בעלי חיים וצמחים נדירים רבים מתקיימים בבתי גידול אלה, רבים מתוכם אנדמיים ובסכנת הכחדה עולמית, וביניהם שרטון פסים, סלמנדרה כתומה ולושרה. החשיבות של בתי הגידול הלחים בישראל גבוהה במיוחד בשל הימצאותם באזור יובשני. בתי הגידול הלחים בצפון נפגעו קשה כתוצאה מייבוש, ניקוז, זיהום ופגיעת מינים פולשים.

ראו אינמים בדו"ח:

- 5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
- 6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע **חדש**
- 23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות
- 24. עתלית - תוכנית מתאר
- 25. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט

• **בתות וחורש פתוח** - בבתי גידול אלה מגוון של צומח וחי המאפיין נוף פתוח ללא עצים, או בעל עצים פזורים בדלילות יחסית. במיוחד בולטים מספר מיני זוחלים ועופות, שהם בסכנת הכחדה בישראל, וחלקם אנדמיים, וביניהם פפיון הרים (עוף), וחומט נקוד (זוחל). בית גידול זה נפגע קשות מפיתוח, תשתיות, נטיעות וחקלאות.

ראו אינמים בדו"ח:

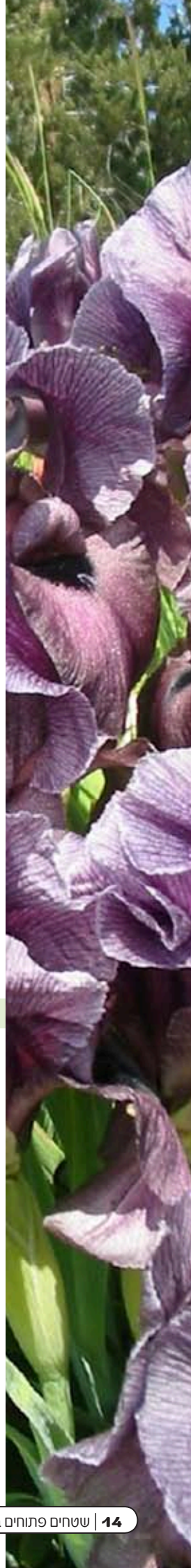
- 3. רמת הגולן - טורבינות רוח
- 29. חריש - הקמת עיר חדשה

מחוז מרכז

• **בתות** - ציר הגבעות המזרחי, בשוליו המערביים של הרכס המרכזי ובשוליים המזרחיים של גוש דן, מהווה חלק קריטי מהמסדרון האקולוגי הארצי, מאחר והוא מחבר בין החבל הים תיכוני לבין החבל המדברי. באזור המרכז קיימים מספר טיפוסים בתות - בתות ים תיכוניות ובתות עשבוניות. בתות אלה ישנם מיני צומח וחי אופייניים למקומות חיות פתוחים ונטולי עצים. בין הבולטים - פפיון הרים, סלעית קיץ וצבי ארצישראלי. מאחר וזהו אחד מבתי הגידול המאוימים ביותר בישראל, בבתות המרכז ישנו ריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בית גידול זה נפגע קשות מפיתוח, תשתיות, נטיעות וחקלאות.

ראו אינמים בדו"ח:

- 52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות" **חדש**
- 53. הרחבת אלעד
- 54. כביש רחב 461
- 55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה **חדש**
- 56. בריכות בן שמן **חדש**
- 57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
- 58. מודיעין-כביש 4 **חדש**
- 59. כביש "נוף איילון" **חדש**

• **בתי גידול לחים** - בעבר, המעיינות והנחלים שמקורם באקוויפר ההר ובאקוויפר החוף, שפעו מים וסיפקו את צרכי המערכות האקולוגיות בבתי הגידול הלחים: נחלים, מעיינות, ביצות, בריכות חורף, שפכי נחלים ועוד. בתי גידול אלה עשירים במיני צומח וחי אופייניים, וחשיבותם רבה במיוחד עקב המצאותם באזור יובשני. בבתי הגידול הלחים מספר רב של מינים אנדמיים, חלקם הגדול בסכנת הכחדה. בבית גידול זה בולטים מספר מיני דו חיים כמו קרפדה ירוקה, צפרדע הנחלים, חפרית ועוד. בתי הגידול הלחים במרכז הארץ נפגעו קשות כתוצאה מייבוש, ניקוז, זיהום וחדירת מינים פולשים.

ראו אינמים בדו"ח:

31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר - מאגרי מים חדש
33. נתניה ופארק השרון - כביש 20
34. נתניה - כביש ינגייט חדש
35. ביצת ה"פאליק" בפולג - מאגרי מים ותוכניות ניקוז חדש
36. פארק הפולג - כביש רחב 551 ואינמים נוספים
38. השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני
39. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה
40. בריכות חורף במרחב העירוני במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח
41. פי גלילות-בינו ברצועת הנופש חדש
43. ראשון לציון - עיר הסרטים
49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק
50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז חדש
61. מאגרי מים - שמשון בשורק חדש

• **חולות** - חולות מישור החוף אשר מקורם בנילוס מתאפיינים בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה, צמחיית חוף ייחודית ורכסי כורכר. כמו כן, שפכי נחלים לים התיכון יוצרים מיקרו-מערכות טבעיות ייחודיות ורגישות במיוחד. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות, וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. בעבר חולות החוף תמכו במערכת אקולוגית עשירה, שכללה מיני צומח וחי רבים. כיום, חולות מישור החוף נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח ומתשתיות, ונתרו רק שרידים אחרונים למערכות האקולוגיות. בחולות מישור החוף נמצאים כמה מבעלי החיים והצמחים הנדירים ביותר בישראל, לדוגמא: כח אפור (זוחל), ירבוץ מצוי, אירוס הארגמן ועוד. גם שרידים אלה שנתרו מאויימים קשות ע"י המשך פיתוח, וע"י מיני צומח פולשים המשתלטים על המערכות האקולוגיות.

ראו אינמים בדו"ח:

31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
33. נתניה ופארק השרון - כביש 20
34. נתניה - כביש ינגייט חדש
42. חולות חולון - בינו חדש
43. ראשון לציון - עיר הסרטים
44. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינו חדש
45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק
46. חוף פלמחים - כפר נופש

• **רכסי הכורכר** - שלושה רכסי כורכר קיימים במקביל לחוף הים במרחקים משתנים. כתוצאה מהמבנה הגיאומורפולוגי המיוחד, התפתחה על הרכסים מערכת אקולוגית הכוללת מספר מיני צומח נדירים ביותר, שהבולט בהם הוא אירוס הארגמן. רכסי הכורכר נפגעו בצורה אנושה בכל מרכז הארץ כתוצאה מפיתוח ותשתיות, ובשל חוסר אכיפה. כיום נותרו רק שרידים אחרונים לחברות האקולוגיות המיוחדות האלה.

ראו אינמים בדו"ח:

33. נתניה ופארק השרון - כביש 20
47. גבעת חומרה (מ.א. גן רוה) - בית עלמין מטרופוליני
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר

• המערכת הימית בחוף הים התיכון - במים הטריטוריאליים של ישראל מתקיימת מערכת אקולוגית עשירה ביותר, בעלת מגוון רב של תצורות גיאומורפולוגיות, מגוון ביולוגי גדול וריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בשל העובדה שמערכת זו נסתרת מן העין, הפגיעה בה לאורך השנים היא קשה ביותר, וההגנה על המערכת הימית (על פי חוק באמצעות שמורות וחוקים להגנת חיות בר) פחותה לאין שיעור מההגנה על המערכות היבשתיות. המערכות הימיות נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח, תשתיות, זיהום וניצול יתר (דייג).

ראו אימים בדו"ח:

45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק

מחוז ירושלים

• **חורש ים תיכוני** - חלק ניכר מהאזורים ההרריים במרכז הארץ היו מכוסים במקור בחורש ים תיכוני. חורש זה עשיר הן במערכות צומח מפותחות והן במגוון בעלי חיים אדיר. בין בעלי החיים הנדירים ניתן לציין את קמטן החורש וחתול בר. החורש נפגע קשות ע"י התיישבות, חקלאות, כריתה ונטיעת יערות ורעיית יתר.

ראו אימים בדו"ח:

- 62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
- 63. נחל רפאים - גדר ההפרדה **חדש**
- 64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה)-בינו **חדש**
- 65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
- 66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
- 67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
- 68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח **חדש**
- 69. קדמת גפן - ישוב חדש
- 70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה

• **בתות וחורש פתוח** - בבתי גידול אלה מגוון של צומח וחי המאפיין נוף פתוח ללא עצים או בעל עצים פזורים בדלילות יחסית. בולטים במיוחד מספר מיני זוחלים ועופות, שהם בסכנת הכחדה בישראל וחלקם אנדמיים: פפיון הרים, חומט נקוד. בית גידול זה נפגע קשות ע"י פיתוח, תשתיות, נטיעות, רעייה וחקלאות.

ראו אימים בדו"ח:

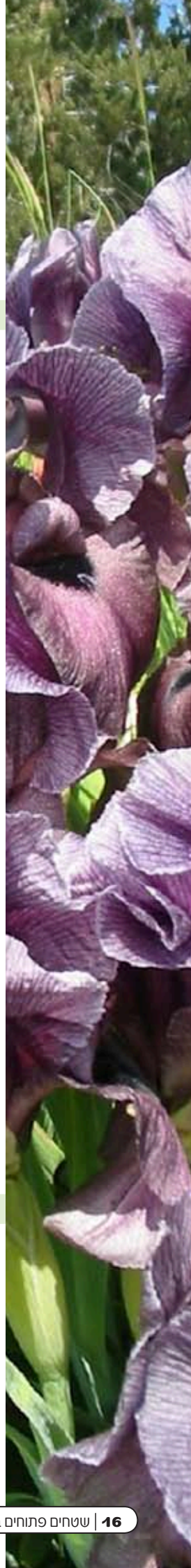
- 62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
- 63. נחל רפאים - גדר ההפרדה **חדש**
- 64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה)-בינו **חדש**
- 65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
- 66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
- 67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
- 68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח **חדש**
- 69. קדמת גפן - ישוב חדש
- 70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
- 71. ואדי קלט - גדר ההפרדה

מחוז דרום

• **חולות מישור החוף** - חולות מישור החוף הדרומי אשר מקורם בנילוס מתאפיינים בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה, צמחיית חוף ייחודית ורכסי כורכר. כמו כן, שפכי הנחלים לים התיכון יוצרים מיקרו-מערכות טבעיות ייחודיות ורגישות במיוחד. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. בעבר חולות החוף תמכו במערכת אקולוגית עשירה, שכללה מיני צומח וחי רבים. כיום, חולות מישור החוף נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח ומתשתיות, ונתרו רק שרידים אחרונים למערכות האקולוגיות.

ראו אימים בדו"ח:

- 72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
- 73. חולות ניצנים - כפר נופש **חדש**

- **בתות ספר ומישורי לס** - בתי גידול מיוחדים ורגישים במיוחד, מהווים את אזור החיץ בין החבל הימי תיכוני לבין החבל המדברי. בתי גידול אלה מכילים ריכוז גבוה של מינים נדירים ומינים בסכנת הכחדה, שחלקם אנדמיים, הן מיני צומח והן מינים מן החי, ביניהם שנונית באר שבע, חוברה וקטה חדת זנב. הבתות נפגעו בצורה אנושה ע"י פיתוח חקלאי, נטיעות ורעיית יתר.

ראו אינמים בדו"ח:

- 74. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי
- 75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
- 76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
- 77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
- 78. מדבר יהודה - גדר ההפרדה

- **חולות הנגב והערבה** - באזור זה שני טיפוסים מערכות חוליות: חולות מערב הנגב, המהווים שלוחה של חולות סיני, וחולות מבודדים ברחבי הנגב והערבה. למערכות החוליות ערכיות אקולוגית גבוהה ביותר, עם מספר רב של מינים אנדמיים ובסכנת הכחדה. במיוחד בולטים מכרסמים, זוחלים ועופות כמו מריון מדבר, עכן חרטומים וחברה. שטחי החולות נפגעו קשות ע"י פיתוח, חקלאות, תשתיות ופגיעה במשטר הרעייה (רעיית יתר או רעיית חסר). כמו כן באזורים מסוימים מיני צומח פולשים משתלטים על המערכות האקולוגיות.

ראו אינמים בדו"ח:

- 82. מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב
- 84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
- 85. חולות הנגב המערבי - כביש 10
- 89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
- 90. חולות סמר - כריית חול

- **הר הנגב** - הרכס הגבוה החוצה את הנגב מתאפיין בתצורות גיאומורפולוגיות מרשימות ובמערכות אקולוגיות רגישות, בשל מרחביו הגדולים יחסית ובשל המגוון הרב של בתי גידול המרכיבים מערכת זו. באזור זה מצויים מספר מיני עופות ויונקים בסכנת הכחדה כמו עיט זהוב, נמר ושוועל צוקים. מרחב זה נפגע בעיקר מפיתוח, תשתיות, חקלאות, כרייה וחציבה ופעילות צבאית.

ראו אינמים בדו"ח:

- 83. הסדרת חוות בודדים בנגב
- 86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
- 87. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

- **הערבה** - הערבה כולה מהווה אקוטון (אזור מעבר או חיץ אקולוגי) בין הרכס הגבוה של הר הנגב וסיני, לבין חצי האי ערב וירדן. בערבה מגוון רב של בתי גידול נדירים ומיוחדים - חולות, מלחות, סוואנות שיטים, מישורי צרירים (חמאדות) ועוד. בערבה מתקיים מגוון גבוה של בעלי חיים וצמחים בסכנת הכחדה: אלימון, סבכי שיטים, תחמס נובי (שלושתם עופות), עכן גדול. האיום הגדול ביותר על המערכת האקולוגית בערבה הוא פיתוח חקלאי.

ראו אינמים בדו"ח:

- 81. כיכר סדום - מלחת סדום
- 88. ים המלח - תעלת הימים
- 89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
- 90. חולות סמר - כריית חול
- 91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

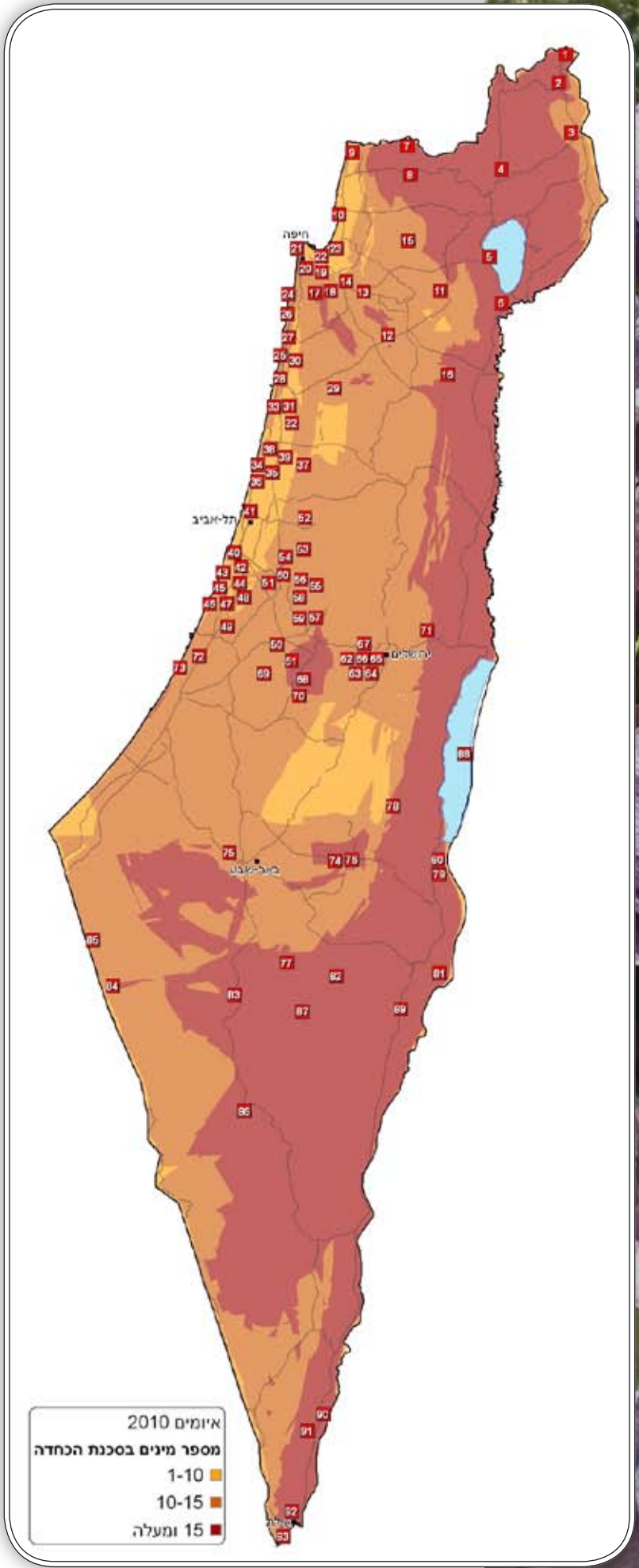
- **מפרץ אילת** - בים סוף ובמפרץ אילת מתקיימת אחת המערכות האקולוגיות העשירות ביותר בעולם, שניתן להקבילה ליערות הגשם של האמזונס בסביבה היבשתית. במערכת זאת מגוון אדיר של דגים, רכיכות (אלמוגים), חסרי חוליות אחרים ועוד. במהלך העשורים האחרונים המערכת האקולוגית במפרץ אילת נפגעה קשות כתוצאה מפעילות אדם, הכוללת זיהום, ניצול יתר (דיג), פיתוח ועוד.

ראו אינמים בדו"ח:

- 88. ים המלח - תעלת הימים
- 93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

47. גבעת חומרה (מ.א. גן רווה) - בית עלמין מטרופוליני
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר
49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק
50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז
51. לוד - הרחבת העיר מערבה
52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
53. הרחבת אלעד
54. כביש רוחב 461
55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה
56. בדיכות בן שמן
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
58. מודיעין-כביש 4
59. כביש "נוף איילון"
60. מושבי מחו מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
61. מאגרי מים - שמשון בשורק
62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
63. נחל רפאים - גדר ההפרדה
64. גבעת יעל (מרדות וואלגה) - בינו
65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח
69. קדמת גפן - ישוב חדש
70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
71. ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום
72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
73. חולות יצינים - כפר נופש
74. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגור הבדואי
75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
78. מדבר יהודה - גדר ההפרדה
79. ים המלח - בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח
80. ים המלח - בריכה מס' 6 של מפעלי ים המלח
81. כיכר סדום - מלחת סדום
82. מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב
83. הסדרת חוות בודדים בנגב
84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
85. חולות הנגב המערבי-כביש 10
86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
87. אורון-צין - תכניות כרייה בארץ בראשית
88. ים המלח - תעלת הימים
89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
90. חולות סמר - כריית חול
91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות נופש
92. אילת - שכונת רמת בגין
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

1. חרמון - לחצי פיתוח
2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
3. רמת הגולן - טורבינות רוח
4. איילת השחר - קיבוץ בהליכי שינוי למושב
5. טבריה וחוף כרסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע
7. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
8. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
9. חוף בצת - מלונאות
10. עכו - מרינה בחוף הדרומי
11. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
12. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
13. צומת ישי (כביש 77) - עידום עודפי עפר בשטחים הפתוחים
14. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
15. הסדרת חוות בודדים בגליל
16. צמצום שטחי שמורות טבע בגליל
17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל
18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
19. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
20. חיפה - כביש הרכס
21. חיפה - מגדלי חוף כרמל
22. חיפה - הרחבת הנמל על חשבון נחל הקישון
23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות
24. עתלית - תוכנית מתאר
25. ג'סר-א-זקא - הרחבת תחום השיפוט
26. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור
28. קיסריה - תוכנית מתאר
29. חריש - הקמת עיר חדשה
30. בקעת הנדיב - כביש 653
31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-מאגרי מים
33. נתניה פארק השרון-כביש 20
34. נתניה-כביש וינגייט
35. ביצת ה"פאליק" בפולג-מאגרי מים ותוכניות ניקוז
36. פארק הפולג - כביש רוחב 551 ואיזמים נוספים
37. השרון - כביש 554
38. השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני
39. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה
40. בריכות חורף במרחב העירוני במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח
41. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש
42. חולות חולון - בינוי
43. ראשון לציון - עיר הסרטים
44. חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי
45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק
46. חוף פלמחים - כפר נופש

3. איומים לשנת 2010 בחלוקה לפי סוגי הפיתוח

בדו"ח אשר בוחן את החלטות רשויות המדינה ביחס לשטחים הפתוחים בישראל, שהוציא לאחרונה מכון דש"א¹ מפורטים עקרונות מנחים לשמירה על השטחים הפתוחים, המבטאים את חזון המדיניות לשמירה על המרחב הפתוח. עקרונות אלו מהווים אבן בוחן שלפיה נבחנות מידת ההתאמה של המדיניות הרצויה למדיניות הנקטת בפועל, ויישומה הלכה למעשה.

במסגרת חזון המדיניות נמנים העקרונות הבאים:

- הכוונת עיקר הפיתוח אל המרחבים העירוניים, תוך שמירה על רצף השטח הפתוח, בכלל זה מניעת הקמת מוקדי פיתוח חדשים וצמצום תופעת זחילת הפיתוח העירוני והפרבור.
- חיזוק מעמדם של שטחים פתוחים בכלל ושימור שטחים בעלי חשיבות סביבתית גבוהה בפרט.
- שמירה על המגוון הביולוגי ועל קיומם של מסדרונות אקולוגיים.
- שמירה על הנוף והרקע בשטחים החקלאיים, ובכלל זה מתן תמרוץ חיובי לחקלאים המקיימים חקלאות ידידותית לסביבה ולנוף.
- הבטחת קיומם של שטחים ציבוריים פתוחים בכמות, באיכות ובנגישות נאותים לכלל הציבור.
- הגדלת מעורבות הציבור בהליכי התכנון וקבלת ההחלטות.
- שימת דגש לשימור ערכי הטבע והנוף בנגב ובגליל, לאור ייחודם ורגישותם ולנוכח הכוונה להפנות פיתוח בהיקפים גדולים לאזורים רגישים אלה.

על פי דו"ח האיומים לשנת 2010, האיומים על השטחים הפתוחים בשנים האחרונות מתחלקים בין שני גורמים עיקריים: הממשלה, על מוסדותיה השונים, והסקטור הפרטי. מהדו"ח עולה כי הממשלה אחראית על החלק הארי מהאיומים, אך גם הסקטור הפרטי מייצר לא מעט מיוזמות הפיתוח המאיימות על השטחים הפתוחים.

למרות העקרונות והמתווים הברורים ביותר של מערכת התכנון, אשר קיבלו ביטוי בתוכנית המתאר הארצית לבנייה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35), הממשלה הרבתה ליזום גם בשנת 2009 פרויקטים ומהלכי פיתוח שונים הסותרים עקרונות אלו, ובכך מאיימים על השטחים הפתוחים.

מגורים - התיישבות חדשה

ראו איומים בדו"ח:

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
15. הסדרת חוות בודדים בגליל
29. חריש-הקמת עיר חדשה
69. קדמת גפן - ישוב חדש
70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
74. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי
76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
83. הסדרת חוות בודדים בנגב
84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

מגורים ופיתוח עירוני - זחילה עירונית

ראו איומים בדו"ח:

5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
8. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל

1 מכון דש"א - השמירה על השטחים הפתוחים, ניתוח החלטות רשויות המדינה, דו"ח מס' 4 לשנת 2008

19. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
42. חולות חולון - בינוי **חדש**
44. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **חדש**
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר
49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק
51. לוד - הרחבת העיר מערבה **חדש**
52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות" **חדש**
53. הרחבת אלעד
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה)-בינוי **חדש**
67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח **חדש**
72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
92. אילת - שכונת רמת בגין
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

פיתוח תשתיות - תחבורה

ראו איומים בדו"ח:

12. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
13. צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים
14. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
20. חיפה - כביש הרכס
22. חיפה - הרחבת הנמל **חדש**
23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות
30. בקעת הנדיב - כביש 653
31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
33. נתניה ופארק השרון - כביש 20
34. נתניה- כביש ינגייט **חדש**
36. פארק הפולג - כביש רחב 551 ואיומים נוספים
37. השרון - כביש 554
38. השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני
39. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה
54. כביש רחב 461
58. מודיעין-כביש 4 **חדש**
59. כביש "נוף איילון" **חדש**
65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
85. חולות הנגב המערבי - כביש 10

פיתוח תשתיות - אנרגיה, קבורה, אוצרות טבע, בטחון

ראו איומים בדו"ח:

3. רמת הגולן - טורבינות רוח
6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע **חדש**

23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות

27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור **חדש**

32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-בריכות מים **חדש**

35. ביצת ה"פאליק" בפולג -מאגרי מים ותוכניות ניקוז **חדש**

43. ראשון לציון - עיר הסרטים

44. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **חדש**

45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק

47. גבעת חומרה (מ.א. גן רווה) - בית עלמין מטרופוליני

50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז **חדש**

52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות" **חדש**

55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה **חדש**

56. בריכות בן שמן **חדש**

61. מאגרי מים - שמשון בשורק **חדש**

63. נחל רפאים - גדר ההפרדה **חדש**

71. ואדי קלט - גדר ההפרדה

78. מדבר יהודה - גדר ההפרדה

79. ים המלח - בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח

80. ים המלח - בריכה מס' 6 של מפעלי ים המלח **חדש**

82. מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב

87. אורן-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

88. ים המלח - תעלת הימים

90. חולות סמר - כריית חול

פיתוח תשתיות - משק המים

ראו אינמים בדו"ח:

6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע **חדש**

23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות

32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-בריכות מים **חדש**

35. ביצת ה"פאליק" בפולג -מאגרי מים ותוכניות ניקוז **חדש**

43. ראשון לציון - עיר הסרטים

44. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **חדש**

45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק

50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז **חדש**

52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות" **חדש**

55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה **חדש**

56. בריכות בן שמן **חדש**

61. מאגרי מים - שמשון בשורק **חדש**

פיתוח כפרי, חקלאי ויערני

ראו אינמים בדו"ח:

4. איילת השחר - קיבוץ בהליכי שינוי למושב

6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע **חדש**

7. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול

11. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות

16. אירוס הגלבוע שוב בסכנה **חדש**

35. ביצת ה"פאליק" בפולג -מאגרי מים ותוכניות ניקוז **חדש**

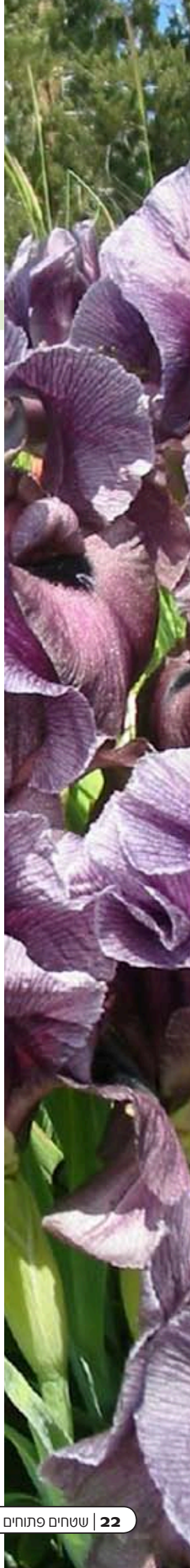
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר

50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז **חדש**
60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
61. מאגרי מים - שמשון בשורק **חדש**
66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
81. כיכר סדום - מלחת סדום **חדש**
89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

פיתוח תיירותי

ראו אימים בדו"ח:

1. חרמון - לחצי פיתוח
5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
9. חוף בצת - מלונאות
10. עכו - מרינה בחוף הדרומי
21. חיפה - מגדלי חוף כרמל
26. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
44. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **חדש**
46. חוף פלמחים - כפר נופש
73. חולות ניצנים - כפר נופש **חדש**
77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

פיתוח על מקרקעי הציבור - הרפורמה במקרקעי ישראל

למינהל מקרקעי ישראל, "בנק הקרקעות" של המדינה, יש את הכלים והסמכות לנקוט פעולות קרקעיות אשר יביאו להגנה על שטחים פתוחים ערכיים. בכל הנוגע לפעילות מינהל מקרקעי ישראל כמנהל נכסי המקרקעין של המדינה, בולטת בחסרונה מדיניות ברורה ונחושה אשר תספק הגנה נאותה על השטחים הפתוחים, זאת במטרה להעמידם לטובת כלל הציבור כנכס ציבורי.

השנה קידמה ממשלת ישראל באמצעות מהלך חפוז, שהתקיים הרחק מעיני הציבור, רפורמה מרחיקת לכת בניהול מקרקעי ישראל. רפורמה זו עלולה להפוך על פיה את המדיניות הקרקעית של מדינת ישראל. בנוסף למהלכים ראויים, הנדרשים לפישוט ניהול המקרקעין, כוללת הרפורמה המוצעת הסדרים מרחיקי לכת להפרטת הנכס הציבורי הנדיר והיקר ביותר בישראל - קרקעות המדינה. חלק מן ההסדרים מהווים סכנה של ממש לעתיד המרחב הציבורי בישראל, לגורל השטחים הפתוחים, לאיכות הסביבה והחיים במדינה, כמו גם לקשר הייחודי שבין אזרחי המדינה לארצם.

מהלך הרפורמה במקרקעי ישראל אשר קודם השנה בכנסת במהלך אישורו של חוק ההסדרים במשק לשנים 2009-2010 כורך יחדיו איומים והזדמנויות.

האיומים הם בעיקר ההפרטה והריכוזיות בניהול המקרקעין, תוך שינוי הרכבה של רשות המקרקעין (מועצת מנהל מקרקעי ישראל), כך שמשותפים בה משרדי הממשלה ללא כל ייצוג לנציגי ציבור.

ההזדמנויות הן עצם ההגדרה בחקיקה של סמכויות רשות המקרקעין כגורם המנהל מקרקעין כמוצר ציבורי, הקמת קרן ציבורית לרכישת שטחים פתוחים הראויים להגנה ממלכתית מפיתוח והגדרה מדויקת לגבי סוג נכסי מקרקעין אשר אותם ראוי להפריט.

הרפורמה בחוק התכנון והבנייה

העובדה שמדינת ישראל הולכת להיות בשנים הקרובות המדינה המערבית הצפופה בעולם, מחייבת תכנון כולל וראייה ארוכת טווח. במסגרת הרפורמה המתוכננת בתכנון ובבניה, ישנה כוונה להעביר סמכויות נרחבות מהועדות המחוזיות לידי הועדות המקומיות עד כדי ביטולן. פעולה זו עתידה לערער קשות את חוסנה וחוזקה של מערכת התכנון בישראל, וסופה שתפגע אנושות באיכות התכנון, איכות הסביבה והשטחים הפתוחים ובסופו של דבר באיכות חיינו.

לרפורמה בתו"ב, לא נערך כלל שימוע ציבורי. הרפורמה מספקת "פתרונות", עוד קודם שנערך ניתוח מסודר והתקיים דיון מעמיק ביחס לשורשי הבעיה. לפי הפרסומים, הרפורמה המוצעת אינה כוללת ולו מילה על הגברת השקיפות בהליכי התכנון והרחבת שתוף הציבור, שהם אבני היסוד של מערכת תכנון בריאה ואיכותית בכל מדינה מערבית. יתרה מזו - המבנה המסתמן של מערכת התכנון אף יחמיר את המצב, שכן כל קבלת ההחלטות תתנקז לועדה אחת בלבד הנשלטת על ידי נציגים פוליטיים, ללא נציגים של החברה האזרחית.

הניסיון מלמד כי חלק גדול מן הרעות החולות של מערכת התכנון נובע דווקא מהוועדות המקומיות, שחלקן נגוע בפוליטיזציה, שחיתות וחוסר יכולת לאכוף את חוקי התכנון והבניה, זאת בשל הקשר הבעייתי בין נבחר הציבור המקומיים לבין ציבור בוחריו. כיוון שהרפורמה מבקשת להגדיל בצורה משמעותית את כוחן של הוועדות המקומיות, תגדל עד מאד הסכנה לשחיתות.

מצב זה מחזק את חשיבותה של ההיררכיה במערכת התכנון, וקיומה של בקרת תכניות על ידי הוועדות המחוזיות, כבלם וכגורם מאזן. אין ספק כי יש מקום לחזק ולשפר את מערכת התכנון, אך המהלך המקודם כעת אינו ראוי ולא אחראי. כפי שהיא מקודמת כיום, הרפורמה בתכנון לא תפתור את הבעיות הקיימות אלא תיצור בעיות חדשות, וביניהן חיזוק האיומים על שטחים פתוחים ברחבי ישראל.

פיתוח באמצעות תכנון המכשיר בדיעבד עבירות מקרקעין, ביוזמת גורמי ממשלה

בנייה בלתי חוקית, המתרחשת בין היתר בשטחים הפתוחים, הפכה זה מכבר ל"מכת מדינה". בשנת 2009 החלה מגמה ברורה של עבריינות בנייה בברכת גורמים ממשלתיים וממלכתיים כמוסדות המיישבים, ובראשם החטיבה להתיישבות בינוי בלתי חוקי מסכל את מטרות התכנון ומאיים על השטח הפתוח. האכיפה על עבירות בנייה כמעט ואינה קיימת, ובוודאי אינה מרתיעה די את מבצעי העבירות, או הופכת את עבירות הבנייה לבלתי משתלמות כלכלית. המצב מקומם במיוחד כאשר גורמים ממשלתיים הם אלה שמקדמים ומאשרים את הבנייה, הנעשית בניגוד לחוקי המדינה.

הליכי תכנון בהם אין לציבור ייצוג ראוי בעת קבלת החלטות, הם איום מתמיד על כמות, רציפות ואיכות השטחים הפתוחים בישראל. בישראל ישנה מגמת שקיפות ושיתוף הציבור החולכת וגוברת בשנים האחרונות במסודות התכנון, ומצד שני בולטים מנגנונים הפוכים אשר נועדו לצמצם ככל הניתן מעורבות זו. בין מנגנונים אלה ניתן למנות את:

- הוועדה למתקנים בטחוניים (הולמ"ב), אשר הוקמה בשנות ה-60 ובשנים האחרונות אנו עדים לניצול לרעה של סמכויותיה הגורפות.
- ועדת "השניים" של צמד הגופים: משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, המאשרת מיזמי תיירות בזבזניים בקרקע שאינם צמודי דופן ליישובים קיימים ועל שטחים פתוחים רגישים. על אף שהיא איננה ועדת תכנון, להחלטותיה בשנים האחרונות ניכרת השפעה גדולה על דמות המרחבים הפתוחים בנגב ובערבה.
- ועדת הפרוגרמות של משרד החקלאות, המאשרת תוספות של קרקעות על חשבון שטחים פתוחים רגישים. על אף שהיא איננה ועדת תכנון, להחלטותיה בשנים האחרונות ניכרת השפעה גדולה על דמות המרחבים הפתוחים בנגב ובערבה.
- במסגרת חוק ההסדרים של שנת 2002 הוקמה הוועדה הארצית לתשתיות לאומיות (הות"ל) לקידום הליכי תכנון מזורזים לתוכניות תשתית לאומית. להבדיל מהול"לים (ועדות לבניה למגורים), ועדה תכנונית זו אושרה בכנסת ישראל כשינוי חקיקה קבוצ. בחוק ההסדרים לשנים 2009-2010 הוצע להרחיב סמכויות הות"ל גם לתכניות למגורים, תעסוקה, תיירות, מלונאות ולכרייה וחציבה. החברה להגנת הטבע התנגדה בכנסת למהלך מאחר ותכניות הנדונות בות"ל אינן כפופות לתכניות המתאר הארציות והמחוזיות. בסופו של דבר הצליחה השנה קואליציית ארגונים אליה היתה שותפה החברה להגנת הטבע לבלום את הרחבת סמכויות הוועדה לתכניות למגורים, לתעסוקה, לתיירות ולמלונאות. למרבה הצער, הרחיבה הכנסת את הסמכויות של הוועדה לתוכניות כרייה וחציבה. כך, תוכניות למכרות ולמחצבות שנזקם לנוף ולשטחים הפתוחים גדול, יידונו בהליך מזורז מקביל ובמנותק בשתי מערכות תכנון ארציות נפרדות, כשאחת מהן מתאפיינת בריכוזיות ובזירוז הליכים. זו מציאות שלא תעלה על הדעת, בוודאי לא במדינה כה צפופה ודלת קרקע כמו ישראל. כל אלו יחמירו את הבעיות הקיימות בעבודת הות"ל כבר כעת.

התבדלות חברתית של קבוצות אוכלוסייה בישראל המובילה להקמת ישובים חדשים בלב השטחים הפתוחים

פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנזק אקולוגי. בשנה האחרונה אנו עדים לכך שהליך הקמתם של ישובים חדשים בישראל נמשך, בהובלת ממשלת ישראל, ובניגוד למדיניות התכנון הארצית. על פי תוכנית מתאר ארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35) ככלל אין מקום להקמת ישובים חדשים. לחצים פוליטיים על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה השונים, ובראשם רשויות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל, הביאו השנה לאישורם של עוד ועוד ישובים חדשים. במהלך זה מעדיפים למעשה מקבלי ההחלטות ברשויות התכנון אינטרס פרטי צר של קהילות קטנות המעוניינות להתבדל מרחבית ביישוב חדש, על פני האינטרס הציבורי הרחב של שמירת שטחים פתוחים וחיוזק ישובים קיימים.

ג. איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירת השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010:

1. חרמון - לחצי פיתוח

האיום: הר החרמון מהווה בית גידול ייחודי למינים רבים של צמחים ובעלי חיים, חלקם אנדמיים, ומכאן חשיבותו המקומית והבינלאומית הרבה. ההר מהווה גם אתר ביקור ייחודי לישראל, המושך ציבור מטיילים גדול בכל ימות השנה, הבא ליהנות מנופיו ומפעילויות הפנאי הקשורות לשלג ולענף הסקי. לפני מספר שנים גברו הפגיעות במרומי ההר, על ידי עבודות עפר ובנייה בלתי חוקית שביצעה חברת "הר חרמון", האחראית על אתר החרמון, וגורמים אחרים. מרבית הפגיעות הן באזורים הרגישים והנדירים ביותר מבחינת ערכי טבע ונוף, הן במרומי ההר והן בעמק בולען, המהווה חלק משמורת הטבע.

בנוסף לכך, חברת "הר חרמון", אשר הקימה ומפעילה את אתר הסקי בהר, נהגה לסגור את הגישה החופשית של הציבור לשטח האתר ואת הגישה הרכובה למרומי ההר, גם בעונות בהן לא מתקיימת פעילות סקי

וגבתה דמי מעבר ממטיילים אשר רצו להגיע למרומי ההר ברכב. בעקבות תביעות משפטיות שהוגשו כנגד חברת הר חרמון וההד התקשורת והציבורי שנוצר בעקבותיהן, הפסיקה בינתיים חברת הר חרמון את גביית דמי הכניסה למרומי ההר.

במשך שנים טענה חברת "הר חרמון" כי כל העבודות אשר בוצעו באתר נעשו על פי תכנית מאושרת כחוק. עמדתה של החברה להגנת הטבע גרסה כי התכנית בה מדובר אינה מאושרת וכי לא ניתן להעניק מכוחה היתרי בניה. לאחרונה פסקה וועדת הערר במחוז הצפון כי תכנית זו אכן אינה מאושרת וכי לא ניתן להעניק מכוחה היתרי בניה. עקב זאת פנתה חברת "הר חרמון" להכנת תכנית מתאר חדשה למרומי ההר. במקביל מכינה רשות הטבע והגנים תכנית מפורטת לשמורת טבע הר חרמון שמטרתה להביא להכרזתה של השמורה.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מצויה במגע עם חברת "הר חרמון", המתכננים מטעמה ורשות הטבע והגנים כדי להגיע לתכניות מוסכמות אשר יבטאו בצורה מאוזנת את מכלול האינטרסים בהכרזתה של שמורת הטבע הייחודית והפעלתו של אתר התיירות והסקי לצידה. על פי עמדת החברה להגנת הטבע, תכניות המתאר החדשות צריכות לעמוד בין היתר על העקרונות הבאים: שמירת ערכי טבע ונוף, ובייחוד שמירת עמק בולען המהווה בית גידול ייחודי למינים נדירים, הרחבת ייעוד שמורת טבע, צמצום וריכוז מתחמי הבנייה במרומי החרמון ועיגון זכות הציבור לנגישות חופשית למרומי ההר.

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומביל להרס בתי גידול ולנזק אקולוגי.

בשנה האחרונה אנו עדים לכך שהליך הקמתם של ישובים חדשים בישראל נמשך, בהובלת ממשלת ישראל, ובניגוד למדיניות התכנון הארצית. על פי תוכנית מתאר ארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35) ככלל אין מקום להקמת ישובים חדשים. לחצים פוליטיים על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה השונים, ובראשם רשויות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל, הביאו השנה לאישורם של עוד ועוד ישובים חדשים. במהלך זה מעדיפים למעשה מקבלי ההחלטות ברשויות התכנון אינטרס פרטי צר של קהילה קטנה המעוניינת להתבדל מרחבת ביישוב חדש, על פני האינטרס הציבורי הרחב של שמירת שטחים פתוחים וחיוזק ישובים

בנייה בחרמון

נמרוד. צילום באדיבות Google Maps

קיימים. דוגמה לכך היא הקמת הישוב החדש "נמרוד" בהר קטע שבגוש החרמון. באתר היישוב הייתה לפני שנים היאחזות נח"ל וזו אוישה ע"י כ- 10 משפחות אשר עלו למקום בתמיכת הרשויות השונות ובנו במשך השנים בניגוד לחוק בתי מגורים, חדרי אירוח ושירותי תיירות שונים. בית המשפט המחוזי הקל ראש למרבה הצער ביחסו למשפחות המתיישבים, בשל העובדה שהתיישבו שם באישור רשויות המדינה ובאישורן. עשרות המבנים הקיימים, מצויים על אחת משתי פסגות הר קטע, פסגה הגישה בה נחשפות שכבות סלע מיוחדות, ביניהן תצורות אבני חול, עליהן גדל צמחייה נדירה הכוללת מינים שונים הגדלים רק במקום זה. כיום התוכנית להקמת היישוב החדש במקום נמצאת בשלבי הפקדה במוסדות התכנון. התוכנית כוללת את האתר הבנוי והרחבה ניכרת ל-120 יח"ד ועוד עשרות חדרי אירוח. התוכנית מצויה בתחומי שטח המיועד בתמ"א 35 להיות אזור שמורות טבע וגנים לאומיים. התחום הבנוי והרחבתו וכן התשתיות הנלוות אליו יפגעו בערכי הטבע הנדירים.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להימנע מהקמת יישובים חדשים מסיבות כלכליות, חברתיות וסביבתיות. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין עילה להקמת הישוב נמרוד, הנזקים הסביבתיים אשר ינבעו מהרחבת השטח הבנוי ברורים ויש למנוע אותם. החברה להגנת הטבע סבורה כי מדובר ביישוב חדש לחלוטין ויש צורך דחוף בבחינת חלופות מיקום וגודל שונות, לרבות חלופת האפס. להקמת יישוב יש חלופות גודל ומיקום רבות ומגוונות. לא כך הדבר לגבי אוכלוסיות צומח נדיר המתפתח רק במקומות בהם תנאי הגידול אפשרו את הישרדותו. עקב אישורה של המועצה הארצית בנובמבר 2009 להפקדת התכנית ליישוב בגודל של 90-100 יח"ד, החברה להגנת הטבע הגישה יחד עם חברי מועצה ארצית אחרים בקשה לדיון חוזר במליאת המועצה הארצית, ותיאבק כנגד התכנית להרחבת השטח הבנוי ביישוב, צמצום הנזקים ושמירה על אוכלוסיות הצומח הנדירות.

3. רמת הגולן - טורבינות רוח

האיום: במסגרת ההכרה במשבר הסביבתי העולמי ותהליך התחממות כדור הארץ מדינת ישראל פועלת לקידום מבורך של ייצור חשמל בתחנות כוח ממקורות אנרגיה מתחדשת, מקורות שמש ורוח. בשנים האחרונות מקודמות מספר תכניות להקמת שלוש חוות טורבינות רוח בעמק הבכא ועל קו התילים בגולן ועד למרומי החרמון, בסך כולל של כ-150 טורבינות ובהיקף הפקה של 400 מגוואט. מיזמי אנרגיית רוח אלו נדרשים לשטחי קרקע גדולים בשטחים פתוחים ערכיים מבחינה נופית, והם מהווים איום לתעופת ציפורים ועטלפים.

טורבינות רוח. צילום: גיתית ויסבלום

עמדת החברה להגנת הטבע: בכדי להתמודד עם צרכי משק החשמל יש לקדם את תוכנית האב למשק האנרגיה בראייה כוללת ארוכת טווח. יש לבחון חלופות שונות ומגוונות לייצור חשמל וניהול נכון של משק ייצור האנרגיה הארצי, כניהול ביקושים ועידוד שימוש נכון בחשמל בכל מגזרי המשק.

את תכניות הפיתוח השונות לייצור חשמל והולכתו, כולל ממקורות אנרגיה מתחדשים, יש לאמוד בבחינת עלות מול תועלות, תוך בחינת חלופות הנשענות על בסיסי מידע מוצקים. יחד עם המטרות המוצדקות של שיפור איכות האוויר בישראל והתחשבות בתופעת התחממות כדור הארץ, יש להביא בחשבון שיקולים נוספים בהתחשב בתנאים הייחודיים של מדינת ישראל: שימוש נכון במשאב הקרקע, הגנה על ערכי טבע ומגוון ביולוגי ונופים ייחודיים, המשמשים גם כאתרי נפש ופנאי.

החברה להגנת הטבע בוחנת בחיוב את מיזמי אנרגיית רוח הללו בהיבטי הסביבה שהוזכרו ותעביר את עמדתה המקצועית ליזמי התכנית, למשרד התשתיות הלאומיות ולמוסדות התכנון. בבחינה ראשונית נראה כי הפגיעה ברצף השטחים הפתוחים ובנוף החזויה מהקמת חוות טורבינות הרוח המתוכננת בעמק הבכא, מתאזנת עם התועלת הצפויה מייצורו של חשמל נקי. פגיעתה של חוות הטורבינות בעופות ועטלפים תיבחן במסגרת תסקיר ההשפעה על הסביבה ועמדתה הכוללת של החברה להגנת הטבע תיקבע על פי תוצאות התסקיר.

לחברה להגנת הטבע אינן התנגדות לתכנית השדרוג של חוות הטורבינות הקיימת ברכס בשנית.

4. איילת השחר - קיבוץ בהליכי שינוי למושב

האיזום: לתהליך השינוי הדרסטי של יישוב מקיבוץ למושב ישנן השלכות רבות: ערכיות, חברתיות, סביבתיות וכלכליות. כיום מתחולל תהליך זה בקיבוצים בעיקר בצפון הארץ, כמו באיילת השחר בגליל העליון, נטור בגולן ובית העמק בגליל המערבי, והוא התפשט השנה גם לקיבוץ מלכיה. מהלך זה מוביל להגדלת תחום פיתוח הישוב ולהתפשטותו לשטחים פתוחים הסובבים למהלך זה קיימות מגבלות תכנוניות רבות לתכנונו וביצועו, שיש לראותן גם כמגבלות חוקיות לעניין חוק התכנון והבניה. הקיבוצים המעוניינים לשנות את סיווגם למושב, עושים מהלך זה מסיבות קנייניות ברורות: העדפת מהלך של "שיוך נחלות", בו יהיו לכל משפחת חברים מבחינה קניינית בראש ובראשונה בית מגורים וחלקה א' (יחידת קרקע משויכת לבינוי) בשטח של 1.5 - 2 דונם, עליו יוכלו המשפחה והבן הממשיך לבנות 2.5 יחידות דיור וכן גם זכויות קניין פרטיות לתעסוקה כנהוג במושבים (עד 500 מ"ר).

איילת השחר / צילום באדיבות Google Maps

עמדת החברה להגנת הטבע: ככלל, נראה כי במקרה של קיבוץ המבקש מסגרת ארגונית חדשה, דגם ה"קיבוץ מתחדש" (קיבוץ בו הופרט השכר והבתים נרשמים על שם החברים) או ישוב קהילתי, הוא דגם נכון יותר ועדיף על פני הפיכה למושב, שכן הם עומדים בכללי פיתוח בר קיימא של ישוב כפרי. כל קהילת קיבוץ רשאית לבחור את השינוי הארגוני ואת המבנה החדש בו היא מעוניינת לעת שינויים ותמורות, יחד עם זאת, לא ניתן להסכים לפגיעה בשטחים פתוחים העלול להתבצע בשל שינוי קיבוץ למושב. דבר זה מבטא דפוס שלילי של מדיניות קרקעית ותכנונית אשר רואה במשאב הקרקע, משאב ההולך ופוחת בישראל בתהליך הדרגתי, אמצעי יחיד ומרכזי בשיקומה של קהילה כפרית באמצעות פיתוח נדל"ני. בדיון עקרוני שנערך במועצה הארצית לתכנון ולבניה השנה התקבלה החלטה חשובה המחזקת את עמדת החברה להגנת הטבע לפיה בעת שינוי ארגוני ליישוב כפרי, יש לעמוד בתנאים של תוכנית המתאר הארצית השונות ובראשן תמ"א 35, ושל התוכניות המחוזיות. כמו כן החליטה המועצה שלא לאפשר גלישת בינוי לשטחים פתוחים שסביב היישוב. בחלוף הזמן, החליטה אסיפת החברים בקיבוץ איילת השחר, לזנוח את היוזמה לביצוע השינוי המשמעותי בקיבוץ בשל ספקות עמוקים באשר לתוצאות המבוקשות. יחד עם זאת, קיימות יזמות נוספות של קיבוצים ספורים אחרים למעבר מצורת יישוב קיבוצית למבנה מושבי ואלה, כך יש להניח, יבואו לפני מוסדות התכנון. החברה להגנת הטבע תנהג ביזמות אלה על פי מדיניותה העקרונית כפי שתוארה לעיל.

5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת

האיזום: הימה הלאומית של ישראל, הכינרת, נמצאת במצב קשה ביותר. מפלס המים במגמת ירידה מתמדת. מלבד היותה מקור מים חשוב במשק המים, הכנרת מהווה בית גידול חשוב לבעלי חיים וצמחים, הנמצא בהתדרדרות, ומשפיע על המערכות הטבעיות בסביבתו. בנוסף, בהיותה אגם המים המתוקים היחיד בישראל, הכנרת מרכזת סביבה פעילות נופש ופנאי לציבור רחב בישראל. למרות חשיבותה, במרצת השנים ניהול הכנרת נגזר בעיקר מתפקוד האגם כמאגר מים תפעולי, דבר שהביא להזנחת הטיפול בחופי הכנרת. הזנחה זו באה לידי ביטוי בראש ובראשונה בפגיעה בזכות הציבור לגישה חופשית לחופי האגם ובהליכה לאורכם, בעיקר בשל הגדרות הבלתי חוקיות שהוצבו בחופים. בנוסף, בעת האחרונה, התעוררו מספר תכניות בנייה מלונאיות לחופי האגם, בכורסי ובצפון העיר טבריה, הכוללות ייבוש ים ופגיעה באזורים רגישים.

מאידך, לאחרונה חוזק מעמד ההגנה על הכינרת וחופיה עם אישור הממשלה לתכנית המתאר הארצית לשביל סובב כנרת, אותה יזמה החברה להגנת הטבע, ועם אישורו בחודש אפריל 2008 של החוק לטיפול בחופי הכנרת, הכולל את הקמת איגוד ערים כנרת, אשר ירכז בידיו את הטיפול בכנרת. כמו כן הוחלט השנה כי החוק לשמירת הסביבה החופית יחול גם בחופי הכנרת.

הכנרת

עמדת החברה להגנת הטבע: הקמת איגוד ערים כנרת והמודעות הציבורית הגוברת למצבה של הכנרת בשנים האחרונות, מהווים הזדמנות חשובה לשינוי כיוון בכל הקשור לשמירה על הכנרת וחופיה. המבחן המרכזי יהיה כעת בתפקודו של האיגוד וביכולתו לפעול לקידום האינטרסים הלאומיים. יש להמשיך ולפעול להסרת גדרות לא חוקיות החוסמות את מעבר הציבור לאורך חופי האגם במקביל להמשך הקידום של שביל סובב כנרת, לסכל פעולות ייבוש הכינרת בתוכניות פיתוח שונות לשפת האגם ולהגן על בתי גידול רגישים בסביבת האגם. החברה להגנת הטבע פועלת לבחינה מחודשת של המיזמים התיירותיים לאורך האגם בקרב מוסדות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל, כאשר גישת התכנון המנחה צריכה להישען על הרחבת המלונאות באזור טבריה, במטרה שלא לפגוע בשטחים הפתוחים הייחודיים שנתרו מסביב לכנרת לטובת הציבור.

6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע חדש

האיום: נהר הירדן, בקטע שבין מוצאו מן הכינרת ועד המושבה מנחמיה, יצר סדרת נפתולים (מיאנדרים) מצוקיים כתופעה מרשימה בהתחלת הנהר בסלע הרך. הפיתול המרשים והמפורסם שבהם, "נפתול בית זרע", מצוי ממערב לקיבוץ בית זרע, אשר נבנה בסמוך למצוק הנהר. לאור החשש מפני נסיגת מצוק הנפתול מזרחה והסיכון שנצפה כתוצאה מנסיגה זו למבני הקיבוץ אשר נבנו בסמיכות-יתר למצוק, ביצעה רשות הניקוז בשנת 1993 עבודות עצומות אשר "יישרו" את הנפתול וגרמו לכך שלמעשה רוב זרימות הנהר אינן זורמות יותר דרך הנפתול אלא בתעלה לאורך 110 מ', הקושרת בין שני קצותיו. עבודות אלו בוצעו ללא כל תכנית ובניגוד לחוק.

רשות ניקוז כינרת יחד עם המועצה האזורית עמק הירדן עוסקות מזה שנתיים בגיבוש תכנית אשר מטרתה לבטל את מצוק נפתול בית זרע ע"י מילוי השטח בין המצוק לאפיק הנהר בכמויות עפר גדולות. מילוי השטח האמור ויצירת מדרון מתון מחייב הטיית נהר הירדן בקטע זה לאורך עשרות מטרים. בכך סבורים יוזמי הרעיון, תפחת נסיגת המצוק ויוצאו מכלל סיכון מספר מבנים ישנים בקיבוץ בית זרע אשר נבנו בסמיכות למצוק. החשש לסיכון זה לטענת המועצה ורשות הניקוז, נובע משקיעה לכאורה של כביש המצוי בסמוך למצוק. שני הגופים העומדים מאחרי הרעיון, אף קיבלו תקציב מיוחד לביצוע העבודות אשר יועד לצורך זה בלבד ולפיכך הם התקדמו בתהליך ועמדו להתחיל בביצוע העבודות ללא כל תכנית מאושרת. בעקבות התראת החברה להגנת הטבע, נאלצה רשות ניקוז כינרת להכין תכנית ניקוז כחוק שמטרתה ביטול מצוק הנפתול. לתכנית זו הגישה החברה להגנת הטבע התנגדות בשל פגיעה מיותרת לחלוטין בערך טבע יוצא דופן ובנהר הירדן המיועד להיות שמורת טבע.

נפתול בית זרע. צילום: פרופ' אביטל גזית

עמדת החברה להגנת הטבע: נפתול בית זרע הינו תופעה גיאומורפולוגית יוצאת דופן שאין רבות דוגמתה. הנפתול יצר פיתול שאורכו 1200 מ' לאורך קו אווירי ישר שאורכו 100 מ' בלבד. בהתחלתו בנפתול יצר נהר הירדן מצוק בגובה של עשרות מטרים עליו נובעים מעיינות וגדלה צמחייה עשירה. בהשוואת החלופות נמצא כי חלופת האפס של העתקת המבנים בסיכון בקיבוץ בית זרע זולה בצורה משמעותית מיתר החלופות, וזאת מבלי להביא כלל בחשבון את עלויות הנזק הנופי והסביבתי. למרות זאת בחרו יוזמי התכנית לשלול החלופה זו ממספר טעמים, שביניהם העדר אפשרות לכאורה של מימון העתקת המבנים בשל הסיבה כי התקציב שניתן הנו לצורך עבודות ניקוז בלבד ושאלות הקשורות בחבות הביטוחית שתיווצר עם הותרת המצב על כנו.

החברה להגנת הטבע סבורה כי אין להוסיף פגיעה על הפגיעות שספג נהר הירדן עד כה. בעבודות המוצעות, הנוספות על העבודות שנעשו שלא כחוק בשנת 1993, יש משום שינוי סדרי בראשית כפשוטו. החברה להגנת הטבע טוענת כי הפתרון המתאים לסיכון החזוי בהיקפו ובמועדו הצפוי הוא העתקת המבנים הישנים לאתר אחר בקיבוץ והותרת נופי נהר הירדן בטבעם.

החברה להגנת הטבע הציגה את התנגדותה לתכנית המוצעת לוועדת ההתנגדויות במשרד החקלאות וממתינה לתשובתה. לאחר מכן אמורה תכנית הניקוז לעלות על שולחנה של הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה והחברה להגנת הטבע תציג במידת הצורך את התנגדותה גם שם.

האיום: השנה קודמה רפורמה ממשלתית, המציעה להוציא את לולי ההטלה הנמצאים בשטחי מושבי הצפון אל מחוץ ליישובים. במסגרת הרפורמה, כ- 80 חוות לולים גדולות מתכננות לקום על שטחים פתוחים. מטרת הרפורמה לצמצם את המפגעים הסביבתיים בתחומי היישוב ולאפשר פיתוח תיירות. אולם, הקמת חוות הלולים עתידה לפגוע בצורה קשה בחורש הים תיכוני.

החורש הים-תיכוני מהווה בית גידול מיוחד, אופייני לישראל, עשיר במיני חי וצומח ובעל חשיבות נופית. מרבית שטחי החורש הים תיכוני בישראל מצויים בצפון הארץ. רק חלק מהם מוגן בשמורות טבע ויערות, ולמרות ההגנה גם הם מצויים מזה זמן תחת תהליכי כרסום עקביים. תהליכי כרסום מהירים ומשמעותיים יותר עוברים על שטחי חורש ים-תיכוני אשר בשטחים הפתוחים המוגנים פחות מבחינה סטטוטורית. הגורמים המשמעותיים בצמצום שטחי חורש הם הרחבות יישובים למיניהם, הכשרות קרקע לחקלאות והקמת מבנים חקלאיים וכן שריפות יזומות. הקמת מבנים חקלאיים בשטחים הפתוחים, כפי שמציעה הרפורמה, תוביל לפגיעה ממשית בחורש.

בספטמבר 2009 הגישו ארגונים להגנת בעלי-חיים עתירה לבג"ץ ובה ביקשו כי שהרפורמה לא תצא לפועל בטרם ייקבעו תקנות לפי חוק צער בעלי-חיים, אשר יקבעו תנאי-מינימום להחזקת התרנגולות בלולים החדשים שייבנו. בעקבות העתירה הוציא בית-המשפט צו ביניים, המקפיא בשלב זה את ביצוע הרפורמה. הארגונים להגנת בעלי-חיים מצביעים על כך שניתן להקים את הלולים החדשים בשיטות ללא כלובים, מבלי שהדבר ידרוש הרחבה של שטחי הלולים. בנוסף, ה"אגודה לצדק חלוקתי" סבורה כי הרפורמה יוצרת תמריץ חזק לזנוח את המטרה הציבורית לשמה הוענקה הקרקע ולמסחר את השימוש בה באופן לא שיווני ותוך הענקת הטבה בלתי סבירה לאלה המחזיקים בקרקע חקלאית. האגודה לצדק חלוקתי סבורה כי הענקת הטבות בדמותה של קרקע ציבורית הינה פסולה מעיקרה ונוגדת את הדין וההלכה הפסוקה. האגודה פנתה בנושא למינהל מקרקעי ישראל ולמשרד האוצר וממתינה לתגובתם.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מקבלת

את הצורך לפנות מפגעים סביבתיים מתחומי יישובים על-מנת להבטיח איכות חיים ואפשרות לניצול פוטנציאל תיירותי מבוקר ביישובים. יחד עם זאת, החברה להגנת הטבע מתנגדת למיקום של 80 חוות לולים בשטחים הפתוחים, דבר אשר יביא לפגיעה קשה בשטחים פתוחים איכותיים ולקיטוע רצף שטחים פתוחים בעלי חשיבות גבוהה. מבחינה ראשונית, נראה כי ניתן לבצע את הרפורמה המוצעת בתחום היישובים או בשוליהם, וזאת ע"י הגדלת מבני הלולים וצמצום מספר החוות.

מכלול החוות המתכננות, הובא כבר לבחינה ראשונית בפני מוסדות התכנון וכחלק מצוות הבחינה פועלים נציגי החברה להגנת הטבע יחד עם חברי הצוות האחרים לצמצום הנזקים הסביבתיים באמצעות העדפת חוות בשולי היישובים או בצמידות-דופן אליהם, הגדלת החוות עצמן וכתוצאה מכך, צמצום מספרן וכן באמצעות איתור מקומות חלופיים שנזקם פחות.

יחד עם זאת, מרחקי הבטיחות הנוקשים בין חווה לשכנתה, אשר נקבעו משיקולים וטרינריים, וכן הטלת מגבלות על גודלי החוות מאותם שיקולים, מהווים איום של ממש על השטחים הפתוחים והנוף ועלולים להביא את האזורים הרגישים בגליל להיראות כמו "ארץ לולים" על כל המשתמע מכך. בהקשר זה נדרשת ממוסדות התכנון ומכל העוסקים במלאכה הבנה ונחישות בהענקת משקל גבוה להשפעות הסביבתיות.

מעל לכל אלה מרחף עדיין ספק גדול באשר ליכולת המדינה לממש את הרפורמה המתוכננת. יש ספק רב באשר ליכולתם ורצונם של החקלאים עצמם להתאגד למסגרות גידול משותפות וספק זה מעלה את האפשרות כי בסופו של דבר יעבור הגידול למספר קטן של מגדלים אשר ירכזו בידיהם את מכסות הגידול. מצב זה כשלעצמו יהווה כשלון של הרפורמה ויגרום נזק גדול לשטחים הפתוחים. יש להבטיח מראש אמצעים למניעת מצב זה.

נזקי לולים בגליל

לולים בגליל

האיום: הרחבות הערים לטובת מתן פתרונות דיור לתוספות אוכלוסיה, מועדפות מבחינה סביבתית, כלכלית וחברתית משום שהן יעילות עשרות מונים מהרחבות בישובים כפריים, קל וחומר מהקמתם של יישובים כפריים חדשים, הצורכים שטחים נרחבים יותר למגורים ולתשתיות. ואולם, בשל ריכוזי שטחי החורש בצפון, כמעט כל הרחבה שהיא, ותהא זו הרחבת עיר או כל ישוב אחר, מכלה בפועל שטחי חורש ומצמצמת את מרחב המחיה ובתי הגידול של צמחים ובעלי חיים, ואף קוטעת בין הרצפים המעטים של שטחי חורש שנותרו. הדוגמה הבולטת בהווה לאיום מסוג זה משתקפת בתוכניות הרחבה של העיר מעלות והמועצה המקומית כפר ורדים. הרחבות אלה מתוכננות על שטחי חורש ים תיכוני מפותחים ומיושן יובל לחיסול של שטחי חורש וקיטוע הרצף הקיים ממרומי הר מירון לחופי הים התיכון (על חשיבותו של החורש הים תיכוני ראו הרחבה באים מס' 7).

דוגמאות נוספות בצפון הארץ לפגיעות קיימות וחזויות אפשר למצוא בתכניות להרחבת שלומי, כרמיאל, נצרת עלית ועוד.

כפר ורדים. צילום באדיבות Google Maps

עמדת החברה להגנת הטבע: הוועדה המחוזית מחוז צפון החליטה לפני למעלה משנה להפקיד את התכנית להרחבת העיר מעלות, הכוללת את התפשטותה מזרחה אל עבר גבעת צוריאל. במקום למצות את כל עתודות הבנייה בתוך העיר ולהעדיף את התחדשותה, בחרו מוסדות התכנון בדרך הקלה - הסטת הפיתוח לשולי העיר לשטחים פתוחים. חוות הדעת התכנונית-מקצועיות מצדדות בעמדת החברה להגנת הטבע כנגד הבנייה בגבעת צוריאל, ואלו, כמו גם עמדת החברה להגנת הטבע, יוצגו בקרוב בפני המועצה הארצית לתכנון ולבנייה.

בנוסף, החברה להגנת הטבע פועלת לדחייתה של תכנית הרחבה לכפר ורדים, שעתידה לבנות על שטחי חורש של 1,700 דונם יח"ד 1,200 צמודות-קרקע, זאת בנוסף ל-2,400 יח"ד שכבר קיימות. עמדת החברה להגנת הטבע היא שאין להסתמך על תכנית ישנה ולא רלבנטית שאושרה בשנת

גבעת צוריאל, מעלות. צילום באדיבות Google Maps

1981, המציעה תוספת לא חיונית ליישוב גדול ממילא, שכבר פגע קשות בשטחים הפתוחים. עמדתנו זו קשורה להרחבות הסמוכות המוצעות בעיר מעלות אשר, יחד עם הרחבה זו, יחסלו עתודות של שטח פתוח איכותי. מן הראוי להעמיק את המודעות בקרב מוסדות התכנון וראשי רשויות מקומיות בדבר הצורך החיוני בשמירה על בית הגידול הים תיכוני. על המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים, האחראים על הנושא מטעם המדינה, ועל ארגוני הסביבה הציבוריים להמשיך באיסוף המידע, בסקרים ובתיעוד שטחי החורש בכדי להוביל מאבק נחרץ ועקבי למיצוי כל חלופה אשר מידת פגיעתה בחורש פחותה יותר.

9. חוף בצת - מלונאות

האיום: חוף בצת שמדרום לראש הנקרה ידוע כאחד החופים הפסטורליים והיפים בישראל. חוף זה נשמר במצבו הטבעי, הכולל נוף פתוח, בעל אופי כפרי שקט ונינוח, ובו צמחיית חולות עשירה ויפה. החוף הינו בעל חשיבות אקולוגית גבוהה בשל היותו אתר הטלה חשוב של צבי ים. החוף מהווה מקום מפגש ובילוי שווה לכל נפש לכלל אזרחי המדינה ולתושבי הגליל המערבי בפרט, ובולט בייחודו בקטע החוף שבין ראש הנקרה לחוף הכרמל.

בשלהי 2007 זכו יזמים פרטיים במכרז של מנהל מקרקעי ישראל, הכולל שטח של 206 דונם בתחומי החוף ובסמיכות לים, לצורך הקמת ארבעה כפרי נופש בהיקף של עשרות אלפי מ"ר בניה ואגם מלאכותי. תוכנית זו מאיימת על תפקוד החוף כאתר בעל חשיבות אקולוגית גבוהה ואתר

צב ים. צילום: יובל שרון

נופש ופוגעת בזכויות הציבור לחופים פתוחים. עקב זאת התנהל בשנים 2008 - 2009 מאבק ציבורי רחב אשר הובילו תושבים מן הגליל המערבי וארגוני סביבה רבים כנגד התכנית. לאור ההתנגדות הציבורית הגיעו היזמים להכרה כי הם מעדיפים לסגת מן המרכז ולקבל פיצוי ממנהל מקרקעי ישראל באמצעות קרקע חליפית. בלחץ היזמים ומתנגדי התכנית התקיים במהלך שנת 2009 מו"מ בין המינהל לבין יזמי התכנית להשתחררות היזמים מהמרכז באמצעות קבלת קרקע חלופית. המו"מ הסתיים לאחרונה בהודעת מנהל מקרקעי ישראל ליזמים כי מבחינה משפטית לא ניתן להעביר לידיהם קרקע חלופית וכי לכל היותר מוכן המינהל להשיב להם את כספם בלויית ריבית והצמדה ולשחררם מן המרכז. להצעה זו היזמים אינם מסכימים ומאיימים כי יפתחו בהליכים להקמת המיזם.

עמדת החברה להגנת הטבע: המרכז התבסס על תכנית ישנה שאושרה בשנת 1992 ואשר הזמן שנקבע לביצועה חלף בקיץ 2007. תכנית זו אושרה ללא יידוע נאות של הציבור בגליל המערבי.

החברה להגנת הטבע סבורה כי גם לאור חלוף הזמן שנקבע לביצוע התכנית וכן לאור השינויים המשמעותיים במדיניות השמירה על החופים, התכנית המאושרת מחויבת בבחינה מחודשת וכי לא ניתן להוציא מכוחה היתרי בנייה. עוד סבורה החברה להגנת הטבע כי הן היזמים הן מינהל מקרקעי ישראל נוקשים בעמדתם. מחד, שינה מנהל מקרקעי ישראל לאחר שנה של מו"מ את נכונותו להגיע לפשרה ומאידך, התעקשותם של היזמים על תמורה גדולה יותר ממה שהוצע להם משקפת נוקשות ומובילה להמשך המאבק. החברה להגנת הטבע תמשיך לתמוך ולסייע להתארגנות תושבי הגליל המערבי יחד עם ארגוני סביבה נוספים, במטרה ליצור לחץ ציבורי על היזמים ומנהל מקרקעי ישראל לביטולו של המרכז ועל מוסדות התכנון בכדי שיחליטו על ביטולה של התכנית והכנת תכנית התואמת יותר את מדיניות השמירה על החופים.

10. עכו - מרינה בחוף הדרומי

האיום: עכו העתיקה מהווה נכס תרבותי חשוב ממדרגה ראשונה ברמה עולמית. המפרץ העוטר את עכו העתיקה מדרום מהווה חלק רב-ערך מן התמונה התרבותית והנופית, בהיותו מבואה מיוחדת ושער כניסה חשוב למכלול ההיסטורי והארכיאולוגי המרשים של העיר העתיקה. כאות לחשיבותה, הכריזה עליה אונסק"ו כ"אתר מורשת עולמי". למרות זאת, במהלך השנים קודמו תכניות שונות לבניה בתוך הים, שכללו ייבוש מסיבי של ים.

מינהל מקרקעי ישראל מקדם בשנים האחרונות תוכנית הכוללת בניה מסיבית במימי מפרץ עכו שבמרכזה מרינה. תוכנית זו תוביל לייבוש ובנייה הרסניים בתוך הים וגיומדה של העיר העתיקה. תכנית "עכו חוף דרומי" הידועה כיום כתכנית הבנייה הגדולה ביותר בחוף הים מאז תוכנה מרינה חיפה, עתידה לקום באחד המקומות הרגישים ביותר מבחינה נופית בארץ. התכנית המוצעת משתרעת משני צידי חוף הים בקטע החוף באורך של למעלה משלושה ק"מ שבין חומות עכו העתיקה בצפון

ושמורת שפך נחל הנעמן בדרום. שטח התכנית מגיע ל-1,170 דונם, מהם 600 דונם בתחום מי המפרץ, אשר חלקם מיועדים לייבוש ובניית שוברי גלים ודרבנות.

התכנית מציעה ייבוש ים נרחב בהיקף של כ-140 דונם על מנת ליצור חוף ים חדש, כביש טיילת וחטיבת קרקע עליה מתוכננים מספר מבני מגורים, תירות ונופש שיכללו למעלה מ-4000 יחידות מגורים, חדרי אכסון ודירות נופש בהיקף בנוי כולל של 700,000 מ"ר. בשטחי הים הנכללים בתכנית מתוכננים שובר גלים ארוך, שלושה דרבנות ומעגנה לכמה מאות כלי שיט. רחבו המרבי של הייבוש יגיע ל-170 מטרים מקו החוף הקיים, אך היקף העבודות הנדרשות לייצוב המבנים יהיה בן כמה מאות דונמים, ורחבה המרבי של רצועת עבודה זו יגיע ל-320 מטרים מקו החוף הקיים. הבנייה המסיבית המוצעת בתכנית תגיע עד למרחק של 40 מטרים מקו החוף החדש. כמו כן, התכנית מייעדת כביש טיילת הצמוד לחוף הרחצה אשר יהפוך את הביילוי בחוף הים לרועש ומזיק. אם לא די בזה, התוכנית מציעה את ביטולה של שמורת הטבע "נחל נעמן" והפיכתה לשטח ציבורי פתוח, אשר לא חלות בו ההגנות הראויות לערכי הטבע של החוף והנחל, זאת ללא כל הצדקה. השנה הוגש תסקיר השפעה על הסביבה לתוכנית.

עמדת החברה להגנת הטבע: מפרץ עכו כיום מאופיין בהזנחה וסובל מתקופות ארוכות של סגירה בשל זיהום ים ממקורות ביו, ומצב זה דורש תיקון מיידי. החברה להגנת הטבע סבורה שכדי לטפח ולשקם את החוף אין צורך בפרויקט כה מגלומני, שבמקום לשקם את החוף - יוביל לפגיעה בו, בים ובנופי העיר העתיקה - נכסי כלל הציבור בישראל ובעולם. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש לטפל במצב הקיים ולטפח את החוף על ידי טיפול יסודי בסילוק המפגעים ובתכנון צנוע ולא בקידומן של תכניות גרנדיוזיות ופוגעניות. חיזוקה, טיפוחה ושימורה של עכו הם עניין לאומי, שאסור שיוהלו על-ידי יזמי נדל"ן

עכו

בהרשאת מינהל מקרקעי ישראל.

את עמדתה זו הציגה החברה להגנת הטבע בשנים האחרונות בפני כל גורמי התכנון ובתהליך ארוך הצליחה לשכנע את מרביתם כי התכנית המגלומנית לא רק שאינה ראויה אלא אף לא מעשית וייתכנותה הכלכלית נמוכה ביותר. יחד עם זאת, התעקשות על קידום התכנית, יביא, עקב היתכנותה הנמוכה, לקיפאון בפיתוחה של עכו והחוף הדרומי ויטיל מגבלות על חלקי היער הסמוכים. לעמדה זו שותפה ועדת ההיגוי המכינה את תכנית המתאר החדשה לעיר עכו אשר החליטה מספר פעמים שלא לאמץ את תכנית החוף הדרומי אלא לאפשר הכנת תכנית צנועה ומעשית אשר תשקם ותטפח את החוף תוך הדגשת נופי העיר העתיקה ומבלי לפגוע בהם. לעמדה זו הצטרף בשנה האחרונה הוועדה הישראלית של אונסק"ו בחוות דעת של פרופ' מייק טרנר הקובע כי לתכנית תהיה השפעה שלילית על נופי העיר העתיקה ופגיעה במעמדה של זו כאתר עיר מורשת עולמית. בזמן הקרוב עומדת התכנית להיבחן ע"י הוועדה לשמירה על הסביבה החופית ואנו מקווים כי גם זו תאמץ את הגישה הגורסת לתכנית צנועה, מעשית וידידותית, שתיטיב עם העיר עכו וחופיה.

11. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות

האיום: יער בית קשת בגליל התחתון משתרע על שטח של כ-7,000 דונם, בתוכם עשרות אלפי עצי אלון תבור במופעי יער שונים, החל מיער צפוף וכלה בשטחים עשבוניים רחבים המשובצים בעצים בודדים. מופעים אלה מאפשרים קיומם של בתי גידול שונים וייחודיים הכוללים גם במתחמי פריחה גדולים ומרשימים, להנאת ציבור המטיילים. זהו יער שאריתי, אשר השתקם לאחר תקופת כריתה מסיבית בתחילת המאה הקודמת ומהווה אחד משלושה גושי יערות אלוני תבור שנותרו במדינת ישראל. תחום יער זה יועד להיות שמורת טבע בתכנית המתאר המחוזית החל משנת 1983. יער בית קשת מאוים מעת לעת על-ידי תכניות בנייה גדולות של יזמים שונים, החל בהרחבת העיר נצרת עלית להקמת 10,000 יח"ד, עבור להקמת ישוב חדש בדרום היער וכלה בתכניות שונות לחציבה ולהעברת דרכים במרכז היער. איומים אלה מחזקים את הצורך החיוני בהענקת ההגנה הטובה ביותר למתחם היער באמצעות הכרזתו כשמורת טבע.

יער בית קשת. צילום: צבי בר נתן

למרבת הצער, רשות הטבע והגנים לא מקדמת את ההגנות על היער והפיכתו לשמורת טבע, אלא משתפת פעולה עם קק"ל לייצוד היער כיער טבעי לשימור בתכנית ייעור להרי נצרת, והמשמעות-הגנה חלשה בהרבה לשטח כה חשוב זה. הסיבה לעמדתה זו של רשות הטבע והגנים נובעת מ"הסכם ניהול" שחתמה רט"ג עם קק"ל שמשמעותו חלוקת ניהול השטחים הפתוחים בישראל בין שני הגורמים. הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה אשר דנה בתכנית הייעור שהוגשה לה מטעם קק"ל בודדה את סוגיית יער בית קשת והשהתה את החלטתה עד לקבלת חוות דעת משפטית ואקולוגית ממינהל התכנון באשר לייצוד הראוי ליער בית קשת.

עמדת החברה להגנת הטבע: "הסכם הניהול" בין קק"ל לרט"ג אינו מקובל על החברה להגנת הטבע בכך שהוא פוגע אנושות בשיקול דעתה המקצועי של רשות הטבע והגנים וביכולתה למלא את תפקידה החוקי בקידום שטחים להכרזת שמורות טבע. רט"ג מצויה בהליך ויתור על שטחים שיועודו לשמורות טבע בתכניות שונות בשל ההסכם ואימץ קק"ל להכשלת תכניות רט"ג להכרזת שמורות טבע.

החברה להגנת הטבע סבורה כי יער בית קשת ראוי להגנה הסטטוטורית החזקה ביותר, קרי הכרזת היער כשמורת טבע, כפי שאכן נקבע בתכניות המתאר המחוזיות. החברה להגנת הטבע יזמה הגשת חוות דעת אקולוגית למוסדות התכנון הממליצה על ייעודו והכרזתו כשמורת טבע ותפעל לכך שייעודו של השטח לא ישונה ליער לשימור אלא יישמר כשמורת טבע, זאת למען שימורו של היער, טיפוחו לטיילות וביולי בחיק הטבע, ותמנע אישור תכניות פיתוח בתחומו בעתיד.

12. מגידו - שדה תעופה בינלאומי

האיום: הקמת שדה תעופה ברמה 2 (משלים לנתב"ג) על בסיס מנחת מטוסים מנדטורי קיים בעמק יזרעאל, המשמש על פי תמ"א 15 (תוכנית המתאר הארצית לשדות תעופה) כשדה תעופה ברמה 4 - מנחת לפעילות אווירית למטרות חקלאיות בעיקר. לחילופין קיימת יוזמה אחרת להקמת אזור תעסוקה מוטה-תעופה מסביב למנחת הקיים ושדרוגו. ועדת בודינגר אשר מונתה ע"י שר התחבורה להציע תכנית אב חדשה לשדות תעופה בישראל, המליצה לשר התחבורה להקים על בסיס מנחת מגידו שדה תעופה משלים לנתב"ג ובדרגה 2 המאפשרת כמובן טיסות בינלאומיות. למעשה המליצה

הועדה על העתקת שדה התעופה מחיפה (המיועד להיות שדה מדרגה 2) למגידו.
 ממשלת ישראל החליטה לאמץ את המלצת בודינגר ולהקים ועדה בין-משרדית את תבחן את היתכנות ההקמה.
 עם הזמן הודיע שר התחבורה החדש כי יש בדעתו להמליץ על הקמת שדה משלים לנתב"ג על בסיס השדה הצבאי ברמת דוד על מנת לאחד תשתיות ולנצל שדה קיים.
 משמעותה של כל אחת מן היוזמות הללו דרמטית מנקודת ראות סביבתית וחברתית. בכל אחת מחלופות הפיתוח מתוכננת הקמת מרכז בנוי בלב האזור החקלאי בעמק יזרעאל, עם כל המשמעותיות הנגזרות ממרכז כזה כגון תשתיות-על, אזורי מסחר, תחנות תדלוק, שירותי דרך ושירותים תומכים שונים. משמעותם של כל אלה תבוא לידי ביטוי בפגיעה בחקלאות ובחקלאים, בפגיעה בנוף ובערכי טבע, במפגעי רעש, זיהום אוויר, זיהום קרקע ומים ופגיעה אנושה באופי החיים הכפרי בעמק וסביבותיו.

מגידו - עמק יזרעאל. צילום: ניר פפאי

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת להפרה נוספת של המרחב הכפרי ופגיעה של ממש באיכות הסביבה והחיים במרחבי עמק יזרעאל. נציגי החברה להגנת הטבע שותפים ופועלים בקואליציה עם המועצה האזורית מגידו ועמותות סביבה מקומיות כנגד התכניות להקמת שדה משלים לנתב"ג בעמק יזרעאל בכלל ובהקמת אזור תעשייה מוטה תעופה במנחת מגידו. הערכת החברה להגנת הטבע וכלל הגורמים השותפים למאבק כי הקמת אזור תעשייה כזה לא רק שתפגע במרחבים ובחקלאות אלא אף תהווה שלב ראשון בהקמת שדה תעופה בינלאומי מדרגה 2 כהמלצת וועדת בודינגר. החברה להגנת הטבע פועלת יחד עם שאר מרכיבי הקואליציה לבחינת עצם הצורך בשדה משלים לנתב"ג ולהפנייתו של צורך כזה, אם קיים, לאזורים בהם ערך הפיתוח הוא גבוה ובעל השלכות סביבתיות פחותות.

13. צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים

האיום: הפיתוח המואץ בישראל בשנים האחרונות, בדגש על פיתוח מערך הדרכים והתשתיות הארציות, כמו מנהרת הכרמל, כביש 6 והרכבת לירושלים, גרם לכך שעודפי העפר מעבודות אלה מוצרמים בשטחים הפתוחים באורח זמני או קבוע, וגורמים לנזקים נופים ואקולוגיים, אשר חלקם בלתי הפיכים. דוגמא בולטת ביותר היא פעולתה של החברה הלאומית לדרכים (מע"צ) לערום עודפי עפר בהיקף של עשרות אלפי מ"ק בצומת ישי לצורך הרחבתו בעתיד של כביש 77 בקטע סמוך.
 ללא תוכניות מסודרות וטיפול נאות של מוסדות התכנון והרשויות המקומיות בעודפי העפר המוצאים מאתרי הבנייה השונים, יגדל איום הפגיעה בטבע, בסביבה ובנוף. הבעיה מוכרת למוסדות התכנון, שהפנימו את הצורך בשיפור הטיפול בעודפי עפר (חומרי חפירה ומילוי). הוראות לטיפול בערימות אלה הוכנו- אך עדיין אינן מיושמות כנדרש.

עודפי עפר בצומת ישי. צילום: דן גולדבלט

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לעירום פיראטי של עודפי עפר בכלל ובשטחים הפתוחים בפרט. ראוי שהפרויקטים השונים לפיתוח יחויבו בהוראות מפורטות ומחייבות לפינוי וטיפול של עודפי עפר עם עדיפות למחזורם וניצולם. בזמני הביניים יש לאתר כדין מיקום אחסנת עודפי עפר אשר לא יהוו מפגע כלשהו. תל העפר בצומת כה מרכזית בצפון הארץ, בתחום שטחים פתוחים בעלי אופי כפרי - נופי מערב עמק יזרעאל, פוגע אנושות בנוף ובזכותם של מאות אלפי נהגים, נוסעים ותיירים לחוויית נסיעה בנופים פתוחים. החברה להגנת הטבע פועלת אל מול החברה הלאומית לדרכים לפינוי המפגע ולשיקום האתר בכדי להחזירו למצבו הקודם - שטח פתוח כפרי. לאחרונה נרשמת פעילות ערה לסילוקו של האתר ע"י גריסתו וריבודו כמצע להרחבת כביש 77.

האיום: חלקו הצפוני של כביש 6 (חוצה ישראל) מתוכנן להתפצל מהמחלף המתוכנן באזור תל קשיש לשתי זרועות: זרוע צפונית-מזרחית הנסמכת על הדרכים 722 ו- 77 זרוע צפונית-מערבית - דרך צומת העמקים וצומת סומך. המשך שלוחות הכביש תוביל לפגיעה אנושה בשולי הכרמל ובשמורות האלונים שבקרבת שער העמקים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע בשיתוף ארגונים מקומיים וארציים פועלת במישור הציבורי והתכנוני לקידום חלופות לכביש, כגון שדרוג מערכת הכבישים הקיימת. חלופה המציעה שדרוג רשת הכבישים הקיימים כחלופה לשלוחה הצפונית של כביש 6 נבחנה בהתאם להנחיית המועצה הארצית בתסקיר ההשפעה על הסביבה.

כביש 6 - אלונים עתיקים בשמורה. צילום: נאוה סבר

15. הסדרת חוות בודדים בגליל

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית, מחוץ למקומות ישוב קיימים.

הקמת התיישבויות בודדים היא ניצול בזבזני של קרקע למטרת מגורים ותעסוקה (חקלאות, תיירות, אירועים, הסעדה, תעשייה חקלאית) מחוץ לתחומי ישובים, בפיזור ניכר במרחב. פיזור זה סותר את עקרונות התכנון וגורר השפעות שליליות מבחינה אקולוגית, כלכלית, חברתית, סביבתית ונפית. ההשפעה המזיקה של התיישבות אדם על השטחים הפתוחים הגובלים בהם תוארה במחקרים רבים. בנוסף, אנו עדים לעבירות רבות בתחומי התכנון והבניה בחוות אלו. כך מוקמים בהן בנייני מגורים, מבני משק ומתקנים שונים לאירוח ולקיום אירועים, ובחלקן הוקמו גדרות החוסמות מעבר בפני ציבור המטיילים, והכול בניגוד לחוק.

חוות בודדים בגליל

במהלך השנים הוקמו ברחבי הארץ ובעיקר בגליל, הרי יהודה ובנגב עשרות רבות של חוות בודדים, בסיועם של גורמי שלטון שונים - בראשם משרד החקלאות ומינהל מקרקעי ישראל - ובתמיכת המועצות האזוריות,

אולם ללא קיומם של הליכי תכנון חוקיים. החוות הוקמו כדי ליצור עובדות תכנוניות מוגמרות בשטח, תוך הפעלת לחץ של גורמים שונים לאישורן בדיעבד של החוות על ידי מוסדות התכנון, שהתנגדו להקמתן מלכתחילה. בשנה האחרונה הוקמה ועדת מנכ"לים של משרדי הממשלה הנוגעים בדבר במטרה לפרוץ את עקרונות המדיניות הקיימים ולאפשר את המשכה של תופעה שלילית זו ואף להרחיבה בעתיד. במחוז צפון, נודע על כוונה להוסיף על 38 חוות הבודדים הנוכחיות עוד 60 חוות בודדים חדשות.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להפסיק את התופעה השלילית של עשרות התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפנינו החוות הלא חוקיות, להשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדין עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ועדיין מסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון למניעת אישורן בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים במטרה שתעלה עניין זה לראש סדר העדיפויות. החברה להגנת הטבע תתנגד להוספת עוד 60 חוות בודדים חדשות במחוז צפון.

אירוס הגלבו. צילום: יוחנן דרום

האיום: בשנה האחרונה הוגשה ע"י הקרן הקיימת לישראל לוועדה המחוזית בצפון תכנית יערות הגלבו. בתכנית זו מציעה קק"ל לבטל שמורות טבע בהן מצויים מוקדי צמיחה של הצמח הנדיר אירוס הגלבו, ולייעד את השטחים הללו להיות יער נטע אדם. התכנית הוגשה לוועדה המחוזית בתמיכת רשות הטבע והגנים הכבולה בהסכם עם קק"ל שביסודו מבטל שטחים נרחבים של שמורות טבע בגלבו. מצב זה, בו ערך טבע נדיר מצוי בתחומי יער בו מתבצעות עבודות ממשק ומנוהל ע"י גוף אשר כבר הכריז בעבר על עדיפותו של ישוב חדש (הישוב "מיכל") על ריכוז של הצמח הנדיר, מעמידה בסיכון את קיומו של המין הנדיר ופוגעת במעמדן של שמורות טבע אשר אושרו בתכנית מתאר ארצית ובתכנית המתאר המחוזית.

כיום רק ריכוז האירוסים הגדול בהר ברקן מוגן ע"י שמורת טבע מוכרזת. שאר ריכוזי האירוסים בהר יצפור, במעלה גלבו ובהר מלכישוע אמנם כלולים בשטחי שמורת טבע בתכנית המתאר הארצית ותכנית המתאר המחוזית, אך שמורות אלה אינן מוכרזות. על שטחי אירוסים אלה ניטעו עם השנים יערות אורן, אשר לא רק שאינן תורמים לשרידותו של אירוס הגלבו אלא אף פוגעים בה.

בשנים האחרונות קשורה רשות הטבע והגנים בהסכם כובל עם קק"ל שבמרכזו הסכמת רט"ג ליתור על שטחי שמורות טבע שבהם ניטעו יערות בתמורה להסכמת קק"ל שלא להתנגד להכרזת שמורות טבע במקומות אחרים. במסגרת זו הסכימה רשות הטבע והגנים לוותר על שטחי שמורות טבע בגלבו בהם גדלים אירוסים ולשנות את ייעודי השטחים ל"יער נטע אדם" כמצע בתכנית. הוועדה המחוזית אשר דנה

בתכנית שהתה את הדיון כדי לאפשר להגיש חוות דעת מקצועיות על חשיבות השטח כשמורת טבע. החברה להגנת הטבע סיפקה שתי חוות דעת מקצועיות המסבירות את חשיבות שימור המין הנכחד ומדוע שמורת טבע היא הייעוד הטוב ביותר לצורך זה. בנוסף לכך העבירה החברה להגנת הטבע לוועדה המחוזית גילוי-דעת עליו חתומים 60 מבכירי האקולוגים בישראל הקוראים לוועדה המחוזית שלא לבטל את שמורת הטבע בשטחי האירוסים ולהימנע מייעודם ליער נטע אדם.

עמדת החברה להגנת הטבע: אירוס הגלבו הוא מין נדיר המצוי בסכנת הכחדה ועל צריך להיות מוגן במסגרת הסטטוטורית שיועדה במיוחד לצורך זה: שמורת טבע. תכניות עבר להקים ישוב חדש בשמורת הטבע שבהר יצפור על שטחי אירוסים נדחו במועצה הארצית לתכנון ובניה מטעם זה וזאת בניגוד לעמדתם המביכה של רשות הטבע והגנים והקרן הקיימת לישראל.

מוקדי האירוסים בגלבו מצויים ברובם בשטחים שיועדו לשמורות טבע בתכנית מתאר ארצית ובתכנית מתאר מחוזית ויש לעשות הכול כדי להכריז עליהם כשמורות טבע לצורך הגנה הדוקה יותר, וודאי שלא לשנות את ייעודם.

החברה להגנת הטבע הציגה בפני קק"ל את תמונת ריכוזי האירוסים בגלבו על פי סקרי רשות הטבע והגנים והעלתה כמה אפשרויות פעולה להגנה עליהן במסגרת שמורות טבע. עמדתם הראשונית של אנשי קק"ל היתה שלילית אך היא השתנתה וניתנה הסכמתם לבחינה חיובית של ייעוד חלק משטחי האירוסים לשמורת טבע. לצורך זה התקיימה פגישה משותפת לקק"ל ורשות הטבע והגנים לקביעת גבולות השמורה על בסיס הצעת החברה להגנת הטבע ויצא סיכום פגישה חיובי. בחלוף הזמן הודיעה קק"ל על נסיגתה מההסכמה בטענה כי "קיימים שיקולים אחרים". בעקבות הצעד החד-צדדי צירפה החברה להגנת הטבע לחוות הדעת המדעיות שהגישה לוועדה המחוזית גילוי דעת מטעם 60 האקולוגים.

החברה להגנת הטבע תיאבק בנחישות כנגד תכנית קק"ל כדי לשמור את כלל שטחי האירוסים בתחומי שמורת טבע כפי שקובעות התכניות.

17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל

האיום: יערות הכרמל הירוקים מהווים אבן שואבת למאות אלפי מטיילים מדי שנה, זאת בשל השילוב הנפלא בין נופי החורש והים, הפינות המוצלות ומסלולי הטיול בטבע הסמוכים לעיר חיפה ולמרכז הארץ. הכרמל מהווה גם בית גידול לעשרות מינים של צמחים ובעלי חיים.

הישובים עוספיה ודלית אל כרמל ממוקמים בליבו של הפארק, מעל המתלולים הצפון-מזרחיים והמזרחיים של הכרמל מחד ובראש האגנים המערביים של הנחלים אורן, מערות, חרובים ומהר"ל מאידך. מיקום ייחודי ורגיש זה משפיע על כל הכרמל הגבוה והכרמל התיכון, ויוזמות פיתוח המתוכננות בו יהיו נצפות משטחים נרחבים הסמוכים לכרמל. התפתחותם של הישובים עוספיה ודלית אל כרמל, במרכזו של פארק הכרמל, מהווה כיום את מוקד החיכוך העיקרי בין שימור לפיתוח באזור.

הגריעות מפארק הכרמל המתקיימות בעקבות שלל יוזמות הפיתוח ובניה בלתי חוקית ובזבזנית במשאב הקרקע, בתחום הסובב את הישובים עוספיה ודלית אל כרמל, מצמצמות את כמות השטחים הפתוחים המוגנים של הפארק.

גם העברת תשתיות בפארק, ובראשן התוויית כביש אזורי 672 (ראו פירוט באיום 18) הנמצא בהליכי תכנון מתקדמים, גורמת לקיטוע רציפותם של השטחים הפתוחים, תוך פגיעה נופית ואקולוגית, ומאיימת על בית הגידול ונופיו הייחודיים של הכרמל.

הכרמל. צילום: דפנה מרוז

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לפעול בצורה נחושה כנגד הבנייה הבלתי חוקית הרווחת באזור, להימנע ככל הניתן מגריעות שטחים מפארק הכרמל.

18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל

האיום: הכרמל תחום בדרכים ארציות משלושת עבריו (כבישים מס' 4,70,75), וקטוע בשל דרכים אזוריות החוצות אותו: כביש 672 (הכביש הקיים) שעיקרו על גב הרכס, כביש 705 בסמוך לגבולן של חיפה ונשר ושותי דרכים אזוריות-נופיות מתפתלות ויורדות מקו הרכס: כביש 721 באגנו של נחל אורן כלפי מערב, וכביש 7212 באגנו של נחל נשר כלפי מזרח.

חברת יפה נוף בחיפה מקדמת תכנון מחודש לכביש 672 הנקרא - "עוקף עוספיה ודלית אל כרמל" במסגרתו מוצעת הסטה של הכביש דרומה ומערבה בתחומי פארק הכרמל, תוך פגיעה אנושה בו.

פארק הכרמל. צילום: ניר פפאי

עמדת החברה להגנת הטבע: לאור הפגיעה האנושה הצפויה לערכי הטבע בפארק הכרמל בשל חלופת הסטת תוואי הכביש, מציעה החברה להגנת הטבע חלופה אחרת, שמידת פגיעתה בפארק מצומצמת יותר, הנסמכת אל גבול הפיתוח העתידי של הישובים עוספיה ודלית אל

כרמל. יש להצמיד את הכביש האזורי המתוכנן קרוב ככל הניתן ליישובים. בהתאם להנחיות המשרד להגנת הסביבה וההנחיות לתסקיר שנערך לדרך, נבחנות היום חלופות נוספות להתוויית.

נחל נדר בכרמל

האיום: הוועדה המקומית בעיר חיפה אישרה קידום של תוכנית מחודשת לבנייה על גבול השטח המוכרז של פארק הכרמל. לפני 31 שנים ניתן בשטח זה היתר לבניית מלון, שאמור היה לכלול 100 חדרי מלון וגובהו המקסימלי אמור היה להיות שלוש קומות. התוכנית החדשה שהגיש היזם כוללת 330 יחידות דיור למגורים בבינוי של 3 מגדלים שיתנשאו לגובה 16 קומות, זאת בנוסף למלון. קידום התוכנית לקראת הפקדתה לקויה בהיבט הציבורי ובהיבט התכנוני, מפני שהיא מהווה שינוי ייעוד של שטחים פתוחים המיועדים לשטחי גן לאומי על פי תוכנית מתאר ארציות מאושרות (תמ"א 35, תמ"א 8) ותוכנית המתאר המחוזית למחוז חיפה (תמ"מ 6).

יזמת פיתוח זו מהווה פגיעה חמורה בבית הגידול הייחודי של הפארק ובנוף הפתוח של הכרמל. יתרה מכך, כל פריצה של גבול הפיתוח של חיפה לכיוון דרום עלולה להביא בעקבותיה יוזמות נדל"ניות נוספות, על חשבון שטחי הטבע בכרמל. כרסום בשולי פארק הכרמל באמצעות פיתוח נדל"ן על ידי יזמים פרטיים, על חשבון האינטרס הציבורי לשמירת השטחים הפתוחים של פארק הכרמל כאזור הנופש העיקרי של תושבי חיפה והסביבה, יהיה שגיאה בלתי הפיכה ותקדים בעייתי לתוכניות נוספות בדופן הבינוי של העיר חיפה ופארק הכרמל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תפעל לדחות את התוכנית המוצעת ולמנוע כל יוזמה להתפשטות העיר חיפה מדרום לנחל נדר, על חשבון פארק הכרמל.

20. חיפה - כביש הרכס

האיום: חברת יפה נוף בחיפה מקדמת כביש- ציר רחב שיחבר בין ציר הרכס (ציר מוריה) לדרך מספר 2 (כביש החוף). לציר זה מוצעות שתי חלופות: אחת בתחום נחל נדר והאחרת בתחום נחל עובדיה. שתי החלופות מהוות פגיעה נופית וסביבתית חמורה ברכס הכרמל ובגן הלאומי פארק הכרמל.

עמדת החברה להגנת הטבע: לאחר בחינת שתי החלופות המוצעות סבורה החברה להגנת הטבע כי אין לקבל את החלופה המוצעת בתחום נחל נדר. לדעת החברה להגנת הטבע יש לבחון ביתר עומק את החלופה המוצעת בנחל עובדיה ובתנאי שחלופה זו תוצמד לגבול הבינוי העתידי של השכונות הקיימות והמתוכננות בשולי השכונות סורוקה וגולדה. קידום הכביש חייב להיעשות תוך מיזעור הפגיעה בשטחים הפתוחים, ובתנאי שהפגיעה באיכות החיים של תושבי השכונות הנ"ל תהיה מצומצמת ככל שניתן.

21. חיפה - מגדלי חוף כרמל

מגדלי חוף הכרמל

האיום: תוכנית מגדלי חוף הכרמל כוללת את בנייתם של שישה רבי קומות באזור חוף הכרמל, על בסיס תוכנית משנת 1978. לאחר עצירת הבנייה בשנות ה-90 נותרה בעינה התוכנית בהיקף זכויות בנייה של עשרות אלפי מ"ר שעדיין לא מומשו. פסק הדין שעצר את הבנייה בשנות ה-90 מאפשר את מימושה בתנאי של ייבוש חוף ים עד מרחק של 100 מטר מהבנייה המתוכננת.

חברת "דלק נדל"ן" ועיריית חיפה מצווינות לקדם את התוכנית לייבוש שטח ים נרחב ולהקמת ארבעה מגדלים נוספים במהירות האפשרית. שני המגדלים הקיימים כבר גרמו נזק רב לסביבה החופית ולחזותה של חיפה. לאחר עשור שנים מתחדש כיום המאבק סביב המשך קידום תוכניות מגדלי חוף הכרמל. במאבק זה ייקבע צביונו של קו החוף העתידי של חיפה - פתוח וטבעי או בנוי וחסום. קידום הפרויקט הוא בניגוד לאינטרס

הציבורי והוא יגרום להמשך הפגיעה הקשה באחד הנכסים החשובים והיקרים ביותר לציבור - חוף הים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לבנייתם של מגדלים נוספים בחוף הכרמל. קידום פרויקט זה מנוגד לאינטרס הציבורי ועתיד לפגוע בחוף הים, כל זאת לטובת עסקת נדל"ן בראיה קצרת טווח ללא חשיבה על הדורות הבאים.

החברה להגנת הטבע פתחה במאבק ציבורי כנגד הניסיון לממש את זכויות הבניה במתחם ולהקים ארבעה מגדלים נוספים. החברה להגנת הטבע דורשת מעיריית חיפה לחזור בה מהגיבוי שהיא נותנת ליזמים ולמוסדות התכנון לעמוד בפרץ היזמים המצעוניים בבניית בחוף הים. החברה להגנת הטבע פועלת לאימוץ חלופה שתנייד את זכויות הבניה של היזמים למתחם צבאי סמוך, העתיד להתפנות מהחוף לטובת פיתוח אזרחי למגורים ומלונאות.

22. חיפה - הרחבת הנמל על חשבון נחל הקישון

האיום: בחודש דצמבר 2006 הופצה ע"י חברת נמלי ישראל תכנית האב לפיתוח נמלי הים התיכון, המעדכנת את תכנית האב משנת 1995.

תכנית זו מציגה היקפי פיתוח מרחיקי לכת בנמלים חיפה ואשדוד. עקרונות התכנית אומצו בהחלטת הממשלה מיום 27.5.07, בה נקבע כי יש לקדם את הליכי התכנון והפיתוח הסטאטוטוריים של הקמת רציפים בנמלי אשדוד וחיפה. פיתוח הנמל בחיפה משתרע על שטח רחב מאזור הנמל המערבי ועד אזור המפרץ ותכנון מתחם זה מתחלק לשלוש תכניות מתאר ארציות, החלק היבשתי, החלק הימי, ופינוי הנמל המערבי ופתיחתו לציבור הרחב. לתכנית היבשית המיועדת לאחסון מכולות הנמצאת כעת לפני דיון בועדת משנה של המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, השפעה רבה על אזור המפרץ כולו. התוכנית מעלה סוגיות סביבתיות רבות היכולות להשפיע על עתידה של העיר חיפה, ואופן פיתוחה. לתכנית הרחבת הנמל השלכה משמעותית על רצועת נחל הקישון משני צידי, אשר התכנית מייעדת אותן לשטחי עורף נמל ועירום מכולות. הקישון עבר פעולות שיקום דרמטיות ומנחל "מת" הפך לנחל חי, ודווקא עכשיו חברו חברת נמלי ישראל ועיריית חיפה "לקבור" את רצועת הנחל תחת מכולות משתי גדותיו.

עמדת החברה להגנת הטבע: מומחים מובילים שונים סוברים כי אין הצדקה להיקפי ההרחבה המתוכננת של הנמלים בחיפה ובאשדוד ואף הועלתה הסברה כי ניתן להסתפק בקיים לרבות הרחבת נמל כרמל א' ו' ב' ע"י ה-ארגון ושיפורים טכנולוגיים. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש להגביל את פיתוח הנמלים למתן שירותים לצרכי הפיתוח של מדינת ישראל בלבד ואין לתכנן שטחים לצורך פריקת מטענים ועירומם זמנית עד להעמסתם ליעד נוסף.

איום מרכזי בפיתוח נרחב של הנמל היא דחיקת שימושים ופרייקטי תשתית קיימים או מתוכננים לאזורים אחרים, אשר תביא עימה פגיעה מרובה באזורים אלה (למשל: קידום שדה התעופה במגידו).

פיתוח נמל חיפה צריך להתקיים בהיקפים מוגבלים, תוך הבטחת הישארותם של שימושים ותשתיות אשר ירוכזו במזרח מפרץ חיפה, כולל האפשרות להוסיף בעתיד מתקני תשתית דוגמת מתקן התפלה. ריכוז השימושים והתשתיות במזרח מפרץ חיפה צריך להיעשות תוך פינוי ופתיחת קו החוף של הנמל המערבי לתועלת הציבור.

לגבי נחל הקישון - המטרה היא לאפשר רצועת קרקע רחבה ביעוד ציבורי פתוח משני צידי הקישון לפיתוח פארק מטרופוליני ושימור המערך האקולוגי סביבו. על מנת לממש מטרה זו, יש להבטיח כי היקפי הפיתוח המתוכננים לטווח הקצר והארוך יתבססו על צרכים בדוקים, שלא ימנעו את שימור רצועות פתוחות חשובות אלו. לאור הימצאותם של שטחים נרחבים בעורף הנמל אשר זמינותם מבחינה סטטוטורית אינה גבוהה, יש לרכז מאמץ בקידום זמינותם, דבר אשר יתמוך ביצירת שטחי פארק רחבים סביב הקישון.

23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות

נחל גדורה. צילום: ניר פפאי

האיום: תוכנית "כביש עוקף קריות" מלווה בתוכניות ניקוז, הרואות בנחל גדורה תעלת ניקוז בלבד. לפיכך, הפתרונות שהוצעו להסדרת הנחל למעשה הופכות את מורד הנחל לתעלת בטון, ואת מעלה הנחל למובל סגור שיקלוט את הזרימות השיטפוניות של נחל שפרעם. פתרון מוצע זה יחסל את המערכות האקולוגיות ובתי הגידול הלחים שסביב נחל גדורה.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת לקידום תכנון מחודש של הסדרת הניקוז - תכנון המתייחס לנחל כאל משאב טבעי ומערכת אקולוגית מתפקדת.

24. עתלית - תוכנית מתאר

בריכות המלח בעתלית

האיום: מינהל מקרקעי ישראל, מועצה אזורית חוף כרמל, חברת המלח וגורמים אחרים רואים בעתלית פוטנציאל להרחבה ניכרת של נדל"ן, בעיקר למגורים. עתלית היא פנינת טבע, נוף ומורשת: בריכות המלח הן אחד מאתרי הצפרות החשובים במזרח התיכון. רכס הכורכר כולל את מיני הצומח והחי המאפיינים את בית הגידול הכורכרי מחד, ומאידך מקיים אוכלוסיות יציבות של המינים הנדירים המיוחדים לאזור. חוף חולי מרשים, איזור הטלה של צבי ים, שרידים ארכיאולוגיים רבים (חלקם ייחודיים), פרצת נחל אורן, מבצר עתלית ומחנה המעפילים המשוחזר הם רק חלק ממרכיבי השטח אותם חייבים לשמר.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע עתרה כנגד החלטת מינהל מקרקעי משנת 2003 לאשר שינוי ייעוד של בריכות המלח בעתלית, לייעוד למגורים. עתירה זו עדיין תלויה ועומדת וטרם נדונה לגופה. החברה להגנת הטבע תמשיך את ההידברות עם חברת המלח בדבר שימור חלקן הגדול של בריכות המלח לטובת פארק צפרות, תוך הכנת תוכנית יעודי שטח, שימושי שטח וממשק על בסיס מידע אקולוגי, שיאפשרו את המשך תפקודו של השטח כאתר קינון וחרפה. בנוסף, יש להביא לשינוי מהותי בתוכנית מתחם הרכס, העתידה לקום על רובו של רכס הכורכר באיזור. החברה להגנת הטבע תפעל לשינוי התוכניות במוסדות התכנון, תוך כדי שיתוף פעולה עם עמותת "כחול ירוק" - עמותת תושבי האיזור. פעילות משותפת נוספת מתקיימת עם ביה"ס של עתלית בנושא תכנון, שימור, הסדרת שבילים וטוילים ברכס הכורכר.

25. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט

ג'סר-א-זרקא ומעגן מיכאל

האיום: בהוראת שר הפנים הוקמה ועדת שיפוט לשינוי תחומי השיפוט של ג'סר-א-זרקא, שמטרתה להרחיב את השטח האורבני של היישוב. כיום היישוב תחום בין כביש 2 לחוף הים, בין קיסריה לנחל התנינים. בקשת היישוב כוללת תוספת שטח של 1980 דונם, ובהם שמורת נחל תנינים, חלק ניכר מבריכות הדגים של קיבוץ מעגן-מיכאל המהווים אתרי חריפה וקינון של עופות ימים, ושטח נרחב של המרזבה בין כביש 2 לכביש 4.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע גיבשה מסמך המציג חלופות להרחבה מצומצמת של תחום השיפוט, בעיקר ממזרח, זאת על פי ערכיות השטח (משאבי טבע, רצף שטח פתוח, סמיכות לשמורה ותיפקודה, תפקוד הבריכות כאתר צפרות, מסדרון אקולוגי). כמו כן, החברה להגנת הטבע תפעל לשינוי התוכנית במערב תחום השיפוט הקיים, בסמוך לחוף הים, משטח המיועד לתיירות (כפרי נופש, מלונאות, מסחר ומעט מגורים) למגורים, זאת במטרה לתת מענה לצרכים הדמוגרפים של היישוב, מבלי להידרש לפגיעה באזורים הרגישים מצפון ליישוב. החברה להגנת הטבע סבורה שיש מקום לאפשר את הרחבת היישוב ממזרח באמצעות הסטה של כביש 2 ממזרח (עד סמוך לנחל עדה).

האיום: חוף הבונים הוא אחד החופים היפים, העשירים והמגוונים ביותר בחופי ישראל. בהשוואה לחופים אחרים באזור, חוף הבונים הוא העשיר והמגוון ביותר מבחינה נופית ואקולוגית. בתוך המכלול החופי מצויים מספר ערכי טבע שיש לשמור עליהם במיוחד. בחלקם אלו מינים נדירים ובחלקם מופעים מיוחדים של מינים נפוצים יותר. חלק מהאזור מוגן בחוק מתוקף היותו שמורת טבע, אולם גם באזורים האחרים אשר אינם שמורת טבע מצויים מיני צמחים שהם מבחינת ערכי טבע ראויים לשימור. בעורף החוף מצפון לנחל מהר"ל נמצא איזור מלחה, המהווה את אחד ממלחות החוף המעטת בישראל שמקיימות עדיין מערכת אקולוגית מגוונת עם שיצור גבוה של מינים נדירים. השטח החולי שמצפון לנחל - בית גידול מיוחד של מיני חי וצומח האופייניים לשטחי חולות בלתי מיוצבים ומיוצבים למחצה. ביניהם נכללים מינים נדירים, מינים אנדמיים ואף מינים המצויים בסכנת הכחדה. שטח זה מהווה אזור הטלה לצבי ים ועל פי רשות הטבע והגנים, נצפו השנה ובשנים הקודמות עליות והטלות של צבי ים באתר.

למרות ערכי הטבע והנוף הייחודיים והנדירים והחשיבות הרבה לשמורם, מקודמת תכנית המייעדת חוף רחצה חדש בחוף החולי שמצפון לשמורת הטבע המוכרזת. התכנית כוללת שני מוקדי פיתוח ושירותים בחוף הבונים. הראשון, מוקד מרכזי בשטח חוף רחצה המנוהל כיום ע"י רשות הטבע והגנים. תוכנית זו מאפשרת בניה של מרכז הדרכה, מרכז מידע, קיוסק, מחסן ומשרד בהיקף כולל של 180 מ"ר וכן פרגולה בגודל 50 מ"ר וחניה. השני, מוקד צפוני מצפון לשטח הרחצה הקיים, סמוך לנחל מהר"ל. תוכנית זו מאפשרת בניה של מסעדה ומזנון, שירותים, מקלחות, מחסן ומשרדים בהיקף בניה של 240 מ"ר וכן פרגולה בגודל 100 מ"ר וחניה. בתחום התכנית לחוף רחצה, קיימים אזורים ערכיים, ייחודיים ורגישים ביותר מבחינה אקולוגית.

לאחר החלטת ועדת ערר להחזיר את התכנית לדיון נוסף בוועדה לשמירה על הסביבה החופית (ולח"9), קיבלה הוועדה החלטה עקרונית לאפשר הקמת חוף רחצה חדש בחוף החולי שמצפון לשטח הרחצה הקיים. ההחלטה התקבלה בעיקר על מנת לאפשר הסדרת שירותי הצלה במקום. לא התקבלה כל החלטה לגבי היקפי הפיתוח.

עמדת החברה להגנת הטבע: אין כל הצדקה למקם שני מוקדי פיתוח בשטח חוף שהוא מהרגישים והייחודיים בחופי הארץ. הדרך היחידה להבטיח את שימור ערכי הטבע והנוף בסביבה החופית שבאזור חוף הבונים, היא להותיר רצועת חוף טבעית, באורך של כ- 5.5 ק"מ בין נווה ים לדור, ללא כל מוקדי בינוי או חופי רחצה מפותחים נוספים על הקיים כיום. הקמת המוקד הצפוני וחוף הרחצה החדש יהוו ללא כל ספק פגיעה במשאבי הטבע ובמערכות האקולוגיות הנדירות הקיימות באזור זה, כולל הפרעה ופגיעה בפעילות ההטלה של צבי הים. החברה להגנת הטבע סבורה כי עצם הקמת מוקד השירותים ופיתוח חוף הרחצה יסכל בעתיד את האפשרות לשמר את ערכי הטבע בשטח. לכך יש להוסיף את תפקוד המסעדה, אשר בפעילותה הרועשת שתמשך עד שעות מאוחרות של הלילה תיפגע בהטלת הצבים. בנוסף לפגיעה האקולוגית הצפויה, המופע החזותי של מוקד השירותים והמסעדה באזור טבעי זה, הוא בעייתי ביותר ויש בו פגיעה של ממש באופיו של האזור. החברה להגנת הטבע מציעה כחלופה את פיתוח והרחבה של מוקדי הפיתוח הקיימים בנווה ים ודור. פיתוח בחופים אלו יביא בסופו של דבר למשיכת קהלים גדולים אשר מבקשים להשתמש בנגישות נוחה לחופים ובאפשרויות מגוונות בחוף, כולל לינת לילה, ויאפשר את האיזון הרצוי בין שימור הסביבה החופית ובין התועלת והנאת הציבור. את השטח המוצע כרגע לחוף רחצה חדש ולשמורת טבע (המוקד הצפוני), יש לקדם כשמורת טבע בלבד.

חוף הבונים. צילום: משה פרלמוטר

מדיון מצוי בחוף הבונים. צילום: רועי טלבי

ישימונית מצויה בחוף הבונים. צילום: רועי טלבי

האיום: חלופות דור מוצעות בדיוני מוסדות התכנון במסגרת בחינת מיקום מכלול המתקנים של נחיתת הגז מקידוחים בים התיכון ("תמר" ו"דלית") וחיבור למערכת הובלה ארצית, כאשר מדובר באתר נחיתת גז בעל אופי של אזור תעשייה (כ- 200 דונם). חלופה בעייתית זו מוצעת בתחום שטח פתוח בעל ערכיות נופית גבוהה - הרצף בין החוף, הבריכות והכרמל. כמו כן השטח הינו בעל ערכיות אקולוגית גבוהה מאוד - פרודור המחבר את החוף, גופי המים של המרזבה, רכסי הכורכר, נחל דליה ורמת מנשה. השטח הסמוך לנחל דליה בין כביש 2 לכביש 4 בעורפן של הבריכות, הדיפלה והחוף החולי מדרום לדור - משמש אתר לינה של עופות מים נודדים וחורפים.

עמדת החברה להגנת הטבע: חלופות דור אינן ראויות. קביעת מיקום המתקנים והצנרת חייבת להיבחן באמצעות תסקיר ההשפעה על הסביבה, על מכלול השיקולים הסביבתיים, בהתאם להעדפת מקומו של המתקן באזור תעשייה ולא בשטח פתוח בעל ערכיות נופית ואקולוגית גבוהה.

28. קיסריה - תוכנית מתאר

האיום: החברה לפיתוח קיסריה מקדמת תוכנית מתאר ליישוב, שכוללת בנייה על שטחי חולות נרחבים, עתירי משאבי טבע. חשיבותם הגדולה של שטחי החולות נגזרת גם מרציפותם. התוכנית כוללת גם קידום פרויקט של מגרשי גולף בשטח זה. במקביל נמשכים לחצים להוצאת היתרי בניה לתוכנית בנייה למגורים ול"לית (שקודמה בהליכי תכנון מזורזים) המצויה בלב השטח הערכי.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לגייס גורמים מהאקדמיה להכנת מסמך שיציב על ערכיותו הרבה של השטח כמכלול של מערכות אקולוגיות ההולכות ונדחקות מנוף הארץ. כמו כן, החברה להגנת הטבע תפעל לקידום הכנת תוכנית להכרזתו של גן לאומי חולות קיסריה (גן לאומי על פי תמ"א 8 ותמ"א 13), שמורת שקע פלים ושמורת שקע קיסרי. החברה להגנת הטבע תעדכן את סקר משאבי הטבע של חולות קיסריה שהואכן לפני עשור. החברה להגנת הטבע תדחה כל ניסיון של "החברה לפיתוח קיסריה" להציג פרויקט של מגרשי גולף עם מובלעות של שטח "שישמר כטבע" כחלופה לגן לאומי או פארק חולות לשימור.

שנונית השפלה בחולות קיסריה. צילום: רועי טלבי

לפיתוח קיסריה" להציג פרויקט של מגרשי גולף עם מובלעות של שטח "שישמר כטבע" כחלופה לגן לאומי או פארק חולות לשימור.

29. חריש - הקמת עיר חדשה

האיום: בפני מועצה הארצית הועלתה בשנה שעברה תוכנית נרחבת של משרד השיכון אשר נמצאת בשלבי תכנון - להקמת עיר חדשה בשטחי היישוב חריש. לאחרונה הועלתה בפני המועצה הארצית בקשה של משרד השיכון להגדיל את תחום התכנון של העיר אל עבר אלפי דונם של שטחים פתוחים. בקשה זו אושרה במתכונת מצומצמת ביותר, לשטחים אשר ככלל נמצאים בהסכמה לפיתוח.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תלווה את המשך קידום תכנון ופיתוח העיר חריש במוסדות התכנון בכדי לוודא כי התוכניות אותן מוביל משרד השיכון מתחשבות בערכי הטבע והנוף הרבים בסביבת הישוב. החברה להגנת הטבע יחד עם ארגונים נוספים כעמותת "במקום" ויישובי האזור מהמועצה האזורית "מנשה", ילוו את תהליכי הפיתוח של משרד השיכון במוסדות התכנון השונים אליהם יגיעו התוכניות המתאריות של מתחמי העיר החדשה.

עירון - פצע בלב השטח הפתוח

האיום: כביש 653 הינו כביש עוקף לבנימינה, המהווה חלק ממערכת הדרכים באזור בקעת הנדיב. לדרך זו שתי חלופות - צפונית ודרומית. הדרומית עוברת בשטחים החקלאיים בגבול הבינוי של בנימינה ומתחברת לכביש 4 בצומת אור עקיבא - צומת בה מתוכנן לקום מחלף בעתיד. לעומתה, החלופה הצפונית מחברת את כביש הירידה מדרום לזיכרון יעקב (652) באזור חוטם הכרמל, אל שולי מחצבות בנימינה (העומדות בפני שיקום אקולוגי) ובצמידות לנחל התנינים. האזור שבין בנימינה למורדות הכרמל צר מאוד ובעל רגישות סביבתית גבוהה. העברת הדרך בחלופה הצפונית תפגע אנושות בתא שטח זה ובמערכת האקולוגית הרגישה שמתחמו. עקב הקונפליקט הקיים בין סביבה ותחבורה בחלופות המוצעות, החליטה הוועדה המחוזית על הפקדת התכנית בשתי החלופות וכי לעת התכנון המפורט יוחלט איזו מהחלופות תקודם.

חטם הכרמל. צילום: איריס האן

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מציעה את גריעת החלופה הצפונית של הכביש וקידום החלופה הדרומית.

31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9

האיום: השטחים הפתוחים שנתרו באזור השרון הינם בעלי חשיבות אקולוגית גבוהה והם מהווים יעד למטיילים ונופשים רבים המעוניינים לבלות את שעות הפנאי בחיק הטבע באזור המרכז. שטחים פתוחים אלו כוללים שילוב ייחודי ואיכותי של שמורות טבע, שטחים טבעיים ושטחים חקלאיים באזור גבעות מתונות. נוף השרון מהווה תבנית נוף חשובה ומשמעותית ביותר במרכז הארץ. בעונת הפריחה פורחים בו שלל פרחי בר אופייניים לרכסי הכורכר והחמרה. בנוסף, שטחים אלה מהווים חיץ ירוק בין בגוש הבנוי של חדרה בצפון ונתניה בדרום. שטחים פתוחים אלו נמצאים היום בסכנה: כבישים מתוכננים מאיימים לצמצם את סך השטח הפתוח ולפגוע ברציפותו. מימוש כבישים אלה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות למטיילים, ולחי ולצומח הייחודיים בהם.

פארק השרון

כביש 9 המתוכנן עתיד לחבר בין כביש 2 מצפון למכמורת ועד לכביש 6 באזור באקה אל גרבייה. הדרך בהתוויתה הנוכחית מתוכננת לחצות את המרחבים הפתוחים החקלאיים שמדרום לחדרה ובין הכבישים 1 - 4, לחצות את פארק השרון ונחל אלכסנדר ולפגוע בנוף ובשטחים החקלאיים שבין הכבישים 1 - 4. על אף שהדרך אושרה על ידי הוועדה לתשתיות לאומיות והממשלה, בעקבות עתירה שהוגשה כנגד אישורה סטטוטורי של הדרך, טרם החלה סלילתה.

עמדת החברה להגנת הטבע: סלילת הכבישים בשרון משמעותה ביתור וקטוע שטחים פתוחים, ופגיעה חמורה בתפקודם כמערכות טבעיות ושטח פנאי ונופש איכותי. גם אם תוואי הכביש בין הכבישים 1 - 2 - 4 יהיה ממונהר (Cut&Cover) הפגיעה בתחום הפארק תישאר אנושה, ולכן החברה להגנת הטבע מתנגדת נמרצות לסלילת הדרך בהתוויתה הנוכחית. החברה להגנת הטבע מציעה כי תותר סלילת הקטע המרכזי של הדרך בלבד מחדרה ועד לכביש מס' 4, ושאר חלקי הדרך ממערב לדרך מס' 4 וממזרח לחדרה ייגרעו. הדרכים 1 - 65 - 581 מהוות חלופה ראויה לכביש מס' 9.

האיום: גורמים חקלאיים מקומיים וארציים מבקשים לנצל מי שטפונות לפיתוח מאגרי מים בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, ולכן מיועדים ע"י מחזיקי הקרקע לשימושים אחרים, ובמקרה זה ברצונם לאגור מי שטפונות. הקמת מאגר על שטח רווי בערכי טבע תגרום להרס המערכת הטבעית בו, המבוססת על צמחיה עבותה ועל מגוון בתי גידול ייחודיים. בנוסף, תפיסת מי שטפונות תפגע משמעותית במרכיב החשוב ביותר של הנחל - משטר המים, המהווה גורם מעצב ומנקה של הנחל, המוהל את הזיהום ומאפשר קיומה של מערכת אקולוגית מתפקדת. איומים כאלה קיימים גם באתרים: "מחפורת צרעה" בנחל שורק - המיועד לאיגום כ"מאגרי שמשון" (איום 61) ו"ביצת הפאליק" סמוך לנחל הפולג. (איום 35). אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי לתפיסה נוספת של מי שטפונות ישנן השלכות רבות, אשר לצערנו ממעטים בבחינתן. אלו פרויקטים שהוכחו כלא כדאיים מבחינה כלכלית, בשל עלות תחזוקה גבוהה, ונזקם הסביבתי רב. גם אם יאושר פרויקט תפיסת שטפונות, עמדת החברה להגנת הטבע היא כי אין למקם את התשתיות שלו על גבי שטח ערכי של בתי גידול לחים, אלא בשטח מופר או שטח חקלאי המצוי למכביר בסביבה הקרובה.

33. נתניה פארק השרון-כביש 20

האיום: תוואי כביש 20 מתוכנן לחצות את שתי הריאות הירוקות החשובות ביותר של השרון: מרחב הפולג העשיר בבתי גידול לחים, ערצי נחל ושטחי הצפה, ומרחב נחל אלכסנדר ופארק השרון, הבולטים בייחודם בשל השילוב בין נחל לגבעות כורכר, חול מיוצב וחמרה. הכביש המתוכנן מאיים לצמצם את הכמות השטחים הפתוחים ולפגוע ברציפותם. מימוש כביש זה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות למטיילים ולחי והצומח הייחודיים. המועצה הארצית החליטה לגרוע את כביש 20 (המשך נתיבי איילון צפונה) בתחום פארק השרון ונחל אלכסנדר, החלטה שטרם אושרה על ידי הממשלה, ולקדם תכנית לשדרוג כביש 2 באותו קטע דרך. התכנית לשדרוג כביש 2 הוכרזה כתשתית לאומית ומקודמת בוועדה לתשתיות לאומיות. במסגרת הדיונים בוועדה לתשתיות לאומית נבחנה האפשרות להסדת תוואי הדרך מזרחה אל תחום פארק השרון ונחל אלכסנדר. חלק מיישובי המועצה האזורית עמק חפר, החברה להגנת הטבע, רשות הטבע והגנים ומשרדי ממשלה נוספים, הציגו במהלך הדיונים המקצועיים ובוועדה לתשתיות לאומית עמדה ברורה כנגד הסדת תוואי הדרך מזרחה.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להשלים את גריעת כביש 20 בין חבצלת השרון לחדרה ולקדם את קידום התכנון לשדרוג כביש 2 באותו קטע דרך ללא הסדתו מזרחה.

בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר. צילום: אלון רוטשילד

פארק השרון. צילום: דפנה מרז

האיום: בשמורת הטבע "שפך הפולג" מצוי רכס כורכר עשיר בריכוז פריחה של אירוס הארגמן. רכס זה מאיים על ידי תוכנית של עיריית נתניה לסלילת כביש מחבר בין העיר לבין מכון וינגייט. ניסיונות של עיריית נתניה לכלול את הכביש הזה כחלק מהתכנית לשדרוג כביש 2 בקטע הדרך נבלמו עד כה.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לבצע את החיבור בין העיר נתניה למכון וינגייט באמצעות מחלפון, במסגרת שדרוג כביש החוף. ראוי לפתח שביל הולכי רגל ואופניים שיחבר ישירות בין העיר לכיוון מכון וינגייט, תוך תכנון זהיר, אשר ימנע פגיעה ברכס הכורכר.

כביש וינגייט. צילום: אלון רוטשילד

האיום: לחצים של גורמים חקלאיים מקומיים וארציים להקים מאגרי מים יוצרים לחצי פיתוח בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, ולכן מיועדים ע"י מחזיקי הקרקע לשימושים אחרים, במקרה זה רצון לאגם מי קולחין. הקמת מאגר על שטח רווי בערכי טבע תמחק את המערכת הטבעית בו, המבוססת על צמחייה עבותה ועל מגוון בתי גידול ייחודיים.

איומים דומים קיימים גם באתרים: בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר (איום 32) ו"מחפורת צרעה" בנחל שורק - המיועד לאיגום כ"מאגרי שמשון" (איום 61) אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: אין למקם את המאגרים על גבי שטח ערכי של בתי גידול לחים, אלא בשטח מופר או שטח חקלאי המצוי למכביר בסביבה הקרובה.

ביצת ה"פאליק" בפולג. צילום: אלון רוטשילד

האיום: מרחב פארק הפולג משתרע ממרגלות הרי השומרון ממזרח ועד הים במערב, בין הגוש העירוני של רעננה - כפר סבא בדרום לבין הגוש העירוני של נתניה בצפון. מרחב ייחודי זה מתפקד כריאה הירוקה המרכזית של אזור השרון, עם מרקם חי וצומח מרשים המשמש יעד למטיילים ונופשים רבים המעוניינים לבלות את שעות הפנאי בחיק הטבע. השטחים הפתוחים כוללים שילוב ייחודי ואיכותי של שמורות טבע, שטחים טבעיים ושטחים חקלאיים. באזור גבעי מתון של אדמת חמרה וכורכר, ובלב נופי השרון - עובר גם נחל פולג.

כל אלה יוצרים ביחד תמונה מגוונת של נוף השרון, המהווה תבנית נוף חשובה ומשמעותית ביותר במרכז הארץ. בעונת הפריחה פורחים בפארק שלל פרחי בר אופייניים לרכסי הכורכר והחמרה, כמו אירוס הארגמן, שמשון, רותם המדבר, סחלבים ועוד - כל זאת לצד שטחי ביצה עם צמחיית מים אופיינית ועופות מים.

שטחים פתוחים אלו נמצאים היום בסכנה: כבישים מתוכננים מאיימים לצמצם את הכמות השטחים הפתוחים ולפגוע ברציפותם. מימוש כבישים אלה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות

"עצור כביש לפניך" בפולג. צילום: אייל מודג

למטיילים ולחי והצומח הייחודיים שבו.

כביש רוחב 551 מיועד לחבר בין הדרכים 6, 4 - 1 - 2 תוך חציית אגן נחל הפולג והשטחים הפתוחים האחרונים שנותרו בין נתניה לרעננה. לאור פסיקת בית המשפט העליון בדבר ביטול אישורה של התכנית לסלילת חלקו המזרחי והחזרת הדיונים לוועדה המחוזית, פעלה החברה להגנת הטבע לקידום הכנת תסקיר השפעה על הסביבה ובחינת חלופות בתחום רצועת הדרך.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת לקידום תוכנית "מרקמית" ירוקה אשר תעגן את שימור המרחב הפתוח וערכיו. תוכנית זו עברה דיון ראשוני במוסדות התכנון. במקביל החברה להגנת הטבע פועלת לסיכול היוזמות התכנוניות המאיימות לפגוע בשטח מול הגופים השונים, כמו רשות הניקוז, המועצה האזורית ועוד. החברה להגנת הטבע פועלת לגריעת תוואי כביש 551 בחלקו המערבי ומקדמת את החלופה המציעה את הסטת תוואי הכביש דרומה - לגבול הפיתוח של רעננה. חלופה זו נתמכת על ידי היישובים במרחב וחלק ממשרדי הממשלה. במקביל פועלת החברה להגנת הטבע להסטת תוואי חלקה המזרחי של הדרך כלפי דרום לצורך שימור מרחב הפולג באזור רמת הכובש. עמדה זו התקבלה על ידי החברה הלאומית לדרכים ועורכי תסקיר ההשפעה על הסביבה. החברה להגנת הטבע פועלת לשימור המרחב ומקיימת לשם כך פעילות במוקדי קבלת ההחלטות, כמו גם פעילויות תכנוניות, ציבוריות ותקשורתיות.

37. השרון - כביש 554

האיום: כביש אורך אזורי בשרון, האמור לחבר בבין דרך 551 (המתוכננת) בדרום ודרך 57 בצפון (בסמוך ליישובי תנובות). הכביש בהתוויתו הנוכחית חוצה שטחים פתוחים המשמשים ברובם לעיבודים חקלאיים, עובר בסמיכות להתיישבות כפרית דלילה וליישובים א-טירה וקלנסואה. הכביש מתוכנן לאורך של כ - 12 ק"מ ולאורכו 5 צמתים בתכנית הכביש ישנם פגמים רבים, כמו התחברויות לכבישי הרוחב 551 בדרום ו - 57 בצפון, אשר אינן כלולות בתכנית. בנוסף, לא נבחנו חלופות תחבורתיות אחרות, כמו הסתמכות על שדרוג והרחבת חלק מהדרכים הקיימות במרחב, המייתרים את הצורך בכביש.

עמדת החברה להגנת הטבע: סלילת הכבישים בשרון משמעה ביתור וקטוע שטחים פתוחים, ופגיעה חמורה בתפקודם כמערכות טבעיות וכשטח פנאי ונופש איכותי. הפגיעה לא מסתיימת רק בסלילת הכבישים. הניסיון מלמד כי לאורך הנתיבים נוצרים באופן מיידי לחצי פיתוח ובנייה.

החברה להגנת הטבע מציעה אלטרנטיבות סביבתיות יותר לכבישים אלו כתחבורה מסילתית, ותומכת בקידום תכניות למרחב זה, המיעדות את השטח לפארק פתוח עם דגש על שמירת הטבע ופעילויות פנאי ונופש.

החברה להגנת הטבע פועלת לבחינת חלופות אחרות להתווית הכביש, לרבות התחברויות לדרכי הרוחב והצגת נתונים המתייחסים לנחיצותו התחבורתית.

מרחבי הפולג

האיום: כביש 561 תוכנן בתוכניות ישנות בצמידות לנחל אילנות. תוואי נוסף של הכביש תוכנן לחצות את יער אילנות ואת הפארק המטרופוליני המתוכנן באמצעו. תוכנית אזור הנופש המטרופוליני "אילנות" אושרה להפקדה בוועדה המחוזית. לצד הישגים סביבתיים רבים המוטמעים בתוכנית, ובהם אישור רצועת "פארק נחל" סביב נחל אילנות, אושר גם מתחם תעסוקה במרחק של עשרות מטרים מהנחל, ומצידו השני, במרחק עשרות מטרים, אושרה הרחבה של בית עלמין. פיתוח מוצע זה "סוגר" על נחל אילנות בחלקו המערבי ומצמצם את השטח הפתוח שנועד לרווחת הציבור כ"פארק הנחל".

עמדת החברה להגנת הטבע: המועצה הארצית לתכנון ובניה והממשלה אישרו את הסתת תוואי הכביש דרומה וזאת בכדי לשמר את רצועת הנחל ולתרום לקידומו של פארק הנופש המטרופוליני המתוכנן, זאת בעקבות הגשת ערר ע"י החברה להגנת הטבע. בהיבט הציבורי, סומן שביל טיול ראשון במרחב על תוואי הנחל, לרווחת תושבי האזור ובעתיד אף מתוכננת נטיעת אלונים תבור לאורך השביל.

בנושא אזור הנופש המטרופוליני "אילנות" - החברה להגנת הטבע תפעל על מנת לנייד את הפיתוח המוצע בקרבת נחל אילנות במסגרת הליך "התנגדויות" לתוכנית האזור נופש מטרופוליני. כמו כן, החברה להגנת הטבע תפעל לתכנון מרחב נחל אילנות כמרחב שהיה לנגר עילי, המתבסס על אלמנטים טבעיים.

שביל האילנות ביער האילנות

האיום: המרחב הצר של איזור צפון קדימה מהווה שריד נדיר של נוף יערות השרון, ובו פסיפס של אלונים תבור, יער אקליפטוסים, חקלאות ומרבדי פריחה. מרחב זה מאיים על ידי סלילת כביש 561 המזרחי ועל ידי תוכניות פיתוח שונות, ובהן פיתוח למגורים בצפון קדימה, תוכנית מאושרת למוסדות ציבור ביער אילנות, בתי אריזה ועוד. בנוסף, שמורת אלונים קדימה מוכרזת כיום כשמורת טבע קטנה ומנותקת של כ- 8 דונם, אשר סיכוייה לשרוד כמערכת אקולוגית קלושים. שטחה המאושר של השמורה הוא כ- 50 דונם, אולם הכרזת השמורה למלוא גודלה מתעכבת מאחר והשטח מצוי בבעלות פרטית. בנוסף, מבקשת המועצה המקומית "קדימה צורן" לספח שטחים פתוחים מתחום מועצה מקומית "לב השרון" - לצורך פיתוח, במסגרת ועדת חקר גבולות.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לשמר את המרחב הפתוח בצפון קדימה, תוך שימת דגש על שמירת הרצף בין יער קדימה, שמורת האלונים ויער אילנות. יש לבטל את כביש 561 המזרחי ולהעדיף חלופה של שדרוג תשתיות כבישים קיימות כמו 553 ו- 5613. יש לבלום את תוכניות ההרחבה של צפון קדימה ע"י קידום "תוכנית קצה" לישוב שתגדיר דופן ברורה ותמנע זחילה עירונית. יש להעתיק את זכויות הבניה ביער אילנות למרחב רגיש פחות. החברה להגנת הטבע, בגיבוי ציבורי של פורום תושבים מקומי תקדם מטרות אלה ע"י פעילות מקצועית בוועדות התכנון, ופעילות ציבורית, כגון נטיעת אלונים תבור בתוואי שביל הטיולים שסומן בתחומי היער.

אלונים קדימה. צילום: אלון רוטשילד

האיוס: בריכות חורף, המהוות בתי גידול נדירים ביותר, המאפיינים את מחוזות תל אביב ומרכז כלואות כיום בין שימושי קרקע אינטנסיביים. בתי גידול אלו הינם בעלי חשיבות לשימור המגוון הביולוגי, ולא פחות מכך חשובות לתושבי הערים הסמוכות כאתרי טבע עירוני. כיום מצויות במרחב העירוני של אזור המרכז מספר אתרי בריכות חורף הראויים לשימור:

- בריכת "דורה" בנתניה.
- בריכת ה"באסה" בהרצליה.
- בריכת משרד הרישוי על גבול חולון - תל אביב.
- בריכת "הכפר הירוק" בצומת גלילת.

לאחרים אלה חשיבות עצומה מההיבט הביולוגי, מכיוון ששרדו בהם מספר מינים בסכנת הכחדה חמורה. בחלק מאתרים אלו חלות תוכניות מתאר המייצעות אותם לפיתוח (חקלאות, תעשייה, בנייה ועוד) או לפיתוח כפארק עירוני אינטנסיבי (מדשאות, טיילות). בחלק מהאתרים ישנה בעלות פרטית על הקרקע. הרשויות המקומיות לא עושות די לשמירת האתרים וטיפוחם, ואינן נוקטות בפעולות ממשק אקולוגי וניהול אחראי ומקצועי של השטח במטרה לשמר את ערכי הטבע בו. גם תושבי האיזור אינם מודעים מספיק לפנינות הטבע השוכנות ממש מתחת לבית.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת במוסדות התכנון במטרה לשנות את ייעוד הקרקע במקומות אלה, מייצודי פיתוח למיניהם לייצודי שימור בשל חשיבותם לשמירה על מגוון הביולוגי. בנוסף, הפעילות מתמקדת בזירה העירונית, זאת בכדי

לגרום לרשות המקומית להפנים את חשיבות האתרים ואת הניהול האקולוגי המקצועי לו הם זקוקים, תוך הדיפת הלחצים העירוניים האינטנסיביים. במסגרת פעילות זו עורכת החברה להגנת הטבע סקרים אקולוגיים, מפיקה ניירות עמדה מקצועיים ועורכת אירועים ציבוריים לקהל. במסגרת זו אף דורשת החברה להגנת הטבע ממנהל מקרקעי ישראל לפצות את בעלי הזכויות בקרקע, במקומות שהקרקע הינה פרטית, ולמנוע מימושן של תוכניות מתאר פוגעניות באתרים אלו, בכדי למנוע את האיום והלחצים ההולכים וגדלים עליהם כבתי גידול נדירים וייחודיים.

בבריכת משרד הרישוי בגבול חולון - תל אביב נערך סקר אקולוגי במימון משותף עם עיריית חולון, והשנה מוגשת תוכנית יזומה ל"פארק בריכות החורף" במקום ע"י החברה להגנת הטבע.

עיריית הרצליה אימצה את עמדת החברה להגנת הטבע והחליטה לשמר שטח נכבד מבריכת החורף של הבאסה. עם זאת, טרם נמצא פתרון להעברת קרקע הבריכה לבעלות ציבורית, ולכן שימור השטח טרם הובטח.

המאמצים לשימור בריכות חורף בכל מחוז המרכז נמשכים, על מנת לעודד את הרשויות המקומיות לנהלן באופן אקולוגי ומקצועי, בשונה מפארק עירוני רגיל.

בריכת חולון

41. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש חדש

האיוס: אזור רצועת הנופש-פי גלילות הוא הגבול בין ת"א לרמת השרון, והינו השטח הפנוי הגדול המשמעותי שנותר במרחב מחוז תל אביב. בשל חשיבותו קיבל שטח זה הכרה כשטח פתוח חשוב בתוכנית המתאר המחוזית (תמ"מ 5) כ"רצועת נופש מטרופולינית". למרות זאת, מספר תוכניות החלות על השטח מציעות פיתוח אינטנסיבי של השטח תוך בנייה של אלפי יחידות דיור וגם של שטחי מסחר ותעסוקה. למעשה, מדובר בתוכניות בניה בהיקף גדול שאינן מתואמות זו עם זו ואינן מציעות את ערך רציפות השטחים הפתוחים ברצועת הנופש המטרופולינית כעקרון מנחה.

השוואה בין מיקום ערכי הטבע במרחב, ובין תוכניות הפיתוח באזור והשטחים המיועדים לפארקים במסגרתן, מצביעה על אי הפנמת חשיבותם וייחודם של ערכי הטבע. לצומת זאת, שטחים דלים בערכי טבע כמו שטחי חקלאות אינטנסיביים או קרקעות מזוהמות שערכי הטבע המקוריים בהן הושמדו זה מכבר, יועדו כפארקים פתוחים לציבור.

פרגים בעמק גלילות. צילום: עמיר בלבן

עמדת החברה להגנת הטבע: אזור רצועת הנופש פי גלילות הינו שטח פתוח ובעל פוטנציאל עצום לאיזור פנאי ונופש כל תושבי מחוז ת"א. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש לשנות ולשפר את תוכניות הפיתוח החדשות בשולי האזור כך שעיקרון שמירה על רציפות השטחים הפתוחים יבוא לידי ביטוי משמעותי ויאפשר יצירת מרחב טבע עירוני מטרופוליני. מרחב רציף יאפשר קיום ריאה ירוקה מהגדולות במחוז ת"א, הנצפית מישוים סמוכים ודרכים, מסדרון אקולוגי המחבר אתרי טבע ומעבר חשוב להולכי רגל ורכבי אופניים בתוך מרחב של טבע עירוני. על התוכניות העתידיות להתחשב בערכי הטבע הקיימים ולייצר מנגנונים של שיקום והעשרה אקולוגית.

חדש 42. חולות חולון - בינוי

האיום: עיריית חולון מקדמת תוכנית לעתודת הקרקע האחרונה בתחומה- גוש חולות בגודל 2000 דונם. במסגרת התכנון ביצעה העירייה תהליך מרשים, שכלל סקר אקולוגי ושיתוף הציבור. למרות זאת, התוכנית מגדירה רק כ 400 דונם של חולות המיועדים לשימור בצורתם הטבעית, ואילו חלק ניכר מהשטחים שהוגדרו ערכיים ביותר בסקר האקולוגי מיועדים לפיתוח. בנוסף, התוכנית מציעה כ-400 דונם של בניה צמודת קרקע בזבזנית בקרקע, בצמוד לקו רכבת קלה ולפארק המטרופוליני.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה שיש לתכנן את השטח בצורה יעילה יותר, ללא בתים צמודי קרקע, ולהגדיל את השטח המיועד ל"ליבה טבעית" של חולות חו"ד אקולוגית של החברה להגנת הטבע מצביעה על הצורך לשמר כ 800 דונם של חולות טבעיים לצורך תפקוד של מערכת אקולוגית בריאה. כמו כן, יש לתכנן את הפיתוח הגובל בפארק כך שהשפעות השוליים שלו ימותנו, בעיקר בהיבטי תאורה, העלולה לשבש את התפקוד האקולוגי של הפארק.

חולות חולון. צילום: דנה גיא

43. ראשון לציון - עיר הסרטים

האיום: אגם מלאכותי השוכן בחולות ראשון לציון בין מתחם הסופרלנד לבין האצטדיון הוקם על מנת לאגום מי נגר. במהלך השנים התפתחה בגדות האגם צמחייה אופיינית, והמקום הפך בית גידול אטרקטיבי כמסתור, מקום קינון ומקור מזון לשלל עופות מים. בין עופות אלה ניתן למצוא גם מינים נדירים, שחלקם שוהים בשטח בעונת החורף וחלקם מקננים באגם. מגוון העופות במקום הוא חריג ביחס לאתר המצוי בגבולות עיר גדולה, בייחוד באזור המרכז. האגמון הפך בשנים האחרונות למשאב ציבורי עבור תושבי העיר, וביניהם חובבי צפרות וצילום הפוקדים את האתר. האגם מהווה למעשה חלק מתשתית הטבע של העיר ראשון לציון, ונמצא בשטח שייעודו "אזור נופש מטרופוליני" בתוכנית המתאר המחוזית של מחוז מרכז. גופי מים הם משאב נדיר בארצנו ומכאן ייחודו של האתר. פרויקט "עיר הסרטים" שתוכנן להבנות בסמוך ממש לגדות האגם המלאכותי מאיים על תפקודו כמוקד משיכה לעופות מים ולצפרים מהעיר וסביבתה שצפו בהן, ומאיים להפוך את פינת החמד לעוד אתר מסחרי.

שלדג גמדי. צילום: רון הרן

עמדת החברה להגנת הטבע: אתר אגמון ראשון לציון מצוי בשולי העיר - וגובל בשטחים פתוחים מדרום. החברה להגנת הטבע סבורה כי בתכנון נכון, תשתית זו יכולה לשלב פיתוח אינטנסיבי לצד שימור משאבי הטבע כמשאב ציבורי ממדרגה ראשונה. תכנון מרחב האגם מהווה איום על ערכי הטבע והמשאב הציבורי, אך גם הזדמנות לשימורם ושדרומם. תכנון של האגם יוכל להוות אטרקציה המשלבת טבע פנאי וביולוגיה לתושבי ראשון לציון ולתושבי המרכז כולם, כמו גם אתר תיירות - כראוי לייצוד השטח כאזור נופש מטרופוליני. צרר שהוגש ע"י החברה להגנת הטבע גרם להרחקת הבניה מקו המים. כמו כן הוחלט על פיתוח השטח כפארק צפרות, אשר

יכולו שבילים, מסתורים לעופות ועיצוב הגדה באופן שתומך בתשתית הטבע במקום. לטענת החברה להגנת הטבע המרחק בין הפיתוח לקו המים עדיין אינו מספק, והעלתה בפני משרד הפנים היבטים משפטיים והיבטים הקשורים בהליך המכרז של הפרויקט. נושאים אלה מצויים כיום בבחינה על ידי משרד הפנים. החברה להגנת הטבע ערכה במקום סקר עופות מים במקום על מנת לספק תשתית ידע לתכנון המקום בראיה אקולוגית.

חדש 44. חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי

האיום: חולות ראשון לציון מהוות גבול תפוצה צפוני של מינים פסמופיליים (חובבי חולות) שונים, ובהם הלטאה "כח אפור". מינים פולשים מהווים את הגורם השני בחשיבותו בהכחדת מינים בעולם. בישראל טרם הוחל בפעילות משמעותית בנושא. בית הגידול החולי סובל קשות מפלישת מינים ביולוגית המשנה באופן קיצוני את בית הגידול, בעיקר על ידי ייצוב החול, ודחיקת האורגניזמים המקומיים. פלישות אלה, בעיקר של צמחים כמו שיטה כחלחלה וטינוית החולות, משנות את בית הגידול ומהוות גורם איום משמעותי על קיומו. שטחים נרחבים בחולות פלמחים, חולון, ראשון לציון ונתניה מופרים היום ברמות שונות בגלל השתלטות צומח פולשני. הגורם המסייע העיקרי לפלישה ביולוגית הוא הפרה של המערכת הטבעית - ע"י זיהום, הרס הצומח הטבעי או פגיעה בקרום הקרקע ע"י נסיעה לא מבוקרת בשטח. בחולות אלה שרדו ערכי טבע משמעותיים. חלק מחולות ראשון לציון מוחזק על ידי צה"ל במסגרת "מטווח 24". הפיתוח הצבאי פגע בחלק מהשטח, אך איום גדול יותר מרחף מעליו - כוונת פיתוח עתידית של העיר ראשון לציון, הרואה בחלקו הצפוני של השטח כעתודת שטח לפיתוח.

ממזרח למטווח 24 מצויים שטחי השפד"ן הנטושים. בשטח זה ביצעה עיריית ראשון לציון עבודות להקמת מאגר ניקוז, אשר פגעו קשות בריכוז פריחת "אירוס הארגמן". עיריית ראשון לציון מבקשת כיום להרחיב את גבולות התכנון שלה לשטח מטווח 24 ושטחי השפד"ן הנטושים, ועולה חשש ליוזמות שונות שלא יעלו בקנה אחד עם חזון שימור השטח.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לבצע פעולות מיגור מינים פולשים בשטחי החולות, ע"י רתימת גופי תשתית, מערכות חינוך ורשויות מוניציפליות וגורמים נוספים המחזיקים בשטח, כמו מערכת הבטחון. החברה להגנת הטבע, בשיתוף עיריית חולון ומשרד הגנת הסביבה תערך השנה פרויקט חינוכי - אקולוגי של מיגור מינים פולשים בחולות חולון. החברה להגנת הטבע רואה בשטחי חולות ראשון לציון שטח בעל חשיבות מטרופולינית: שטחי "מטווח 24", שמרבתם מוגדרים כ"ער פארק חופי", ראויים לשימור כפארק החופי הגדול של גוש דן, המשלב בין חוף ים נרחב עם עורף של גבעות כורכר ודיונות חול. החברה להגנת הטבע אינה רואה מקום לפיתוח עירוני במרחב זה. שטחי השפד"ן הנטושים ראויים לשמש, בהתאם לייעודם, כשטחי מתקנים הנדסיים בעלי חשיבות מחוזית, על מנת שאלה לא ימוקמו בשטחים הפתוחים המוגנים, תוך שימור ערכי הטבע הייחודיים גם לשטח זה.

45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק

האיום: במסגרת קידום תוכנית תשתית לאומית למתקן התפלה בחולות ראשון לציון - פלמחים בוועדה לתשתיות לאומיות, נבחנו מספר חלופות מיקום. חלק מהחלופות המועדפות על רשות המים, יוזמת התוכנית, מצויות בשטח אשר על פי דעת מומחים יפגעו פגיעה קשה בערכי טבע, בבית הגידול החולי וברצף השטחים הפתוחים של שטחי חולות פלמחים וחולות ראשון לציון. שטח זה אף מוגדר ברגישות נופית וסביבתית גבוהה במספר תוכניות מתאר ארציות כתמ"א 35 ותמ"א 22 ליערות. נוצר מצב אבסורדי, ובו ישנה תוכנית המתאר המחוזית המייעדת שטח בגודל 3700 דונם לתשתיות באזור בו ממוקמים מתקני השפד"ן, אשר לא כולו מנוצל, אולם משום מה לא נמצא בו שטח של כ- 300 דונם למתקן תשתית ההתפלה, ולכן רשות המים מבקשת להקימו בשטחים פתוחים ערכיים ביותר. לאחר דיונים בנושא, בוועדה לתשתיות לאומיות מקודמת כיום החלופה הגרועה ביותר מבחינת רצף השטחים הפתוחים, לקראת השלב הבא של הכנת תוכנית מפורטת.

במסגרת תוכנית אב המצויה בהכנה כיום על ידי רשות המים, מתוכננת תוספת של כ- 6 מתקני התפלה חדשים לשנת היעד 2030, כאשר היקף ההתפלה המוצע יעמוד על 1,150 מלמ"ק. התפיסה תכנונית אף מייעדת לשנת 2050 1,750 מיליון מ"ק מים מותפלים.

התפלה היא פתרון עתיר אנרגיה וקרקע לבעיית המים של ישראל, והשפעתו על הים עדיין אינה ידועה מספיק. אזורי החיפוש למתקני התפלה חדשים עלולים להיות באזורי חוף ים או חולות - שטחים רגישים הראויים לשימור.

מתקן התפלה שורק. צילום: אלון רוטשילד

עמדת החברה להגנת הטבע: להערכת החברה להגנת הטבע בחינת חלופות שנעשתה במסגרת קידום התוכנית לא מיצתה את הבדיקות הנדרשות בהליך התכנוני לעומק. החברה להגנת הטבע סבורה כי לפני קביעת עובדות כה משמעותיות יש מקום לבחון היטב את האפשרויות השונות לתכנון המיטבי. החברה להגנת הטבע תפעל להזזת המתקן מזרחה לעבר שטח מופר המיועד בתוכניות לתשתיות,

אשר תצמצם את הפגיעה ברצף השטח החולי הפתוח של חולות ראשון לציון - פלמחים. שטחי החיפוש למתקני התפלה חדשים צריכים להיות בשטחים מופרים, שטחי תעשייה וכהרחבות של מתקנים קיימים. אין ספק כי חלק ממקורות המים השפירים למגזרי האוכלוסיה השונים חייב לבוא ממי ים מותפלים. בראיה אזורית, הגידול באוכלוסיה אינו מאפשר להתבסס רק על משאבי המים הטבעיים. יחד עם זאת התפלה גורמת גם לבעיות סביבתיות, עקב צריכת החשמל המרובה שלה הגורמת לפליטות גזי חממה (ומזהמים נוספים) ותפיסת משאבי קרקע וחוף יקרים. פיתוח עתידי של מתקני התפלה, מאגרים וקווי הולכה בקטרים גדולים עבור היקפים כאלה, יביאו ללא ספק לקונפליקטים ואיומים הן על שטחים פתוחים והן על שטחי ים אשר חלקם מוגדרים לשימור. יש לקדם מדיניות זהירה ושקולה, המאפשרת את פיתוח ההתפלה, אולם תוך צמצום ההשפעות על מים מותפלים, ובשילוב הגברת החיסכון ויעול השימוש במים. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש לשקול גם חלופה של יבוא מים (מתורכיה או מקור אחר), שיכול להוות מקור משלים למים שפירים אם תוכח היתכנותו הפוליטית והטכנולוגית.

יש לגבש מדיניות עקבית אשר תוביל בין השאר לשינוי עמוק באורחות החיים במטרה להביא לחסכון משמעותי ביותר ולייעול הצריכה במגזר הביתי ובגינון, הפחתה משמעותית של הדלף, צמצום משמעותי של צריכת המים השפירים בחקלאות ביחד עם הגדלת היקף השימוש במי קולחים.

46. חוף פלמחים - כפר נופש

האיום: התכנית להקמת כפר נופש בחוף שמדרום לקיבוץ פלמחים אושרה בשנת 2000. התכנית אושרה בהתאם לתמ"א 13, תכנית המתאר הארצית לחופים, אשר מייעדת את שטח התכנית לתיירות ונופש. גם בתכנית המתאר המחוזית המאושרת למחוז המרכז, תמ"מ/213, אשר הוחל בהכנתה באמצע שנות ה-90, מיועד שטח זה לתיירות ונופש. תכנית המלונאות צמודה לשטח קיבוץ פלמחים, ובמובן זה, תואמת את מדיניות התכנון הארצית והמחוזית, לאפשר פיתוח מלונאות וכפרי נופש בצמוד ליישובים קיימים. עם זאת, מדובר בחוף הים הציבורי היחיד הזמין בין ראשון לציון לאשדוד, מרחב בו מרבית השטח סגור כשטח בטחוני. ככזה, מהווה האתר מוקד משיכה לציבור גדול של משתמשים- תושבי המרחב כולו. ניתן להניח כי כיום, עם המודעות הגבוהה לחשיבות השמירה על הסביבה החופית, תכנית זו לא היתה מאושרת. לפני מספר שנים פרסם מינהל מקרקעי ישראל מכרז על השטח, בו זכה יזם פרטי, ובשנה שעברה החלו להתבצע במקום עבודות פיתוח ראשוניות להקמת כפר הנופש.

חוף ים פלמחים. צילום: דפנה מרזו

עמדת החברה להגנת הטבע: על אף שבחודש ספטמבר 2007 החליטה הועדה המחוזית מרכז כי בכל תחום ה-100 מ' מקו המים תיאסר הבניה, החלו במהלך השנה האחרונה עבודות בשטח החוף. מראשיתן של העבודות בחוף החל מאבק ציבורי המובל ע"י תושבים מקומיים במטרה לבטל את התכנית. המאבק הצליח לתפוס תאוצה בחודשים האחרונים, אך הקשיים לשנות תכנית מאושרת אשר הזכויות בה הוקנו במכרז ליזם פרטי, ברורים. לאחר פרסום דו"ח חרף של מבקר

המדינה בשנת 2009 על תהליך אישור התוכניות ועל התנהלות ממ"י, החליטה הועדה המחוזית לעכב את הדיון בתוכנית הבינוי של כפר הנופש עד קבלת חוות דעת היועץ המשפטי לממשלה על דו"ח המבקר. גם מנהל מקרקעי ישראל הודיע כי הוא מקפיד את קידום ההליך עד להחלטת היועמ"ש. החברה להגנת הטבע תפעל במסגרת מוסדות התכנון על מנת לבטל את התוכנית ולהשיב את החוף לציבור.

47. גבעת חומרה (מ.א. גן רווה) - בית עלמין מטרופוליני

האיזום: מצוקת השטחים המיועדים לקבורה, בעיקר במחוזות תל אביב, מרכז וירושלים הולכת וגוברת בשנים האחרונות. כיום הקבורה הרווחת באזורים אלו, אשר יש בהם ביקושים גבוהים לקרקע לקבורה, היא קבורת שדה בצפיפויות נמוכות, להבדיל מקבורה רוויה, שהיא קבורה אינטנסיבית בצפיפויות גבוהות. צורת קבורה זו מנצלת באופן יעיל במשאב הקרקע.

בשל מצוקת הקבורה, קיים איום מתמיד על כמות השטחים הפתוחים ורציפותם, כמו גם על הנוף הפתוח. דוגמה בולטת לכך היא הרחבת בית העלמין ירקון (בית העלמין המרכזי של מטרופולין תל אביב) לעבר שטחים פתוחים ערכיים ביותר של הגן הלאומי ירקון במחוז מרכז. לחצים מעין אלה קיימים גם בהרחבת שטחי הקבורה בהר המנוחות בירושלים על חשבון שטחים פתוחים ממערב לעיר. ללא העמדת סיוע המדינה בפיתוח מקורות מימון לביצוע תשתיות קבורה רוויה במחוזות תל אביב, מרכז וירושלים - בעיה זו תלך ותגבר.

גבעת חומרה, בית גידול של אירוס הארגמן במועצה האזורית גן רווה, הינה עתירת ערכי טבע מוגנים, ובעלת חשיבות נופית. למרות זאת הגבעה מאויימת בשל הכללתה בעבר כאתר קבורה בתוכנית המתאר הארצית לקבורה. לאחרונה החל מינהל מקרקעי ישראל לקדם מהלכים לתכנון מפורט של האתר לקבורה, מהלך אשר יפגע אנושות בגבעה ובערכי הטבע שבה.

עמדת החברה להגנת הטבע: תוכנית המתאר הארצית לקידום ועידוד הקבורה הרוויה בבתי העלמין השונים ברחבי הארץ, עליה הורתה המועצה הארצית, והכנתה בסמכות משרד הפנים ומינהל מקרקעי ישראל עדיין רחוקה מאישור. מעבר לאתגר התכנוני והקרקעי, יש חשיבות גבוהה לעידוד הקבורה הרוויה בקרב הציבור, ולתת תמריצים ניכרים לעומת קבורת שדה בצפיפות נמוכה.

החברה להגנת הטבע פועלת את מול ועדת העורכים של התוכנית בראשות משרד הפנים וממ"י בכדי לוודא שמשאב הקרקע מנוצל באופן יעיל, ופריסת בתי העלמין המטרופוליניים אינה פוגעת בשטחים שהוגדרו כערכיים סביבתית וברציפות מערך השטחים הפתוחים.

כיום מוצעת במסגרת שינוי לתוכנית המתאר הארצית לקבורה חלופה סביבתית יותר לבית העלמין, במיקום רגיש פחות. במרחב מחלף יבנה, אשר יתרונה ברור בהיותה נגישה לתחנת רכבת. יחד עם זאת, על הפרק גם חלופות בעייתיות לבית העלמין, בחולות ראשון לציון וממזרח לגבעת ברנר. דיון בחלופות אלה ייערך השנה במוסדות התכנון.

48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר

האיזום: בגבעות הכורכר במישור החוף מתקיים עולם עשיר וייחודי של צומח טבעי הכולל מאות מינים וביניהם מספר מינים נדירים הגדלים אך ורק בישראל. הידוע והבולט שבהם הוא אירוס הארגמן. מרבית בתי הגידול של הכורכר במחוז המרכז נהרסו עד היום בפעילות חציבה כחומר גלם לענף הבנייה או כוסו בבנייה כחלק מתהליכי הפיתוח המואצים המאפיינים את אזור המרכז.

גבעות הכורכר בנס ציונה ובראשון לציון הן בית הגידול הכורכרי החשוב והמשמעותי במרכז הארץ, אשר שרד במרוצת השנים. מזה עשור שנים מתקיימת פעילות ציבורית באזור, במסגרתה מגיעים עשרות אלפי מטיילים מדי שנה לאירועים בגבעות.

שטחי הכורכר, המיועדים להיות אזורי נופש מטרופוליניים מאוימים ע"י תוכניות פיתוח, ונפגעים ללא הפסק מפעילות רכבי השטח הכתשת את סלע הכורכר והורסת את הצומח הטבעי.

גבעת חומרה

אירוס הארגמן. צילום: עומר גרנות

לפני כשנתיים דחה בית המשפט העליון את עתירתם של בעלי קרקעות פרטיות, שביקשו לפתח חלק ממתחם הגן הלאומי למגורים. בכך נסללה הדרך לקידום ההכרזה על הגן הלאומי. אולם, מימוש "הגן הלאומי נס ציונה" ושטח "גבעת האירוסים של ראשון לציון" למטרת שימור מתעכבת בגלל אוזלת ידן של הרשויות למצוא פתרון להסדר עם בעלי הקרקע הפרטיים בשטח. צוואר הבקבוק המקשר בין שטחי הכורכר במרחב מצוי ממזרח למושב בית עובד. שטח צר זה מאוים כיום על ידי תוכנית להרחבת מושב בית עובד כהרחבה נדל"נית צמודת קרקע - אשר תקטע את הרצף הפתוח בין אזור הנופש המטרופוליני של גבעות שירת שלום אל הגן הלאומי נס ציונה. רצף זה הינו הכרחי לשמירת יכולת הציבור ליהנות ולטייל במרחב.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש למצוא פתרון מידי להסדר מול בעלי הקרקע הפרטיים, ולהפקיע את שטחי הכורכר כשטחי שימור וטיול במסגרת הסטטוטורית של תוכניות גן לאומי ואזורי נופש מטרופוליניים לטובת הציבור כל זאת, תוך שימור רצף פתוח בין מוקדי הכורכר. החברה להגנת הטבע פועלת בהליך התנגדויות לביטול תוכנית ההרחבה של מושב בית עובד על צוואר הבקבוק החיוני מדרום לגן הלאומי. החברה להגנת הטבע מלווה את תכנון אזורי הנופש המטרופוליניים, ונערכת להגשת תוכנית מתארית יזומה לשטח זה.

49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק

האיום: הוועדה המחוזית מחוז מרכז מקדמת כיום שינוי לתוכנית המתאר המחוזית. שינוי זה עוסק בשינוי ייעוד שטח חקלאי המתפקד כנוף כפרי פתוח לשטח לפיתוח עירוני של העיר יבנה, בסמוך לערוץ נחל שורק. הרחבת העיר המוצעת תיצור רצף בינוי המלווה את הנחל לאורך כ- 10 קילומטרים - מאזור התעשייה הסמוך לכביש 4 ועד כביש 40. שטח התוכנית מהווה חיץ פתוח במרחב זה, המאפשר מבט פתוח מהנחל אל השטח החקלאי מדרום. חלק משטח התוכנית מצוי בתחום פשט ההצפה של הנחל, ולכן יחייב נקיטת אמצעים משמעותיים למיגון נגד הצפה. אמצעים אלה עתידים לסכן את נוף הנחל הטבעי. בתוכנית מתאר נחל שורק, אשר לאחרונה חודש קידומה, מושקעים מאמצים על מנת לאפשר שימור הנחל מבחינה נופית ואקולוגית ככל הניתן. מבחינת עתודות הפיתוח של יבנה עולה כי אין מחסור בקרקע אשר יחייב גלישת העיר יבנה מזרחה. כמו כן, לא נבדק כנדרש הצורך בחידוש עירוני ובהרווית הבינוי הקיים, כתנאי לתוספת שטח לפיתוח בשטח פתוח כה רגיש.

נחל שורק יבנה מזרח

עמדת החברה להגנת הטבע: קיים חוסר בהירות בדבר ההכרח לפתח את יבנה לכיוון מזרח. טרם דיון בתוכנית, יש לבחון את מיצוי עתודות הקרקע של יבנה ואת האפשרות לחידוש עירוני של העיר. על פניו, נראה כי אין צורך בתוספת שטח לפיתוח העיר יבנה, ונראה כי הכוונה להרחיב את העיר בסמיכות לנחל שורק ובתחום פשט ההצפה שלו אינה תואמת את מגמות התכנון לאורך נחל שורק. בסוף שנת 2009 דחתה ועדת משנה של המועצה הארצית לתכנון ולבנייה את תוכנית יבנה מזרח, מנימוקים סביבתיים ותכנוניים ובראשם עתודות הפיתוח הגדולות של העיר שעד כה לא מומשו. על החלטה זו הוגשה בקשה לדיון חוזר במליאת המועצה הארצית על ידי נציג מינהל מקרקעי ישראל במטרה להביא לאישור תוכנית מזיקה זו. החברה להגנת הטבע תיאבק לדחות תוכנית זו, בהתאם להחלטת ועדת המשנה של המועצה הארצית.

האיום: אחד הגופים המשפיעים ביותר על הנחלים בישראל הוא "רשות הניקוז" - גוף סטטוטורי שמטרתו מניעת נזקי שטפונות. רשויות הניקוז, פועלות לעיתים קרובות להסדרה של הנחלים ב"תעלות" אשר מעקרות מהן את הערך האקולוגי והטבעי, בשל לחץ של מחזיקי הקרקע. רשות ניקוז שורק הסדירה בשנים האחרונות מספר מקטעי נחל בצורה אגרסיבית ומיותרת, אשר פגעה קשות במופע הנחל הטבעי ובערכיו.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מאמינה שניתן למנוע נזקי הצפות גם ללא הרס הנחלים, תוך שימוש בשיטות מתקדמות של הרחקת שימושים מהנחל, הגדרת אזורי הצפה מכוונים במעלה, רכישת קרקעות והרחבת כתפי הנחל. ניתן גם להשתמש באמצעים רכים יותר להסדרה, ולשחזר פיתולים באופן מכוון ויזום. החברה להגנת הטבע פועלת על מנת להטמיע גישות אלה בקרב רשויות הניקוז, ובמקביל פועלת על מנת לוודא כי פעולות הסדרה מבוצעות רק בהתאם לתוכניות שאושרו על פי חוק.

נחל שורק

האיום: סיפוח למעלה מ- 2,000 דונם שטחים חקלאיים פתוחים לתחום שיפוט העיר לוד במסגרת ועדת חקירה לשינוי גבולות, בכדי לפתח שכונות מגורים חדשות, אותן יוזם משרד השיכון. משמעות הסיפוח והבינוי היא צמצום עתודות הקרקע של שטחים חקלאיים ופתוחים במחוז המרכז.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת את מול ועדת החקירה לשינוי גבולות העיר יחד עם הארגונים "אדם, טבע ודין", "מרחב" להתחדשות עירונית ו"במקום". לטענת הארגונים, סיפוח השטחים לא יביא בהכרח לשיקום העיר לוד, וסביר יותר יפגע עוד יותר בסיכויי השיקום של העיר הקיימת. הדרך לשקם ולחזק את לוד היא באמצעות תוכנית אסטרטגית לחידוש עירוני, הכוללת השקעה מאסיבית בתשתיות ובשיקום שכונות במרקם העיר הבנויה כיום, תוך ניצול הפוטנציאל הקיים בה כצומת רכבות ראשית, קרבתה לשדה התעופה וחשיבותה ההיסטורית והארכיאולוגית. השקעה בחינוך, אכיפה מוגברת והעצמת הקהילה, גם הם יוכלו להוביל לחידוש העירוני וחיזוק לוד. דברים ברוח זו ניתן למצוא גם בהחלטת הממשלה 2264 מיום 21.07.2002. החידוש העירוני וחיזוק לוד. דברים ברוח זו התכנון הארצית - תמ"א 35.

ילד בפרדס. צילום: אסף מייזלס

האיום: יער חורשים הוא מהיערות ההרריים היחידים הזמינים לרשות תושבי השרון כשטח פתוח. באיזור קיים פסיפס של יער מחטני עם שטחי בתה עשבונית ובוסתנים. על שטחו המצומצם של היער מאיימות שתי יוזמות פיתוח:

- "מאגר חורשים" - תוכנית של "מקורות" למאגר מים תפעולי - בלב שטח היער.

- תוכנית להרחבת הישוב "כפר ברא" לכיוון מזרח. הרחבה זו, המוצעת באופן זבזבני ביותר בקרקע ובצפיפות נמוכה, תהרוס חלק משטחי הבתה והבוסתנים של יער חורשים, ותצמצם את המסדרון הפתוח המקשר בין שני חלקי היער מ- 800 מ' לכ - 500 מ' בלבד.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי אין מקום לכרסום נוסף בגודלו המצומצם גם כך של יער חורשים, החיוני

חורשים. צילום: אלון רוטשילד

לתושבי השרון כולו כשטח פתוח לבילוי ופנאי בטבע. החברה להגנת הטבע מציעה מיקום חילופי למאגר חורשים - בשוליו הדרום מזרחיים של יער חורשים, כך שלא יפגע בלב השטח. בנושא הרחבת כפר ברא, מציעה החברה להגנת הטבע את חידוש הרקמה הבנויה הקיימת, הרחבת הישוב לכיוון מערב - לשטח מופר, ובנית ההרחבה בצפיפות התואמת את תמ"א 35 - ולא בצפיפות הנמוכה המוצעת כיום.

53. הרחבת אלעד

האיזום: מרחב הגבעות המזרחיות של מחוז מרכז הוא מקום המפגש של השומרון עם שפלת החוף. לגבעות חשיבות נופית ואקולוגית, והן חלק חשוב מהמסדרון האקולוגי המחבר בין צפון הארץ לדרומה, התורם לרציפותם של השטחים הפתוחים ולמעבר מיני חי וצומח, ומהווה ציר מרכזי של נדידת דורסים. אזור זה ידוע כבית גידול של הבתה העשבונית, שחשיבותו רבה למגוון רחב של מינים. בית גידול זה נעלם בהדרגה מנוף הארץ, בשל פעולות פיתוח.

השטחים הפתוחים בציר הגבעות המזרחיות, אשר מיועדים להישאר כשטחים פתוחים בתוכנית המתאר המחוזית למחוז מרכז, מאוימים על ידי יוזמות פיתוח שונות כמו מחצבות ותשתיות הקוטעות את רצף השטחים הפתוחים. פגיעה צפויה זו מצטרפת לקיטוע שנגרם על ידי בנייתה של גדר ההפרדה בשנים האחרונות. חלק גדול מהגבעות מופר כיום ופגוע מבחינה נופית ואקולוגית ואינו פתוח ונגיש לציבור.

העיר אלעד מוקמה בשטח רגיש ביותר בשולי "ציר הגבעות" המהווה מסדרון אקולוגי וציר ירוק ארצי. מסדרון זה הוצר מאוד בעקבות סלילת מכשול ההפרדה ופיתוח בסיס צבאי ממזרח לאלעד. אלעד מתקרבת למיצוי שטח הבינוי שלה, ומבקשת להתרחב על חשבון השטח הפתוח הרגיש. לאחרונה נודע כי שר הביטחון נענה לפניית שר השיכון, וויתר על שטח האש המצוי ממזרח לאלעד, ומתפקד במקביל כשמורת טבע לטובת בינוי. ויתורו של שר הביטחון נעשה בניגוד לעמדת משרד הביטחון.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת במסגרת ועדת החקירה לשינוי גבולות למניעת התפשטות העיר אלעד מזרחה ולהצעת חלופות טובות יותר לצרכיה. ציר הגבעות כולו נתון ללחצי פיתוח אדירים של הרחבת ישובים, מחצבות ושטחי אימונים. בהמשך לעבודה התכנונית שביצעה לניתוח תפקוד הציר, תפעל החברה להגנת הטבע לעיגון מעמדו השמור בתוכנית המתאר הארצית לכריה וחציבה כך ששטחים רגישים יחזרו למעמד של שטח פתוח, וכמכלול נופי שמור בתמ"א 35. כמו כן, תפעל החברה להגנת הטבע לעיגון מסדרונות אקולוגיים בציר הגבעות המזרחיות, תהליך אשר החל באזור העיר מודיעין. בנוסף, תפעל החברה להגנת הטבע מול מוסדות התכנון וגורמי התשתית לקידום ובניית מעברים אקולוגיים לבעלי חיים בכבישים בציר הגבעות המזרחיות.

54. כביש רוחב 461

האיזום: כביש רוחב 461 בין מחלף הטייסים למחלף כח, העתיד לחצות את השטחים החקלאיים הפתוחים בין מושב רינתיה בצפון לבני עטרות מדרום נדון בעבר במוסדות התכנון ואז הועבר לקידום בות"ל. בעקבות עתירה של עמותת "אדם, טבע ודין" הוחזר הכביש לדיון בוועדה לקרקע חקלאית ולשטחים פתוחים. לכביש שתי חלופות עקרוניות: חלופה צפונית, המיועדת לחצות שטח פתוח חקלאי - בלתי מופר, מהאחרונים שנתרו כיחידות שטח פתוחות במרחב, ובחלקו המזרחי - לחצות שטח גבעות טרשים איכותי. לעומת זאת, החלופה הדרומית נצמדת לתשתיות כבישים קיימות, ובכך חוסכת הפרה של תא שטח פתוח חדש. החברה הלאומית לדרכים (מע"צ) בחרה את החלופה הצפונית, אשר תגרום לפגיעה קשה ביותר בחלק המזרחי בגבעות הטרשים. הוועדה לקרקע חקלאית ולשטחים פתוחים דחתה את חלופת החברה הלאומית לדרכים, והיא הגישה ערר על החלטה זו.

כביש 461

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תפעל לקידום התוואי הדרומי, כתוואי משוקע הנצמד לשטחים מופרים וממזער את הנזק הסביבתי לשטח הפתוח ולישובים הסמוכים.

חדש

55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה

האיום: מעטים הם הנחלים ההרריים המשמרים את התוואי והמופע הטבעי שלהם בתחום מחוז המרכז. בין היפים בהם מצויים נחל נטוף ונחל בית עריף. רשות ניקוז ירקון - איילון מקדמת תוכניות למחצבות ענק בנחלים אלה (400 ו 200 דונם בהתאמה) - בתוך תוואי הערוץ הטבעי, המוגדר כשטח פתוח מוגן (יער/ שמורת נוף) בתוכניות המתאר המחוזיות. מטרת המחצבות - מיתון שטפונות והעשרת מי התהום. רשות הניקוז מקדמת פרויקט זה במסגרת "חוק הניקוז" - אשר אינו כולל הליך של תסקיר השפעה על הסביבה, ויכולת הציבור להתנגד לו מוגבלת.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תומכת במיתון שטפונות במעלה, והעשרת מי תהום. עם זאת, יש לבצע פרויקטים אלה רק לאחר הערכת הצדקת הפרויקט, ומזעור השפעתו הסביבתית - בעיקר על ידי מיקום נכון של האתר, והבטחת זרימות מים לצרכי הנחל. החברה להגנת הטבע פועלת להעברת קידום פרויקטים אלה דרך הליך של "חוק התכנון והבניה", במסגרתו יערך תסקיר השפעה על הסביבה, תבחן הצדקה לפרויקט, ויבחנו חלופות לביצועו.

חדש

56. בריכות בן שמן

האיום: חברת "מקורות" מקדמת קו מים נוסף למרחב העיר מודיעין. במסגרת קו זה, מציעה "מקורות" אתר של אגירה וסניקה בשטח ערכי של בתה עשבונית, מצפון לנחל נטוף. אתר זה יפגע בבית גידול חשוב, בתוך רצף שטח פתוח של מסדרון אקולוגי. גם קו המים המתוכנן מיועד לחצות שטחים ערכיים של יער נחל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תומכת בפרויקט קו מים נוסף למודיעין. עם זאת, סבורה החברה להגנת הטבע שאין לקדם קו זה תוך פגיעה בלב השטחים הפתוחים הערכיים של ציר הגבעות. חלופת החברה להגנת הטבע היא העברת הקו בצמוד לתשתיות קיימות, כמו כביש 443, ומיקום בריכת האגירה בשטח מופר - ולא ברצף השטח הטבעי.

נחל נטוף. צילום: אלון רוטשילד

ציד הגבעות. צילום: אלון רוטשילד

האיום: הגבעות המזרחיות של מחוז מרכז הוא מקום המפגש של השומרון עם שפלת החוף. (חשיבותן של הגבעות פורטה בסעיף 53). מדרום לעיר מודיעין ישנם שטחים פתוחים ערכיים עתירי אתרי מורשת ובעלי חשיבות רבה מבחינה נופית ואקולוגית. שטחים אלה נכללים בעתודות תוכניות שלב ב' לפיתוח העיר לשכונות מגורים נוספות, מהלך אותו יוזם משרד הבינוי והשיכון. המועצה הארצית המליצה לוועדה המחוזית לאחרונה שלא לעבור לשלב ב' של העיר מודיעין, לפחות עד מיצוי המלא של שלב א' ועד לעדכון תוכנית המתאר הארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35). כמו כן קבעה המועצה הארצית כי בעת המשך פיתוח העיר, ראוי לשקול את ערכי הטבע הייחודיים בסביבת העיר.

חנוכת שביל הגבעות הדרומיות

עמדת החברה להגנת הטבע: על רשויות התכנון להמשיך ולפעול לשימור הגבעות הדרומיות במטרה להגן עליהן מפיתוח, אשר יביא להרס בית גידול ייחודי ונדיר של בתות עשבוניות. שימור זה ייעשה כחלק מתוכנית שימור נחל איילון או כגן לאומי מוכרז. בעקבות ערכת סקר ערכי טבע ונוף בהובלת החברה להגנת הטבע ולאחר דיון בנושא, הוחלט במועצה הארצית כי קידום הפיתוח של העיר יעוכב, וכי התכנון העתידי ייעשה תוך העלאת הצפיפות והתחשבות בערכיות השטח הדרומי של העיר. החברה להגנת הטבע, בשיתוף קק"ל ורט"ג, עורכת במקום מדי שנה אירוע ציבורי גדול להעלאת המודעות של תושבי האיזור לחשיבותן של הגבעות.

חדש 58. מודיעין-כביש 4

האיום: מנהל מקרקעי ישראל ועיריית מודיעין מקדמות לביצוע את כביש מס' 4 העירוני, המיועד לחצות את מרחב יער מודיעין ויער בן שמן ולקרוע תא שטח זה, תוך חציית נחל ענבה בגשר ופגיעה בשטחים ערכיים ועשירים בבעלי חיים, צמחיה ושרידים ארכיאולוגיים. מטרת הכביש- נגישות לאזור התעסוקה של העיר, המצוי בלב השטח הפתוח. קידום הקטע הדרומי של הכביש מבוצע על סמך תוכנית ישנה ושנויה במחלוקת - מכיוון שתסקיר ההשפעה על הסביבה שלה לא התייחס כלל לכביש.

יער בן שמן

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לסלילת כביש 4 בשטח יער בן שמן ויער מודיעין. מדובר בפגיעה אנושה ומיותרת ביער, אשר ניתן למצוא לה חלופות אחרות, תוך שימוש בתשתיות קיימות מכיוון העיר מודיעין ותוך ניצול מירבי של תחנת הרכבת הסמוכה. החברה להגנת הטבע אינה מתנגדת, בניסבות שנוצרו, לחיבור בין אזור התעסוקה לבין כביש 431. חיבור זה, שאותו מעוניינת העירייה לקדם במסגרת החלק הדרומי של כביש 4, יכול להיות מבוצע בצורה סביבתית ויעילה יותר על ידי חיבור ישיר בין נקודות אלה, ובכפוף להכנת תוכנית מפורטת ותסקיר השפעה על הסביבה. החברה להגנת הטבע פועלת כיום מול יוזמי הכביש על מנת למנוע ביצועו ללא תכנון מפורט וסביבתי. החברה להגנת הטבע קוראת לכל העוסקים במלאכה, לשבת לשולחן התכנון, לדון בצרכים העתידיים על סמך נתונים עדכניים, ולחפש חלופות שישרתו נאמנה את פיתוח אזור התעסוקה וצמצום הפגיעה בשטחים בהם הוא מוקם.

כביש נוף איילון. צילום: אלון רוטשילד

האיום: המועצה המקומית "גזר" מנסה מזה זמן לקדם כביש גישה שלישי ליישוב הפרברי "נוף איילון". כביש זה עתיד לעבור דרך שטח יער שעלבים ועל תוואי "שביל ישראל" הארצי. הכביש יקטע רצף שטח פתוח, יסכן את המטיילים בשביל ישראל ואת הנופשים ביער.

עמדת החברה להגנת הטבע: מדובר בכביש מיותר לחלוטין, אשר יש להשאירו כדרך לא סלולה. בעקבות פעילות החברה להגנת הטבע נעצרו עבודות הסלילה בכביש, אשר בוצעו על פי היתר בניה לא חוקי. החברה להגנת הטבע פועלת כיום במסגרת ועדת ערר על מנת להגן על החלטת הוועדה המקומית לבטל את היתר הבניה.

60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות

פעילות לא חקלאית בנחלות. צילום: איתמר בן דוד

האיום: נושא השימושים לתעסוקה לא חקלאית במרחב הכפרי מעסיק את הרשויות השונות מזה שני עשורים, ובכלל זה את מוסדות התכנון. חוכרי נחלות ביישובים כפריים סוחרים בניגוד לחוק במקרקעי המדינה שברשותם, אותם הם משכירים לגורמים חיצוניים לפעילות של תעסוקה לא חקלאית. בתהליך זה היישובים הכפריים מושכים פיתוח פרברי של תעסוקה מהערים, בהן מתגוררת מרבית אוכלוסיית המדינה. מעבר לכך, שימושים לא חקלאיים אלו, המתקיימים פעמים רבות ללא כל היתרים ומסגרת חוקית, מהווים מטרד קשה גם לתושבי היישובים הכפריים עצמם, המעוניינים באיכות חיים ובסביבה נאותה ובריאה. בעקבות מדיניות קרקעית עקבית משרד החקלאות ומינהל מקרקעי ישראל ממשיכה התופעה להתקיים בכל אזורי הארץ, אך יותר מכל במחוז מרכז.

בשנת 2008 קודמה בוועדה המחוזית מחוז מרכז הצעה לעריכת שינוי לתכנית מתאר מחוזית חלקית, שעסקה בפעילות חקלאית בנחלות וקבעה כללים מתירניים ביותר ביחס לעקרונות שקבעה המועצה הארצית בנושא בעבר. הצעה זו למרבה הצער ממשיכה ומעמיקה את התופעה השלילית, ומהווה עידוד נוסף לפעילות לא חקלאית מחוץ ליישובים עירוניים המתחרה בהם, ולפריצת מסגרות תכנוניות חשובות ועקרונות שנקבעו בעבר.

עמדת החברה להגנת הטבע: על מוסדות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל להקפיד שלא לחזור על הדפוס של הטבה בקרקע למען מגזר ייחודי, באופן המושך עסקים מיישובים עירוניים ומוקדי תעסוקה קיימים ליישובים כפריים בתהליכי פרבור מובהקים. בבחינת מכלול השיקולים, ראוי להעדיף את הפיתוח העירוני על פני הפיתוח הפרברי והכפרי. העדפה זו נכונה לכל הארץ, אולם מקבלת משנה חשיבות במחוז מרכז, בו פרבור המרחב הכפרי מתרחש בשני העשורים האחרונים בקצב מואץ. תהליך הפירבור הינו בלתי הפיך והוא בעל השלכות סביבתיות, כלכליות וחברתיות שליליות. משמעות הפירבור היא פגיעה קשה בשטחים הפתוחים והנוף הכפרי הפתוח ההולכים ואוזלים, וכן בכלכלתן של הערים בהן מתגוררת מרבית האוכלוסייה במחוז מרכז. תהליכי פיתוח מוצעים מתעלמים מהצורך החשוב בחיזוק מדיניות התכנון הארצי, לפיה יש לעודד ולפתח מוקדי תעסוקה בערים, הסמוכים למערכות תחבורה ציבורית והסעת המונים. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין לפרוץ את הכללים כפי שנקבעו בעבר ולמנוע את עידוד הפיתוח הפרברי.

האיום: לחצים של גורמים חקלאיים מקומיים וארציים להקים מאגרי מים יוצרים לחצי פיתוח בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, ולכן מיועדים ע"י מחזיקי הקרקע לשימושים אחרים, במקרה זה רצון לאגם מי קולחין. הקמת מאגר על שטח רווי בערכי טבע תמחק את המערכת הטבעית בו, המבוססת על צמחיה עבותה ועל מגוון בתי גידול ייחודיים. איומים דומים קיימים גם באתרים: בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר (איום 32) ו"ביצת הפאליק" סמוך לנחל הפולג (איום 35). אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: אין למקם את המאגרים על גבי שטח ערכי של בתי גידול לחים, אלא בשטח מופר או שטח חקלאי המצוי למכביר בסביבה הקרובה.

מאגרי שמשון. צילום: אלון אוטשילד

62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים

האיום: הרי ירושלים היו תמיד העורף הפתוח שנושק לבמת ההר הבנויה. האזורים הקרובים לעיר, מאופיינים בערכי טבע, מורשת, נוף וסביבה; ההרים מהווים מקום לטיולים, נופשים, ומקום מפלט לאדם מהעיר הגדולה, במרחק הליכה או נסיעה קצרה.

תוכנית המתאר החדשה למחוז ירושלים (תמ"מ 1 / 30) אושרה להפקדה באוקטובר 2007, לאחר ביטולה של תוכנית מערב ירושלים (ספדי) במועצה הארצית לתכנון ובניה, בראשית אותה שנה. תוכנית זו מטמיעה בתוכה חלק גדול מחזון ארגוני הסביבה לשימור ופיתוח בר קיימא במחוז ירושלים. חזון זה הוצג בעבודה משותפת למכון ירושלים לחקר ישראל, רשות הטבע והגנים, החברה להגנת הטבע, קק"ל והמשרד להגנת הסביבה, שיצאה לאור בשנת 2002. התוכנית כוללת בתוכה הישגים חשובים לארגוני הסביבה: תוספת שטחים נרחבים לשימור כיערות, שמורות טבע וגנים לאומיים, הגבלת התפשטותה של העיר ירושלים לשטחים הפתוחים ממערב לה והגבלת פיתוח מזיק בישוים הכפריים של המחוז ושימור אופיו הכפרי ועוד. בקיץ 2008 הופקדה התוכנית להתנגדויות. למרות ההישגים הנאים יש עדיין בתוכנית פגמים לא מעטים, ובראשם הכללת מוקד תעסוקה בהר חרת.

היעדר נחישות בהתמודדות עם פיתוח העיר ירושלים פנימה מצד הרשויות הנוגעות בדבר, מעודד יוזמות של גורמים שונים ליזום מהלכים תכנוניים ופוליטיים לבניה בשטחים פתוחים בהרי ירושלים למעשה להביא להחייאת תוכנית ספדי מחדש. זאת ניתן לראות בהתנגדות מינהל מקרקעי ישראל לתמ"מ 1 / 30 או בחלופה גרועה לא פחות של יזמים פרטיים לבניית אלפי יח"ד במורדות וולג'ה ונחל רפאים. (ראו איום מס' 64)

עמדת החברה להגנת הטבע: ההחלטה לבטל את תוכנית "ספדי" נבעה מן ההכרה כי יש מצאי עתודות קרקע בתוך העיר, הנמצא בהליכי תכנון בשלבים שונים. מאז ביטול תוכנית "ספדי" שוקדות קואליציות הארגונים "ירושלים בת קיימא" ו"הקואליציה לשימור הרי ירושלים" בהובלת החברה להגנת הטבע, לשמר את ההישג המשמעותי. הארגונים מבקשים לסייע במימוש המדיניות שהותוותה על ידי המועצה הארצית בהחלטתה לחזק את עיר הבירה ירושלים פנימה, תוך מימוש עתודות הקרקע בעיר. המטרה היא לשמור על איכות חיי התושבים בעיר באמצעות התחדשות עירונית, תוך פיתוח נכון שיגרום לתושבים לרצות להמשיך לחיות בעיר ולא לגלוש לשטחים הפתוחים המצטמצמים והולכים.

על מנת להביא לפיתוח מואץ בתוך גבולות העיר, יש לאגם את כלל המשאבים למהלך של פיתוח העיר בשיתוף כל משרדי הממשלה הרלבנטיים, העירייה ונציגות הארגונים הסביבתיים. החברה להגנת הטבע תמשיך בריכוז קואליצית הארגונים, במטרה לסייע בהסרת החסמים התכנוניים והכלכליים שעדיין קיימים לבנייה בתוך העיר, ואשר עלולים להעמיד בסכון את ההחלטה שלא לבנות בהרי ירושלים. החברה להגנת הטבע הגישה התנגדות לתוכנית המתאר המחוזית במטרה להמשיך

ילדים בהפגנה נגד תוכנית ספדי

ולשפרה בדיונים שייערכו במוסדות התכנון בהליך אישורה. במסגרת זו גם הפיקה החברה להגנת הטבע עם "ירושלים בת קיימא" דו"ח עתודות לתעסוקה ותעשייה בעיר, שמוכיח כי יש די עתודות בגבולות העיר, ואין כל סיבה לאשר פיתוח של איזור תעסוקה בשטח הפתוח בהר חרת.

63. נחל רפאים - גדר ההפרדה

האיום: גדר ההפרדה, שנבנתה בחלקה ב"תפר" שבין מדינת ישראל לשטח יהודה ושומרון, מחלקת את ארץ ישראל במהותה הגיאוגרפית והסביבתית, באופן פיזי שלא היה דומה לו בעבר, לשתי יחידות נפרדות זו מזו. גדר ההפרדה גורמת לנזק סביבתי קשה ביותר, במיוחד בהיבט האקולוגי, על ידי חסימת מעברם של בעלי חיים ופגיעה ישירה ועקיפה בבתי הגידול השונים, במיני צומח, ובתמונת הנוף הייחודית.

לאחר שהשלמת הגדר באזורים שונים סמוך לירושלים הופסקה לפני כ- 4 שנים מסיבות שונות, עולה מחדש במערכת הביטחון נושא השלמת הגדר בקטע נחל רפאים - נחל המעיינות - ואדי פוקין, מוואלג'ה ועד צוריף.

עמדת החברה להגנת הטבע: בניית המכשול היא איום חמור על מלוא הקטע היחיד מהרי יהודה שמשמר את המדרגות החקלאיות מימי התנ"ך, הן מבחינה נופית והן כתרבות חקלאית חיה, המהווה נכס מורשת היסטורי-תרבותי ישראלי וכלל עולמי שיש לשמרו. הפעולה הנדרשת היא מניעת הקמתו של מכשול פסי, החלפתו באמצעים אלקטרוניים ואחרים לניטור יעיל של הגזרה ולמניעת חדירה של גורמים עוינים.

64. גבעת יעל (מורדות וואלג'ה)- בינוי

האיום: תוכנית בניה ובה מתוכננת הקמת שכונת ענק בת 12,000 יח"ד בשטח הידוע כ"מורדות וואלג'ה", בין נחל גילה לכביש עוקף וואלג'ה, מעל לגן לאומי נחל רפאים.

עמדת החברה להגנת הטבע: שכונה מוצעת זו תוביל למחיקתו המוחלטת של נוף תרבות המשמר תרבות חקלאית חיה ומהווה נכס מורשת היסטורי ותרבותי. החברה להגנת הטבע מתנגדת בתוקף לתוכנית בניה כלשהי במורדות וואלג'ה ותפעל לשימור השטח המדובר כחלק בלתי נפרד מהגן הלאומי נחל רפאים ולהכרזתו כאתר מורשת עולמי.

65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית

האיום: כביש הטבעת המערבית מתוכנן לחבר בין הכבישים 1 (ירושלים) - תל-אביב, 9 (ממחלף מוצא עד מחלף בגין - גולדה בכניסה לשכונת רמות) ו- 39 (מצומת האלה לצומת הרכבת בדרום-מערב ירושלים). הכביש מהווה חלק מרשת כבישי טבעת המקיפה את העיר ירושלים.

עמדת החברה להגנת הטבע: הכביש יגרום לפגיעה אנושה בנוף הרי ירושלים, בנחלים, בטרסות החקלאיות ובמערכת הטבעית הייחודית. הכביש סותר את מדיניות המוצהרת של ממשלת ישראל ומשרד התחבורה לעידוד ולקידום השימוש בתחבורה הציבורית בישראל, והוא עתיד לפגוע ולנוון את מרכז העיר ירושלים. בנוסף לכך, עלותו הכלכלית גבוהה, ועד היום טרם הוכחה כדאיותו התחבורתית. החברה להגנת הטבע מציעה חלופות לכביש, שמידת פגיעתן בהרי ירושלים פחותה.

נחל רפאים, הרכבת והכפר וואלג'ה.
צילום: אברהם שקד

וואלג'ה

כביש הטבעת המערבית. הדמייה

האיום: במהלך שנת 2008 קודמה רפורמה ממשלתית המציעה להוציא את לולי ההטלה שבשטחי מושבים אל חוות לולים גדולות המתוכננות לקום על שטחים פתוחים, וזאת בכדי לצמצם את המפגעים הסביבתיים בתחומי היישוב ולאפשר פיתוח תיירות. רפורמה זו כוללת גם מספר מסויים (היקפם אינו ידוע עד כה) של חוות לולים בהרי ירושלים.

שוועל ותרנגולת בפיו. צילום: זלמן הנקין

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מקבלת את הצורך לפנות מפגעים סביבתיים מתחומי יישובים על-מנת להבטיח איכות חיים ואפשרות לניצול פוטנציאל תיירותי ביישובים. יחד עם זאת, החברה להגנת הטבע מתנגדת למיקום של חוות לולים בשטחים הפתוחים, דבר אשר יביא לפגיעה קשה בשטחים פתוחים איכותיים ולקישור רצף שטחים פתוחים בעלי חשיבות גבוהה. מבחינה ראשונית, נראה כי ניתן לבצע את הרפורמה המוצעת בתחום היישובים או בשוליהם וכן לחלופין בתחום אזורי תעסוקה. לאור הפגיעה הקשה הצפויה לשטחים הפתוחים החברה להגנת הטבע נערכת להשפיע על התכנון במגמה להביא לצמצום מרבי של המפגעים הצפויים, הן מבחינת היקף החוות והן מבחינת הרגישות הייחודית לכל חווה מוצעת. על משרד החקלאות, המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים, האחראים על הנושא מטעם המדינה, ועל ארגוני הסביבה הציבוריים להמשיך באיסוף המידע, בסקרים ובתיעוד השטחים הפתוחים כדי להוביל למיצוי החלופות אשר מידת פגיעתן פחותה יותר.

67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים

האיום: בלב מבשרת ציון נפרש נחל חלילים - פנינת טבע בלב העיר. הנחל מציע לתושבים ולמטיילים פריחה נהדרת, אתרי ארכיאולוגיה והיסטוריה, וגם מעט שקט מחיי העיר הרועשים. מרבדי הפריחה, ערכי הטבע הרבים והשרידים הארכיאולוגיים המצויים במקום מושכים אל הנחל עשרות אלפי מטיילים מידי שנה. בשנים האחרונות מקודמת תכנית לבנייה רחבת היקף בפתח הנחל, שעיקרה בניית יחידות דיור למגורים, מתחם ספורט ומרכז מסחרי. התוכנית, הכוללת גם חנייה ורחבות סלולות, הופכת למעשה שטח שייצודו להיות שטח ציבורי פתוח לרווחת הכלל, לשטח בנוי. התוכנית קודמה בלי מבלי שנבדקה הפגיעה בערכי טבע ונוף ייחודיים בתחום התוכנית ומהי השפעת הבניה המוצעת על שמורת הטבע חלילים שבמורד הנחל.

נחל חלילים

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת במוסדות התכנון ליוזמת פיתוח זו של מינהל מקרקעי ישראל והמועצה המקומית מבשרת ציון, המעבירה קרקע שמיועדת לכלל הציבור לידי מעטים ללא הצדקה וללא שום צורך תכנוני. החברה להגנת הטבע מציעה חלופה לבניית מתחם ספורט הדרוש ליישוב, שתמנע פגיעה בנחל והפקעת שטח ציבורי פתוח מהציבור באופן לא מידתי. בנוסף, החברה להגנת הטבע, ובראשה נוער מחוגי הסיור של מבשרת ציון, מובילה מאבק לו שותפים תושבים ממבשרת ציון ומהציבור הרחב מכל הארץ, אשר נרתמו להיאבק למען שימור הנחל.

אזור הגבעות מדרום לנחל ירמות ועד לעמק האלה, הממוקם בין חורבת בית נטיף במזרח ובין לתל ירמות וכביש 38, נכלל בתוכניות המתאר להרחבת העיר בית שמש בשנים 1994 - 1995, כחלק ממתחם "רמת בית שמש".

רובו של שטח הגבעות מיועד למתחמי בניה. חורבת בית נטיף ותל ירמות, כוללים שרידים ארכיאולוגיים שסומנו לשימור. האתרים מהווים איים מנותקים בשטח מיועד להיבנות בצפיפות. מדובר בשטח פתוח איכותי ועתיר בערכי טבע, נוף ומורשת, שאיכותו וחשיבותו התבררו רק בסקרים שנעשו בשטחי רמת בית שמש לקראת פיתוח בניית השכונות.

תושבים ותיקים וחדשים בבית שמש וברמת בית שמש, שהמרחב הפתוח של גבעות בית שמש הוא אתר הטיולים והנופש בחיק הטבע שלהם, כמו גם מוקד לחינוך סביבתי לילדיהם, יזמו בשיתוף עם רשות הטבע והגנים תוכנית להסבת חלק ממתחמי הבינוי המאושרים לשטח פתוח, כדי ליצור רצף שטחים פתוחים בין חורבת בית נטיף לתל ירמות, כך שישמר חלק מערכי הטבע, הנוף והמורשת שבמקום במסגרת גן לאומי.

עץ שקמה עתיק, גבעות בית שמש. צילום: אברהם שקד

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה תומכת ביוזמה לשמר ערכי טבע, נוף ומורשת האופייניים לגבעות בית שמש במסגרת גן לאומי רצוף בין חורבת בית נטיף לתל ירמות. דבר זה ניתן לביצוע, במסגרת התכנון המפורט הנדרש למתחמי רמת בית שמש שמדרום לנחל ירמות, תוך שינוי במאפייני הבניה בשכונות ומבלי לפגוע במידה משמעותית בפוטנציאל יחידות הדיור.

69. קדמת גפן - ישוב חדש

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים בבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל לנזק אקולוגי. דוגמה לחרגה ממדיניות התכנון המתנגדת ליישובים חדשים היא הכוונה להקמת הישוב החדש קדמת גפן בחבל עדולם. בשנת 2008 הוגשה על ידי שר התמ"ת אלי ישי הצעת מחליטים לממשלה להקמת ישוב חדש. הצעה זו חורגת ממדיניות התכנון. במקרה זה אין מדובר בכוונה לחזק את הפריפריה באמצעות הקמת ישוב חדש, אלא להקים אותו כישוב פרברי במרחק של כחצי שעת נסיעה מגוש דן וחמש דקות מכביש 6. מדובר בישוב קהילתי חדש בתחום המועצה האזורית מטה יהודה, שיאכלס עד 500 משפחות, כאב טיפוס של עיר בעלת צביון דתי-חרדי. על פי ההצעה נקבע כבר מיקום מדויק ואין חלופות להצעה, דבר העומד בניגוד מוחלט לנוהל הקמת ישובים חדשים, אשר נקבע ע"י היועץ המשפטי לממשלה ומחייב את רשויותיה.

חיוואי. צילום: הדורם שיריחי

עמדת החברה להגנת הטבע: הצעת שר התמ"ת לממשלה מהווה התערבות בוטה במדיניות התכנון הנמצאת בסמכותו של משרד הפנים. החברה להגנת הטבע תפעל נגד כל ניסיון לקדם את היוזמה להקמת הישוב בשטח פתוח ערכי ביותר. במסגרת זו תדגיש החברה להגנת הטבע בפני מקבלי ההחלטות הנוגעים בדבר את הצורך בהעדפת האינטרס הציבורי הרחב, של ציבור המעוניין בשימור השטחים הפתוחים, על אינטרס צר של קבוצות מתבדלות המבקשות להקים ישוב חדש עבורם בלבד, מבלי להתחשב בנזק הסביבתי, הכלכלי והחברתי הכרוך בכך.

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית ומחוץ למקומות ישוב קיימים. ברחבי הרי יהודה ישנן כ-8 חוות בודדים קיימות הנמצאות בלב השטחים הפתוחים, וברובן ככולן מבצעות בפועל עבירות בנייה, הפוגעות בסביבה ובשלטון החוק. (הרחבה על הבעייתיות שבהתיישבויות בודדים ראו איום מס' 15).

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להפסיק את התופעה השלילית של התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפניו החוות הלא חוקיות ולהשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדין עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ומסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון כדי למנוע אישורן בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים לטפל בנושא חשוב זה ולהציב אותו בראש סדר העדיפויות שלה.

חוות בודדים מגודרת בהרי יהודה

71. ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום

האיום: ואדי קלט (נחל פרת) מהווה רצועת מעבר בין האזור הים תיכוני בחלקו המערבי לאזור המדברי בחלקו המזרחי ולכן יש לו חשיבות אקולוגית מהמעלה הראשונה. בנוסף, הוא מכיל בתוכו את אחד ממסלולי הטויל המלהיבים באזור, הכולל מים זורמים, קניונים ומנזרים.

בחודש מאי 2006 אישרה ממשלת ישראל את תוואי גדר ההפרדה באזור ואדי קלט, לאורך הגדה הדרומית של הנחל. בחינה שנערכה לתוואי זה ע"י רשות הטבע והגנים והחברה להגנת הטבע מלמדת על נזק נופי עצום (בעיקר תוצאה של חציבה במדרון התלול) ונזק אקולוגי למדרון העשיר ביותר במשאבי טבע אשר מהווים "עוגן אקולוגי" לכל מרחב ואדי קלט. רשות הטבע והגנים הציעה חלופה נוספת מצפון לואדי קלט אולם, בהתבסס על חוות דעת של האקולוגים ד"ר אדיב גל וד"ר רון פרומקין, עולה כי גם חלופה זו תגרום לנזק בלתי הפיך, הן מהבחינה הנופית והן מהבחינה האקולוגית, ובכלל זה להרס בתי גידול. בנוסף, בכוננת רשות הטבע והגנים לסגור את אתר עין מבוע בתשלום. בכל מרחב צפון יהודה, מנחל דוד ועד עין פרת, זהו המעיין האחרון אשר נותר פתוח לציבור ללא תשלום.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה ששתי החלופות להתוויית הגדר יגרמו לנזקים אקולוגיים ונופיים בלתי הפיכים באחד מהאזורים החשובים בארץ ועל כן יש להימנע מהקמת מכשול קו התפר באזור זה. החברה להגנת הטבע סבורה כי לאור המאפיינים הייחודיים של האזור, ובראשם המכשול הטופוגרפי הטבעי מחד והמרחק הרב יחסית בין האוכלוסיות מאידך, ניתן לבחון חלופות ביטחוניות נוספות ובראשן החלופה הטכנולוגית, שפגיעתה בסביבה מצומצמת משמעותית.

החברה להגנת הטבע מתנגדת עקרונית ליוזמות רבות לגביית תשלום עבור כניסה לשמורות טבע וגנים לאומיים אשר יש לראותם כנכס ציבורי נגיש ופתוח לכלל הציבור. עמדה זו תקפה גם ביחס לכוננת רשות הטבע והגנים לסגור את אתר עין מבוע בתשלום. ראוי לשמור על נגישות מירבית של הציבור לטבע ללא גביית תשלום, בעיקר כאשר במרחב זה אין יותר אתרים חלופיים פתוחים לציבור במרחב.

כלניות באזור ואדי קלט

האיום: חולות מישור החוף עליהם מתוכננת תכנית איזור התעשייה הדרומי באשדוד הם סביבת חיים ייחודית שאין דומה לה בישראל. ייחודם נובע מצירוף נדיר של גורמים היוצרים "אי אקולוגי" שבו שוררים תנאי קרקע יבשניים באקלים ים תיכוני, רוב שטחי החולות בארץ נוצלו לבניית ערי החוף, לפיתוח תעשייה, למתקני צבא, ומה שנתר נכרה בקצב מהיר כחומר גלם לבנייה. שטחי נוף טבעי של חולות ורכסי כורכר בשטח של 43 קמ"ר בלבד בדרום מישור החוף נותרו כלואים. כיום מובילה עיריית אשדוד תכנית מתאר המציעה הקמת אזור לתעשיית עתירות ידע, המשתרע על שטח של כ- 230 דונם ממערב לתחנת הרכבת אשדוד ולכביש מס' 4 וממזרח לדיונה הגדולה, המהווה חלק מגוש החולות החשוב של חולות ניצנים. התכנית מוצעת על שטח חולות נדיר בעל איכויות נופיות וסביבתיות נדירות. השטח כולל בתוכו בין השאר עצי שקמים, בוסתנים, עצי שיטה מלבינה והוא מתפקד כאזור טיולים אטרקטיבי, אשר משמש כחוליה מקשרת בין אזורי העיר הבנויים לאזור הדיונה הגדולה.

דיונה באשדוד. צילום: בועז רענן

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע דרשה בעת הליך אישורה של התוכנית במוסדות התכנון לערוך עבודת סקר של מצאי אזורי תעשייה קיימים ופוטנציאלים לתעשייה עתירת ידע, בתוך התחום המוניציפאלי של העיר אשדוד. ביצוע סקר כזה יוכיח כי קיימים שטחים חלופיים בתחום העיר ואין צורך בהקמת אזור תעשייה נוסף. סקר זה טרם נערך. אזור התעשייה החדש, יפגע בריכוז הגדול ביותר של עצי שקמה בתוכנית שדרת השיקמים המקודמת היום מגוש דן ועד אשקלון. תוכנית שדרת השקמים היא בעלת ערך אקולוגי, נופי ותרבותי גבוה ביותר. עמדת החברה להגנת הטבע היא כי יש לחזק את ההגנות על העצים בתחום השדרה. מאחר והתכנית כוללת בשטחה אזורי חולות בלתי מופרים ולאור ייחודיות, חשיבות וערכיות שטח החולות ועצי השקמה, החברה להגנת הטבע והפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד מתנגדים לתוכנית להקמת אזור התעשייה החדש. המאבק זוכה לתמיכה ציבורית רחבה.

73. חולות ניצנים - כפר נופש חדש

האיום: תוכנית המתאר של מרחב ניצנים כוללת את שטחי החולות המתחילים בדרום העיר אשדוד ומסתיימת בשכונת הצפוניות של אשקלון. התוכנית כוללת גם פיתוח תירות באמצעות כפר נופש. בחוף ניצנים משתרע ריכוז החולות הגדול האחרון שנותר באזור החוף של ישראל. החברה להגנת הטבע נאבקה בשנים האחרונות לשמר את מרחב החולות ואת אזור החיץ הפתוח מסביב להם.

תכנית מתאר ארצית למרחב ניצנים וצפון אשקלון (תמ"א 39) ייעדה מתחם לתכנון מפורט, המהווה את "פארק הנופש ניצנים". בפארק הנופש מוצעות 900 יחידות אכסון תיירותי, מתוכם 250 יחידות לפחות המוגדרות כיחידות קמפינג. האתר נמצא במרחק של כ-1200 מ' בקו אווירי מהיישוב ניצן, ובמרחק של כ-300 מ' ממערב לחוף הים התיכון. אתר הנופש נמצא באזור רגיש ביותר מבחינה סביבתית בלב שמורת הטבע "חוף ניצנים". מנהל מקרקעי ישראל והמועצה האזורית חוף אשקלון מקדמות הכנת תוכנית המתאר מפורטת חדשה לכפר הנופש. בסוף שנת 2009 הועברו ליזמים הנחיות לעריכת תסקיר השפעה על הסביבה, במסגרתו יבחנו החלופות להקמת כפר הנופש.

עמדת החברה להגנת הטבע: כפר הנופש המתוכנן בחוף ניצנים מוצע בגודל שלא מוכר בארץ. שטח הכפר כפול בהיקפו מבתי המלון הגדולים ביותר בישראל והוא ישנה לחלוטין את חוף ניצנים, שיהפוך מחוף כפרי ופסטורלי לאזור בנוי וגודש בפיתוח, ויקטע לשניים את בית הגידול החולי, על מרכיבי הנוף, החי והצומח הייחודיים שבו. שמורת החולות היא חלק מרצף חולי המשתרע מאשדוד בצפון ועד אשקלון בדרום והיא מהשרידים אחרונים של מרחבי החולות שהשתרעו בעבר לאורך מישור החוף. התוכנית מתעלמת מהצורך הגובר לשמור על מעט החופים שעוד נותרו פתוחים במצב טבעי. החברה להגנת הטבע מתנגדת להקמת כפר הנופש ותפעל לדחיית התוכנית המוצעת.

חולות ניצנים. צילום: בועז רענן

האיום: השטחים הפתוחים במרחב הנגב הצפוני הולכים ונעלמים תחת הבנייה הלא חוקית, הרווחת בעיקר בקרב האוכלוסייה הבדואית. הגידול באוכלוסייה זו הביא להתפשטותה המרחבית לעבר שטחים פתוחים בתהליך מתמשך. בשל כך חל כרסום חמור בכמות השטחים הפתוחים וברציפותם, ובבתי הגידול האופייניים לקרקעות הלס. רשויות המדינה, לכל אורך השנים, אינן מתמודדות עם התופעה בכלי האכיפה העומדים לרשותן ונוקטות במדיניות קרקעית ומדיניות תכנון הדוחה את ההכרעה בכל הנוגע לסוגיה של הסדרת ההתיישבות של אוכלוסיית הבדואים המתגוררת מחוץ ליישובים מוכרים.

תוכנית המתאר המחוזית למרחב מטרופולין באר שבע, אשר אחת ממטרותיה הינה הסדרה של תופעה שלילית זו, נמצאת בהליכי אישור במועצה הארצית, אולם תוכנית זו אינה כוללת מפה יישובית עתידית ברורה להתיישבות הבדואים בנגב, המציעה שימוש יעיל במשאב הקרקע ושמירה על השטחים הפתוחים הייחודיים לאיזור.

התפשטות בדואית בנגב. צילום: י.ק.

בעקבות החלטת ממשלה, החלה לפעול במהלך 2008 ועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב בראשותו של השופט העליון בדימוס אליעזר גולדברג. למרבה הצער, על סמך פרסומים בתקשורת של טיוטת המלצות הועדה, נראה כי חבריה רואים במערכת התכנון מנגנון שלטוני מסורבל ומציעים מנגנון הכשרה סיטונאית של מקבצי בניה בלתי חוקית. הוועדה ממליצה בפני הממשלה על הקמת מוסד תכנון חדש אשר ישב לצד הוועדה המחוזית מחוז דרום אשר ייוחד להסדרת ההתיישבות הבדואית ואשר ייקרא ולת"ב (ועדה להסדרת התיישבות הבדואים בנגב). ועדה זו תפעל במשך 7 שנים כאשר 5 חבריה יהיו מקרב משרד הפנים, משרד השיכון, נציג הרשות להסדרת התיישבות הבדואים וראש רשות מקומית מקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב. כמו כן, הוועדה מציעה לקצר בחצי את משך הזמן להתנגדויות הציבור המוגשות לתוכניות (מ-60 ימים, ל-30 ימים בלבד). בתחילת שנת 2009 ממשלת ישראל אימצה עקרונות את המלצות ועדת גולדברג ולאור השאלות החוקיות והמנהליות המורכבות שמכללו בדו"ח אף מינתה ועדת יישום. בסיום עבודתה תמליץ ועדה זו, בה חברים פקידים בכירים הנוגעים בדבר, על דרכי היישום, עד להסדרת ההתיישבות של האוכלוסייה הבדואית בפועל במסגרת יישובים מוכרים.

עמדת החברה להגנת הטבע: התפשטות ופיזור ההתיישבות בבניה בלתי חוקית של האוכלוסייה הבדואית במאות מקבצים בשטחים הפתוחים בנגב גורמת לנזקים סביבתיים-אקולוגיים ונופיים, חלקם בלתי הפיכים. יש לפתור במהירות את תביעות הבעלות של האוכלוסייה הבדואית ולהפעיל את כל אמצעי האכיפה העומדים לרשות הרשויות לטיפול בתופעת הבנייה הבלתי חוקית, אשר נזקיה עצומים ופוגעים בטובת הציבור. החברה להגנת הטבע מתנגדת למנגנון המוצע על ידי ועדת גולדברג בדמות מוסד התכנון החדש-ולת"ב. יש להשאיר נושא עקרוני חשוב זה הנוגע להתיישבות חדשה והכרה ביישובים לא מוכרים בידי הוועדה המחוזית מחוז דרום והמועצה הארצית לתכנון ולבנייה. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין לאפשר קיום מנגנוני תכנון מקוצרים כגון זה המוצע, אשר אין בהם ייצוג ציבורי ראוי. הניסיון המצטבר מלמד כי כשרשויות המדינה מעוניינות בקידום תכנון - ניתן ונכון לעשות זאת במסגרת ועדות התכנון הרגילות ללא פגיעה בערכי טבע ונוף.

75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה

האיום: חלק מהשטחים הפתוחים מצפונה של העיר באר שבע הינם שטחים בעלי ערכיות נופית סביבתית גבוהה בשל היותם בלתי מופרים כמעט לחלוטין. בשטחים אלה, הנמצאים בתחום המונציפלי של העיר ובתחום הפיתוח של העיר בתוכנית המתאר המחוזית למטרופולין באר שבע, מקודמות על ידי גורמי פיתוח תכנון בניה נרחבות לשכונות מגורים ואזורי תעסוקה (מרת"ח, כרכור, נווה מנחם ב', פארק תעסוקה מבואה צפונית). שטחים אלה מהווים בתי גידול של מיני חי וצומח נדירים ובסכנת הכחדה כשום קולמן, בר-דרבן צהוב, כמנון שעיר, אירוס שחום, קטה חדת זנב, חוברת ושנונית באר שבע. בנוסף, חגורת השטחים הפתוחים הצפוניים לבאר שבע מהווה את הסביבה הפתוחה האיכותית היחידה בקרבת שכונות המגורים העירוניות, כאשר ממזרח שוכן גוש ההתיישבות של עומר/תל שבע וחבל יתיר, והסביבה הפתוחה בחלקים הדרומיים והמערביים של העיר סובלת ממפגעים סביבתיים רבים וממגבלות פיתוח הנובעות מאתר רמת חובב.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש חשיבות גדולה לקיום חגורה ירוקה מצפון לעיר, אשר תאפשר שמירה על שטחים

איכותיים אלו לטובת הציבור לצרכי תיירות ופנאי ולשיפור דימויה של העיר כעיר מטרופולינית שאיכות החיים בה גבוהה. החברה להגנת הטבע פועלת כיום לעריכת סקר ערכי טבע ונוף מקיף בשטחים הפתוחים על מנת לשלב שיקולי שמירת טבע ושטחים פתוחים בפיתוח העיר. מעבר לכך, החברה להגנת הטבע סבורה כי ראוי לערוך סקר עתודות בנייה בתחום הבינוי הקיים על מנת לקדם ציפוף והרוויית בנייה עירונית, ולמצות את עתודות הפיתוח במרחב העירוני הבנוי ובשטחים הפתוחים הדרומיים שהם בעלי ערכיות סביבתית נופית נמוכה, בטרם יאשרו תכניות פיתוח חדשות על שטחים לא מופרים בצפון העיר. החברה להגנת הטבע תפעל לקידום תכניות לפיתוח העיר באר שבע כלפי דרום תוך שיקום והרוויית האזורים הדרומיים המופרים והלא מנוצלים, תוך מגמה להפוך את המצ"ר הסמוך של באר שבע על התשתיות העירוניות שבו (מרכז העסקים, משרדי ממשלה, תחנת רכבת, עיר עתיקה, פארק נחל באר שבע) למרכז הגיאוגרפי של העיר.

שטחים פתוחים צפון באר שבע

החברה להגנת הטבע דרשה בתחילת שנת 2009 לערוך דיון חוזר בתכנית המרת"ח בחלק הצפוני של העיר בוועדה המחוזית בהתאם לתמ"א 35 ובשל ההשפעה הסביבתית והעירונית הרבה של התוכנית. מהנדס העיר באר שבע הציג מסמך המציג את עיקרי המדיניות לחידוש ושימור עירוני בעיר באר שבע הכוללת מרכיבים כגון: עיבוי והחייאת המרקם העירוני הבנוי, שיפור ושדרוג חזות העיר לטובת יצירת מרחב עירוני, איכותי, וייחודי ובכלל זה שדרוג וחיזוק מרכז העסקים הראשי כמרכז מסחר ושירותים מטרופולינים וכן אמצעים לשימור, שיחזור ופיתוח העיר העתיקה של באר שבע כעוגן תרבותי, תיירותי, מסחרי וכלכלי של העיר והמטרופולין. הוועדה המחוזית התרשמה כי המסמך תואם את היעדים כנדרש בתמ"א 35 והנחתה את העירייה לפעול בהתאם לעקרונות ההתחדשות העירונית שהציגה ולקבוע שלביות בתוכניות הרחבת העיר כלפי חוץ.

76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים הבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנזק אקולוגי.

החלטה על הקמת עיר חרדית כסיף באזור צומת תל ערד התקבלה על ידי הממשלה ביום 15.04.2007. מטרת הקמת הישוב כפי שנוסחה ע"י החלטת הממשלה, באה לתת מענה לשתי סוגיות חשובות למדינת ישראל. הראשונה - מתן פתרון דיור למגזר החרדי, והשנייה - עידוד התיישבות באזור הנגב.

האתר המתוכנן להקמת הישוב נמצא בסמיכות לגן לאומי תל ערד. היישוב המתוכנן נמצא בשטח המצוי בעיבוד חקלאי עונתי ויעודו חקלאי על פי תוכנית המתאר המחוזית למחוז דרום - תמ"מ 14/4. הקמת היישוב איננה נדרשת מבחינה תכנונית, זאת על סמך מלאי תכנוני מאושר למגורים בשכונות מגורים בעיר ערד וכן ביישובים חדשים שאושרו, אך טרם הוקמו באזור זה כגון הישוב כרמית בצומת שוקת.

לקראת סוף שנת 2009 התקיים דיון בועדת משנה של המועצה הארצית ביחס ליוזמת פיתוח זו של משרד השיכון. הוועדה המליצה על הקמת עיר חדשה, על אף שהמהלך אינו תואם לעקרונות מדיניות התכנון הארצית ולמרות שקיימות חלופות ראויות בשטחים המיועדים לפיתוח בסמיכות לערים הקיימות בנגב.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע שותפה לרצון לחזק את ההתיישבות, בפרט באזורי הפריפריה. ראוי להשיג יעד זה בראש ובראשונה על ידי עיבוי היישובים הקיימים. היישובים המצויים ממזרח לבאר שבע עדיין רחוקים ממיצוי הקיבולת שלהם ובחלקם אף רחוקים מגודל מינימלי המאפשר קיום קהילה מאוזנת ועצמאית. מיקומה המוצע של העיר "כסיף" בלב בקעת ערד יפגע ברצף השטח האיכותי הפתוח של בקעת ערד. להקמת היישוב יהיו השלכות משמעותיות על המרחב בשל רגישותו הנופית הגבוהה וקרבתו לגן הלאומי "תל ערד".

מצב מתוכנן
מבט מכביש 31

כסיף. צילום: באדיבות רשות הטבע והגנים

יש חשיבות לשמר את כלל מרחב הגן הלאומי ערד כאתר מורשת תרבות עולמי. בתחילת שנת 2010 צפוי להתקיים דיון חוזר בועדת משנה של המועצה הארצית ביחס ליוזמת פיתוח זו של משרד השיכון. החברה להגנת הטבע תציג את עמדתה העקבית כי ישנן חלופות במרחב ואין צורך בהקמת עיר חדשה בלב השטחים הפתוחים ובסמיכות לאתר מורשת רב ערך לכלל הציבור.

77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים

האיום: בשנים האחרונות מתוכננות בנגב מספר יוזמות פיתוח, בהובלת משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, הכוללות מוקדי תיירות ומלונאות מדבר בשטחים הפתוחים מחוץ לתחום היישובים העירוניים הקיימים בנגב, ובצפיפויות בינוי נמוכות מאוד.

דוגמאות לכך הן תוכניות המתבססות בעיקר על אכסון תיירותי ומלונאות בשולי העיר ערד, והיישובים ירוחם ומצפה רמון (תוכנית "שפת המדבר").

יוזמות אלו, המאפשרות מוקדי פיתוח חדשים בשטחים הפתוחים והפיתוח הנלווה להם (קווי תשתית, דרכי גישה ועוד) מקודמות תוך צמצום בהיקף השטחים הפתוחים, קיטוע רציפותם, פגיעה בנף הפתוח והרס של בתי גידול רגישים. היוזמות מאיימות לפגוע ברצף השטחים הפתוחים ובשימור יחידות שטח גדולות איכותיות המהוות נופי בראשית מדבריים, ולכן עלולות לפגוע גם בכוח המשיכה התיירותי של חבל ארץ זה בראייה לטווח ארוך.

בנוסף, פיתוח מסוג זה מצמצם ואף עלול למנוע את האפשרות של המטיילים לנוע בחופשיות וללא הגבלה בשטחים הפתוחים ובמרחבי הנגב במגוון פעילויות פנאי ונופש.

בשל הבעייתיות הגדולה של קידום תוכניות בזבזניות במשאב הקרקע, בניגוד לעקרונות התכנון הארצי, עד סוף שנת 2009 תוכניות אלו לא קודמו משמעותית. במהלך השנה שחלפה קידם משרד התיירות את תוכנית המתאר הארצית לשטחי נופש ותיירות (תמ"א 12). גם תוכנית זו מציעה מתחמי תיירות מדבר על פי עקרונות שימוש בזבזני בקרקע.

עמדת החברה להגנת הטבע: האתגר התכנוני הינו פיתוחן של ערד, ירוחם ומצפה רמון כיישובים איכותיים, המתבססים על האטרקטיביות של תיירות המדבר לסוגיה, תוך חשיבה מחדשת של שילוב המרקמים התיירותיים והעירוניים בתוכניות הקיימות.

ראוי להביא לביטוי את היתרונות הסביבתיים והחברתיים של התכנסות אל השטח הבנוי של היישובים אשר זקוקים לחיזוק, על פני מגמת תכנון מפוזרת כלפי חוץ לעבר השטח הפתוח. מגמת ההתפשטות אל השטחים הפתוחים הגלומה ביוזמת התכנון תיטיב עם האוכלוסייה הקיימת ועם חוסנם של היישובים. היוזמה להקמת המתחמים התיירותיים בשטח הפתוח תגרום לפגיעה בסביבה, בטבע ובנוף המדברי עליו נשענת תיירות המדבר. החברה להגנת הטבע, בשיתוף הציבור, תקרא למוסדות התכנון לשלול דפוס פיתוח בזבזני במשאב הקרקע זה, ולדחות יוזמות אלו.

החברה להגנת הטבע העבירה את עמדתה העקרונית למינהל התכנון במשרד הפנים ולמשרד התיירות ביחס לתוכנית המתאר הארצית לשטחי נופש ותיירות (תמ"א 12). החברה להגנת הטבע מתנגדת לביסוסם של מתחמי תיירות מדבר בזבזניים בקרקע שאינם צמודי דופן למוקדי פיתוח קיימים.

78. מדבר יהודה - גדר הפרדה

האיום: מדבר יהודה הוא אחד האזורים היחידים בארץ המקיים מערכת אקולוגית מלאה, מיצרנים ראשוניים (צמחים), ועד לטורפי על (נמרים). לכן, קיימת חשיבות עליונה לשמור על מערכת זאת בלתי פגועה ככל הניתן. כיוון שכך, האזור הוכרז כשמורת טבע שתאפשר תנועת בעלי החיים, הפצת מיני צמחים מקומיים ותגן על המגוון הביולוגי, ובכדי למנוע פעולות שהשפעתן על ערכי הטבע והנוף עלולה להיות הרסנית.

ייחודו הנופי והביולוגי של מדבר יהודה הינו נכס לאומי יחיד במינו, וכתוצאה הוא משמש מקום משיכה לעשרות אלפים המבקרים בו כל שנה, ונהנים מנופיו ומעולם החי והצומח שלו.

הקמת גדר הפרדה המתוכננת ברמת המדבר והמחסום הפיזי המלווה אותה עלולה לפגוע פגיעה אנושה, בלתי הפיכה ורבת פנים במדבר יהודה. הגדר המתוכננת לחצות את המדבר במרכזו ממצדות יהודה דרך הר חולד ועד הקניון של נחל

ערוגות ותנתק את יחידת הנוף של מצוק ההעתקים מיחידת הנוף של רמת המדבר. גדר שתחצה את המדבר לשניים תהווה סכנת קיום למינים שונים, בעיקר לצבאים, ליעלים ולטורפים שונים. בנוסף לפגיעה האקולוגית החמורה, עבודות החציבה והקמת המכשול יפגעו קשות בנוף הבתולי והבלתי נגוע של המדבר.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מודעת לצרכים הבטחוניים שבהקמת הגדר, אך סבורה שבמקרה זה יש להביא בחשבון שההרס שישגרם למדבר ולחיים בו הוא בלתי הפיך ואיננו ניתן לתיקון. כל שינוי וכל פגיעה במדבר נותרים לשנים ולדורות. בניית הגדר והדרכים לאורכה יותירו צלקות שאין להן תקנה. החברה להגנת הטבע סבורה שיש מקום לבחון באזור זה אמצעי הגנה אחרים, פוגעניים פחות, כגון שימוש באמצעים טכנולוגיים.

דחפור במדבר יהודה

79. ים המלח - בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח

האיזום: האגן הדרומי של ים המלח מתפקד כבריכות אידוי מלאכותיות המשמשות את מפעלי ים המלח מאז שנת 1952, על פי חוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961. כתוצאה מתהליכי הייצור וההפקה ועקב שקיעת מלחים, עולה מפלס המים במאגר המים, הידוע כבריכה מס' 5, אשר שטחה כ-80 קמ"ר בכ-20 מ"מ בשנה. המפלס העולה מאיים להציף את תשתיות החוף ואת מתחם התיירות בחמי זוהר-עין בוקק, המהווה את מוקד התיירות המרכזי באזור, בהיקף של כ-4,000 חדרי מלון.

באוקטובר 2007 הוכרז פרויקט "הגנות ים המלח" כתשתית לאומית, והממשלה הסמיכה את החברה להגנות ים המלח להוביל את פרויקט ההגנות. במקביל נערך תכנון כולל לים המלח במסגרת תוכנית מתאר ארצית - תמ"א 13 לחופי הים המלח. במסגרות אלו נבחנות הדרכים לאזן בין הפעילות התעשייתית לפעילות התיירותית וכל זאת על רקע ייחודו הסביבתי של האזור. במסגרת זו שתי חלופות מרכזיות נבחנות כפתרון ארוך טווח; האחת, הגבהת הסוללות המקיפות את בריכה 5 שמשמעותה העיקרית כרייה וחציבה בהיקפים של עשרות מליוני קוב חומר גלם במרחבי המדבר לטובת בניית הסוללות. החלופה השנייה היא ביצוע פעולה הנקראת "קציר מלח" שמשמעותה שמירה על מפלס בריכה קבוע ע"י איסוף המלח השוקע בתחתית הבריכה והעברתו צפונה. פעולה דומה נעשית ע"י מפעלי ים המלח הירדנים. קציר המלח אינו דורש הגבהת הסוללות ומכאן שאינו כרוך בפעולות כרייה וחציבה הפוגעת במדבר.

במהלך שנת 2009 הצטרף נציג החברה להגנת הטבע כמשקיף בועדת העורכים של תוכנית המתאר הארצית (תמ"א 13) לחופי ים המלח. עד כה, נערך השלב הראשון של תהליך התכנון - שלב הכנת מסמך המדיניות.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לחלופה של הגבהת הסוללות שמשמעותה פגיעה קשה במרחב הסובב את ים המלח כתוצאה מכרייה של עשרות מליוני קוב חומר גלם לבניית הסוללות. החברה להגנת הטבע סבורה שייצירת אזור בר קיימא בין המשך תיפקוד מפעלי ים המלח למניעת פגיעה בפעילות המלונאית ובתשתיות הארציות, יכול להיות מושג רק באמצעות חלופת קציר המלח. חלופה זו עדיפה משמעותית מבחינה סביבתית ויש לקדם אותה, גם אם תימצא יקרה יותר.

בריכה בים המלח. צילום: כתר מעוז

האיום: תוכנית מתאר מקומית הוגשה ע"י מפעלי ים המלח לועדה המחוזית, ומטרתה הקמת בריכה מס' 6 אשר לטענתם נחוצה להגדלת התפוקה. תוכנית זו כוללת הגדלת שאיבת מי הים ושטחי האידוי באמצעות הקמת בריכת אידוי נוספת, בשטח של כ- 16 קמ"ר, מצפון לבריכה 5. הבריכה מיועדת להגדיל את כושר הייצור בשיעור של כ-10%. הבריכה תוביל להגדלת ירידת המפלס בכ- 2% לשנה. הגברת שאיבת המים תוסיף להאצת תהליך ירידת המפלס ונסיגת קו החוף באגן הצפוני. לתוכנית זו צפויות השפעות סביבתיות שליליות כגון: דרישה לכמויות גדולות של חומרי כרייה וחציבה להקמת סוללות הבריכה, ירידת המפלס והשפעה נופית שלילית על האזור כולו.

ים המלח. צילום: כתרי מעוז

עמדת החברה להגנת הטבע: במצב של חוסר וודאות תכנוני יש למנוע החמרה של התופעות הפיזיות בים המלח. הבעיות הסביבתיות האדירות סביב ים המלח קשורות באופן ישיר לירידת המפלס. כל תכנון עתידי שכרוך בהגדלת שאיבת המים מהאגן הצפוני, שהוא גוף המים הטבעי היחידי שנותר בים המלח, על חשבון תוספת מים לאגן הדרומי שהוא שטח של בריכות אידוי תעשייתיות - יהווה פגיעה בים המלח וסביבתו המהווים ערך טבע לאומי ובינלאומי. כל החלטה בעניין עתיד אזור ים המלח מחייבת תהליך מבוקר של קבלת החלטות, ברמת המועצה הארצית ובהתייעצות עם הרשויות הנוגעות לעניין ולא ע"י קידום של תוכנית מתאר מקומית נקודתית ללא ראייה כוללת. עתיד בריכה 6 חייב להיות חלק מראיה לאומית וסביבתית כוללת לתכנון ארוך טווח של ים המלח וסביבתו.

האיום: מלחת סדום מהווה בית גידול ייחודי ונדיר בישראל, בעקבות הפיתוח החקלאי המואץ בעשורים האחרונים שצמצם משמעותית את שטחי המלחה לאורך הבקע מדרום לים המלח. במלחת סדום יש כיום שטח רחב של מלחה, שחלקה הגדול נשמר עד היום בעיקר בגלל חשד למיקושו. בבית גידול זה מתקיימת מערכת אקולוגית ייחודית, המכילה מספר רב של מיני חולייתנים הנמצאים בסכנת הכחדה. הבולט שביניהם הוא התחמס הנובי, עוף לילה אוכל חרקים, שתת המין המקומי שלו הוא כמעט אנדמי לישראל, ומלחת סדום היא המקום האחרון בו נותרו בישראל זוגות של מין זה. האיזור עשיר במגוון מיני העטלפים. במלחה נמצאו 16 מיני עטלפים, מתוכם 14 המוגדרים בסכנת הכחדה.

מלחת סדום נאות הכיכר. צילום: יואב פרלמן

עמדת החברה להגנת הטבע: עקב כוונות חקלאים לפנות את השטחים הממוקשים ולעבדם, ישנו איום מיידי על המשך קיום המערכת הטבעית בשטח. ישנו צורך דחוף במציאת פיתרון שיבטיח מחד את קיום המערכת האקולוגית המאפיינת את מלחת סדום ומאידך תתאפשר התפתחות של הישובים לפי תוכניות המתאר השונות. איזון זה יוכל להישמר רק ע"י תכנון מושכל ויצירת אינטרסים משותפים לגופי שמירת הטבע ולתושבי כיכר סדום. רק הכרזה על שמורת טבע במלחת סדום תאפשר קיום של המערכת הטבעית והייחודית של המלחה ובמיוחד של אוכלוסיית התחמסים הנוביים, אשר רוב הטרטוריות המוכרות יכללו בשטחה.

האיום: גידולה המתמיד של אוכלוסיית ישראל וצמיחתו של המשק מובילים לעליה בצריכה והגדלת הביקושים לחשמל. בשנים האחרונות אנו עדים לגל של יוזמות רבות ומגוונות להגדלת ההיצע במשק ייצור החשמל המקומי. ממשלת ישראל מובילה מדיניות ברורה של הגדלת הייצור והקמת תחנות כוח נוספות, הן על ידי המגזר הפרטי והן על ידי חברת החשמל. משרד התשתיות הלאומיות, תחת איום ממסבר ייצור חשמל אשר עלול להביא לעלטה ולשלל נזקים למשק, מקדם שורה של תכניות, חלקן תוך פגיעה בשטחים הפתוחים, ללא כל מדיניות ברורה ושקופה לנושא.

במסגרת ההכרה במסבר הסביבתי העולמי ותהליך התחממות כדור הארץ מדינת ישראל פועלת במקביל לקידום מבורך של ייצור חשמל בתחנות כוח ממקורות אנרגיה מתחדשת - מקורות שמש ורוח - אך גם אלו לא פטורים מדיון סביבתי, נוכח השלכותיהם הסביבתיות ביחס לשטחים הפתוחים ומפגעי סביבה אחרים שהם יוצרים.

מיזמי אנרגיית שמש ברחבי הנגב והערבה דורשים שטחי קרקע גדולים בשטחים פתוחים ערכיים מבחינה נופית, בעלי חשיבות גבוהה לשמירת המגוון הביולוגי כבית גידול ייחודי וכאזורי פעילות נופש ופנאי של מטיילים. אזורים ערכיים במיוחד הם חולות מישור ימין ומרחבי הערבה הדרומית במועצה האזורית חבל אילות.

אירוסים בחולות מישור ימין. צילום: עמית מנדלסון

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לקדם את תוכנית האב למשק האנרגיה בכדי להתמודד עם צרכי משק החשמל בראייה כוללת ארוכת טווח. יש לבחון חלופות שונות ומגוונות לייצור חשמל וניהול נכון של משק ייצור האנרגיה הארצי, כניהול ביקושים ועידוד שימוש נכון בחשמל בכל מגזרי המשק. את תכניות הפיתוח השונות לייצור חשמל והולכתו, כולל ממקורות אנרגיה מתחדשים, יש לאמוד בבחינת עלות מול תועלות, תוך בחינת חלופות הנשענות על בסיסי מידע מוצקים. עם המטרות המוצדקות של שיפור איכות האוויר בישראל והתחשבות בתופעת התחממות כדור הארץ, יש להביא בחשבון שיקולים נוספים בהתחשב בתנאים הייחודיים של מדינת ישראל: שימוש נכון במשאב הקרקע, הגנה על ערכי טבע ומגוון ביולוגי ונופים ייחודיים, המשמשים גם כאתרי נופש ופנאי.

החברה להגנת הטבע מלווה מקצועית צוות שמינתה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה לבחון סוגיה זו. כמו כן, החברה להגנת הטבע תבחן מיזמי אנרגיית שמש אלו בהיבטי הסביבה שהוזכרו ותעביר את עמדתה המקצועית ליזמים, למשרד התשתיות הלאומיות ולמוסדות התכנון.

החברה להגנת הטבע מלווה מקצועית צוות שמינתה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה לבחון סוגיה זו. כמו כן, החברה להגנת הטבע תבחן מיזמי אנרגיית שמש אלו בהיבטי הסביבה שהוזכרו ותעביר את עמדתה המקצועית ליזמים, למשרד התשתיות הלאומיות ולמוסדות התכנון.

83. הסדרת חוות בודדים בנגב

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית ומחוץ למקומות ישוב קיימים. (הרחבה על הבעייתיות שבהתיישבויות בודדים ראו איום מס' 15).

ברחבי הנגב ישנן עשרות חוות בודדים. חוות אלה נמצאות בלב השטחים הפתוחים, ורובן ככולן מבצעות בפועל עבירות בנייה, הפוגעות בסביבה ובשלטון החוק.

במהלך שנת 2009 הוגשה הצעת חוק הרשות לפיתוח הנגב ע"י ח"כ ישראל חסון. הצעת החוק מבקשת להעניק לחוות הבודדים הקיימות בנגב באופן לא חוקי, זכות חכירה לדורות ללא מכרז, ללא תוכניות מאושרות כדין ובניגוד להחלטות מוסדות התכנון.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להפסיק את התופעה השלילית של עשרות התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי

חוות בודדים האודליה

בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפינוי החוות הלא חוקיות ולהשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדין עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ומסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון כדי למנוע אישור בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים לטפל בנושא חשוב זה ולהציב אותו בראש סדר העדיפויות שלה. הצעת חוק הרשות לפיתוח הנגב ע"י ח"כ ישראל חסון היא מהלך עוקף תכנון ועוקף כללי מינהל תקין שעלול לפגוע ברצף השטחים הפתוחים. יתרה מכך, מהלך זה נוגד את האינטרס הציבורי הרחב, ועתיד לגזול מהציבור את השטח הפתוח לטובת מתן הטבות מפליגות ליזמים פרטיים.

84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים בבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנזק אקולוגי.

דוגמה לכך היא הקמת הישובים החדשים ניצנית וחלוצית 3 בפתחת ניצנה. ראשיתם של ישובים אלו בתכנית שלד לפתחת ניצנה שהוכנה בשנת 2001 בעקבות החלטת הממשלה מאותה שנה, על בסיס סקר היתכנות לאיתור ופיתוח ההתיישבות בחולות חלוצה. במסגרת גיבוש התכנית נדונו מספר חלופות פיתוח בהן:

- חלופת שרשרת - ישובים קטנים לאורך הגבול הבינ"ל ישראל מצרים.
- חלופת מוקד פרברי חדש - יישוב סמוך לשמורת חולות עגור.
- חלופת חיזוק מוקדים קיימים - עיבוי וחיזוק ההתיישבות בפתחת ניצנה ובפתחת שלום.
- חלופה משולבת - עיבוי וחיזוק ההתיישבות בפתחת ניצנה ובפתחת שלום ובמקביל פיזור שלושה ישובים לאורך הגבול לבסוף, נבחרה החלופה המשולבת ואף לה הוכנו חלופות רבות לבחינת מיקומם של הישובים החדשים בפתחת ניצנה. התיירות באזור פתחת ניצנה הולכת ומקבלת תנופה. אזורים אלה כוללים נופי ארץ בראשית פתוחים, מסקרנים ושונים מאזורים אחרים בישראל. במקום קיים היצע במגוון רחב של פעילויות המתאימות לאזור ותיירים ומטיילים המגיעים לאזור נהנים מטיוול באזור הגבעות ובחולות. אתרים חשובים רבים כמו תל ניצנה, החוות הקדומות, מערת ניצנה, הכביש המנדטורי מערת ניצנה, ודיונות החול עלולים להיפך למובלעות בתוך הנוף בנוי או בשוליו ובכך יאבדו מייחודם. בסוף שנת 2009 הופקדה להתנגדויות הציבור תוכנית המתאר להקמת היישוב החדש ניצנית.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש חשיבות לשמירה על רצף

השטחים הפתוחים והנוף הפתוח על עולם הצומח והחי הייחודיים בפתחת ניצנה. החברה להגנת הטבע מתנגדת למיקומה של הישוב "ניצנית" על גבעות ניצנה ולהקמת הישוב "חלוצית 3" משום שהקמת הישובים החדשים תפגע במשאבי הטבע ברצף השטחים הפתוחים ובמגוון המינים.

קיימות חלופות אחרות ליישובים אלו כעיבוי היישובים הקיימים בפתחת ניצנה ושימור האופי הכפרי הקהילתי של היישובים באמצעות פיתוח נכון ובר קיימא. עיבוי היישובים הקיימים בנגב בכלל, זו משימה לאומית, ועל כן, ראוי להקצות את מלוא תשומת הלב והמשאבים לקליטת משפחות חדשות ופיתוח מקורות פרנסה בתוך היישובים הקיימים.

החברה להגנת הטבע פועלת יחד עם תושבי פתחת ניצנה למנוע את הקמת היישובים במקומם המתוכנן, באמצעות פעילות ציבורית משותפת. החברה להגנת הטבע תגיש יחד עם גורמים נוספים את התנגדותה ליוזמת הקמת היישוב החדש ניצנית בתקופת התנגדויות בתחילת שנת 2010.

אירוס הנגב בחולות עגור-ניצנה. צילום: איתמר בן דוד

האיזום: כביש 10 הקיים הינו ציר הנסמך על גדר המערכת בין גבול ישראל ומצרים. לאור דרישות מערכת הביטחון וישובי הספר בנגב המערבי הוחלט על הסטת תוואי הדרך מזרחה, תוך השארת הדרך הקיימת היום כדרך לשימוש הצבא בלבד. כך ישארו שני תוואי דרך מקבילים. החלופות הנדונות היום הן הסטת תוואי הכביש 400 מ' - 750 מ' מזרחה. תסקיר השפעה על הסביבה הצביע בצורה ברורה על עדיפות מירבית של חלופת שדרוג הדרך הקיימת בכל הפרמטרים שנבחנו במסגרתו. למרות זאת ועל אף התנגדות החברה להגנת הטבע, התוכנית אושרה להפקדה בוועדה המחוזית במחצית השנייה של שנת 2009.

עמדת החברה להגנת הטבע: הסטת הכביש מהווה פגיעה אנושה בשטחי החולות שבנגב המערבי. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין הצדקה של ממש להסטת הכביש. ישנן חלופות בדמות שדרוג הדרך הקיימת תוך שימוש במגוון אמצעים אלקטרוניים והנדסיים להבטחת הנסיעה בציר הקיים. החברה להגנת הטבע תגיש את התנגדותה ליוזמת סלילת הכביש בתקופת התנגדויות.

86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש

האיזום: מכתש רמון, גדול המכתשים בארץ והגדול מסוגו בעולם, הוא אחד מאוצרות הטבע והנוף הייחודיים בהן התברכה ישראל. במסגרת החלטת ממשלה על שימור "ארץ המכתשים", הוכרז המכתש כערך לאומי, והוא אף נמצא בהליכים להכרזתו כאתר מורשת עולמי על ידי אונסק"ו. למרות חשיבותם הרבה, עלולים מצוקי המכתש להינזק קשות, בעקבות מספר פרויקטים המתוכננים להיבנות על שפת המכתש. בימים אלה מקודמת תכנית לבניית שכונה חדשה, אשר תקיף את הר גמל הנמצא על המצוק. שטח התכנית מוגדר בתכנית מתאר ארצית (תמ"א 35) כ"שטח ברגישות נופית סביבתית גבוהה", וחלקו נכלל בתחום שמורת טבע. השכונה תוכננה בשנות ה-90, על ידי משרד השיכון, בתקופת העלייה הגדולה של שנות התשעים, אז היה צורך דחוף בהקמת שכונות מגורים תוך זמן קצר. למעלה מעשור חלף, הצרכים השתנו, אך התכנית הפוגענית בעינה עומדת. במרומי הר גמל, סביבו עתידה לקום השכונה על פי התכנית הנוכחית, נמצאת אחת מנקודות התצפית המרשימות על מכתש רמון. למרגלותיו נמצא אתר ארכיאולוגי חשוב. בינוי שכונת מגורים בקרבתו יפגע באתר ובערכי המורשת שהוא מייצג.

הר גמל בשקיעה. צילום: אפי פרי

עמדת החברה להגנת הטבע: ראוי להתייחס למצוק כשטח פתוח לטובת תושבי העיר והציבור הרחב, ולהרחיק ממנו כל בנייה עתידית. בכדי להציג תוכנית עדכנית ונכונה, יש להציג את צרכי הבניה הכוללים במצפה רמון, ולדרוש תכנון מחדש של השכונה, כחלק מהליך תכנוני כולל בתכנית המתאר המחוזית החדשה. ניתן לשנות את התוכנית תוך התחשבות בערכי הטבע והנוף של המכתש ותוך שמירה על המצוק. את הפיתוח לשכונת המגורים ניתן לערוך בשטחים חלופיים הנמצאים בקרבת מקום, אשר נהרסו בעבר עקב עבודות פיתוח קרקע. חלק משטחים אלה נמצא בסמוך לשכונה המתוכננת וחלק נמצא צפונית למצפה רמון, לאורך כביש 40. לעמדה זו של החברה להגנת הטבע תמיכה ציבורית הנשענת על תושבים רבים במצפה רמון, החרדים לצביונו וייחודו של הישוב. שמירה על ערכם הגדול של השטחים הפתוחים באזור המצוק, הינה למען תושבי מצפה רמון וישראל כולה, ובעלת חשיבות לקידום התיירות, לשמירת ערכי הטבע הנוף והמורשת, למען הדורות הבאים. ציבור רחב מכל רחבי הארץ הגיעו למצפה רמון להפנינג מיוחד שארגנה החברה להגנת הטבע השנה בשיתוף תושבי המקום, בו יצאה קריאה לרשויות להגן ולשמור על הערכים הייחודיים של המקום.

האיום: בעקבות המאבק לשימור השטחים הפתוחים באזור מפעלי ייצור הפוספט באזור אורון-צין בנגב וסביב קידום תוכניות לכריית פוספט בשדה הכרייה "חצבה מערב", התחזקה ההכרה בצורך לשמור על השטחים הפתוחים בנגב כשטחי "ארץ בראשית", אזורים בעלי חשיבות נופית אשר במשך דורות יד אדם לא נגעו בהם.

במסגרת מערכת התכנון מקודמות היום תוכניות משמעותיות, ביוזמת קבוצות פרטיות ותעשייתיות שונות, לכריית מינרלים תעשייתיים מסוגים שונים. תוכניות אלה כוללות פיתוח נלווה רב, המאיים על כמות ורציפות השטחים הפתוחים, מהאיכותיים ומהרגישים בנגב מבחינה נופית. הפעילות נעשית אמנם תחת זיכיון מטעם מדינת ישראל, אולם לחצי השוק הפרטי הם שמביאים בסופו של יום להמשך הכרייה, אשר חלק ניכר ממנה מופנה לייצוא. מאז ההחלטה על ארץ המכתשים בשנת 1994, לא קיימה המדינה דיון מחודש בשאלת המשך "ייצוא" נופי בראשית.

ארץ בראשית - כריית פוספטים

עמדת החברה להגנת הטבע: המועצה הארצית לתכנון ולבניה הורתה בעת האחרונה לערוך תוכנית מתאר ארצית לכרייה וחציבה של מינרלים תעשייתיים (בעיקר פוספטים). במסגרת תוכנית זו ייבחנו ברמה ארצית עתודות הכרייה והחציבה בישראל של המינרלים התעשייתיים. למהלך זה משמעות גדולה לקידום שמירת ערכי טבע, סביבה ונוף ושטחי "ארץ בראשית" בנגב.

בעקבות המאבק אותו הובילה החברה להגנת הטבע על חצבה מערב, הוחלט על הכנת תוכנית מתאר כוללת חדשה לכריית פוספטים באזור אורון צין שבנגב. נקבע כי התכנית החדשה תאזן בין צרכי כרייה לבין ערכי טבע נוף וטיילות. התכנית החדשה לווהה בעבודה מקצועית ויסודית של צוות מלווה ובסקר טבע נוף ומורשת. מחלוקות רבות נפתרו תוך כדי תהליך העבודה. התוכנית התקפה קיבלה הארכה בועדה המחוזית לעוד 4 שנים, בתנאי שלא תתבצע כרייה בשטחים אשר נמצאים בקונפליקט, והיא נמצאת לקראת המלצתה בפני הועדה המחוזית.

88. ים המלח - תעלת הימים

האיום: ים המלח - נכס טבע, נוף והיסטוריה בינלאומי המועמד להכרזה כאתר מורשת עולמית על ידי אונסק"ו, הולך וגווץ. מפלס ים המלח יורד מזה 40 שנה כתוצאה משימוש שעושות מדינות האזור במים שהגיעו אליו בעבר, בעיקר דרך נהר הירדן. ים המלח סובל מגרעון של כ- 800 מיליון מטרים מעוקבים (מ"ק) מים בכל שנה. 250 מיליון מ"ק נשאבים על ידי מפעלי ים המלח בישראל ובירדן והשאר נשאבים לאורך נהר הירדן. המשמעות היא שכ- 94% מהמים שהעניק הטבע לים המלח נגרעים על ידי פעילות האדם. כתוצאה מכך מפלס הים יורד בשנים האחרונות בשיעור של למעלה ממטר אחד בכל שנה. מעבר לפגיעה הנופית, גורמת ירידת המפלס לנזקים בהיקף ניכר לסביבת ים המלח.

מזה מספר שנים נמצאת על הפרק תכנית אחת בלבד המתיימרת להיות גלגל ההצלה של ים המלח - היא תכנית "מובל השלום", המקודמת על ידי הבנק העולמי. על פי תכנית זו ישאבו ויזרמו צפונה כשני מיליארד קוב מים ממפרץ אילת/עקבה דרך עמק הערבה לים המלח בתעלה ובצינור אשר ייבנו ברובם בתחום ממלכת ירדן. בטרם יוזרמו המים לים המלח, הם יותפלו בכדי לייצר מי שתייה, בעיקר עבור ממלכת ירדן. מי המלח המרוכזים, תוצאה של תהליך ההתפלה, יוזרמו לים המלח. המדובר בתכנית שאפתנית בקנה מידה עולמי, בעלת פוטנציאל להשפעות דרמטיות על אזור מדברי רגיש ביותר. קשה ביותר להעריך מה יהיו ההשלכות הסביבתיות: השפעות שאיבת נפחי מים גדולים ממפרץ אילת, הובלת מי ים בערבה שהוא אזור בעל רגישות סיסמית גבוהה ושינוי ההרכב הכימי של ים המלח כתוצאה מעירוב מי ים סוף עם מי ים המלח.

הבנק העולמי החל במחצית שנת 2008 לבצע בדיקה טכנית - כלכלית - סביבתית לפרויקט זה, מבלי לבחון חלופות אפשריות אחרות להצלת ים המלח, כגון הזרמת מים מהכינרת דרך נהר הירדן לים המלח. לאחרונה, בעקבות טענות של הארגונים הסביבתיים לגבי איכות הבחינות הסביבתיות הנערכות למיזם, נערך מכרז בינ"ל חדש.

ים המלח ומצוקי מדבר יהודה. צילום: אוהד מאס

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת כחלק מקואליציית ארגוני סביבה שמטרתה לשמור על ים המלח כחלק מאזור השבר הסורי אפריקאי שבתחום ישראל, כמרחב של ערכי טבע ייחודיים - מפרץ אילת, עמק הערבה, ים המלח, עמק הירדן, הכינרת, בקעת החולה והחרמון.

החברה להגנת הטבע מטילה ספק ביכולתה של הבדיקה הנערכת ע"י הבנק העולמי להפיג את כל החששות מההשלכות הסביבתיות של הפרוייקט, זאת בשל ריבוי מרכיבי אי הוודאות הכלולים בו. החברה להגנת הטבע סבורה שעל אף החשיבות הרבה בטיפול בים המלח, יש להיזהר מפתרון של בעיה אחת ע"י יצירה של בעיה אחרת. החברה להגנת הטבע דורשת מהבנק העולמי לערוך בחינה מקיפה גם לחלופה הצפונית, המציעה אספקת מים לים המלח מהירדן, בדומה למצב הטבעי, כפי שהיה מקובל בעבר.

89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

האיזום: החל משנת 2004 מוביל משרד החקלאות פיתוח חקלאי רחב היקף במרחבי הנגב והערבה, בהיקף פוטנציאלי להרחבת שטחי עיבוד חקלאי של למעלה מ- 100,000 דונם. שטחים אלו כוללים גם שמורות טבע במספר תוכניות מתאר ארציות (תמ"א 8 ותמ"א 35). זהו ללא ספק אחד האיזמים החריפים ביותר על המערכות הטבעיות בישראל.

פיתוח זה, שהוא תוצאה של הליכים הנערכים במסגרת ועדות פנימיות של משרד החקלאות וללא כל שקיפות ציבורית, מהווה איום לשטחים פתוחים טבעיים איכותיים בעלי חשיבות נופית ואקולוגית, ובעקבות כך להביא בעתיד להרס בתי גידול ייחודיים עתירי ערכי טבע מוגנים. כבר כיום ידוע בוודאות, ממידע של רשות הטבע והגנים ומספר מדענים מובילים, כי תהליכי פיתוח חקלאי אלו מאיימים על בתי הגידול הבאים: שטחי עין עופרים ("קול אמריקה") בצפון הערבה ושטחי חולות עגור, חולות חלוצה ופארק הלס במערב הנגב.

הפיתוח החקלאי זוחל אל עבר שטחים פתוחים ערכיים המהווים בתי גידול ייחודיים, ללא יד מכוונת וראייה תכנונית-מרחבית רחבה, הכוללת שיקולים נוספים, דוגמת שיקולים אקולוגיים ונופיים.

עבודות בחולות עגור. צילום: עמיר בלבן

עמדת החברה להגנת הטבע: על משרד החקלאות, היוזם את המהלך, מינהל מקרקעי ישראל ומוסדות התכנון לגלות אחריות סביבתית ולהבטיח כי שטחים פתוחים איכותיים עשירים בערכי טבע ונוף יישארו במצבם הנוכחי למען הדור הנוכחי ולמען הדורות הבאים. יש להורות על הכנת סקר מקיף, שיציב על השטחים הרגישים מבחינה סביבתית, ועל השטחים שבהם ניתן לפתח חקלאות, מבלי לפגוע בסביבה.

משרד החקלאות הכין במהלך שנת 2008 עבודה בתגובה לעמדות החברה להגנת הטבע, בהן הוא אישר את מהלכי הפיתוח המתוכננים. השנה נמשך מהלך הידברות עם משרד החקלאות ורט"ג בכדי להבטיח כי שטחים פתוחים איכותיים עשירים בערכי טבע ונוף יישארו במצבם הנוכחי לדור הנוכחי ולדורות הבאים. החברה להגנת הטבע עירבה גם את השר להגנת הסביבה בנושא ועד כה לא הוקצו תוספות לעיבוד החקלאי.

החברה להגנת הטבע רואה צורך בשילובם של שיקולים סביבתיים כבר בבסיס תהליך הקצאת הקרקעות החקלאיות. כמו כן, יש לאתר על בסיס סקר נופי-סביבתי את המיקומים לשטחים חקלאיים, אשר ערכיותם נמוכה ובהם ניתן לפתח חקלאות, ולסמן את השטחים בעלי הערכיות הגבוהה בהם יש למנוע פיתוח חקלאי.

האיום: חולות סמר הם דיונות החול האחרונות שנותרו בערבה הדרומית. רוב החולות בדרום הערבה ישרו לצרכי חקלאות (גידולי שדה ותמרים), וחלקם נכרו לצרכי סלילה ובנייה באילת. בחולות סמר מתקיים עולם שלם של צומח, חי ונוף. המים האצורים בחולות והמצע המאוורר מאפשרים צמיחת שיחים המשמשים מזון (בעיקר זרעים) לבעלי חיים ואפשרות להתחפר בחול ולהימלט מחום המדבר למחילה קריה, וכך נוצר בחולות עולם חי עשיר מגוון ומיוחד במינו.

בחודשים האחרונים של שנת 2008 התפרסם מכרז חדש לכרייה בחולות סמר, במקומות בהם טרם התבצעה בעבר כרייה. משמעות הכרייה-פגיעה נוספת בשטחי טבע ייחודיים ונדירים. באזור זה קיימים כבר שטחים שנפגעו ע"י הכרייה, וועדות מקצועיות שונות הטילו על מנהל מקרקעי ישראל לבדוק האם ניתן להמשיך ולנצל את החולות באתרים המופרים ובנוסף להעמיק בהם את הכרייה, במקום לפנות למקורות חדשים. אולם, דבר זה לא נעשה עד עתה. במהלך שנת 2009 נדחתה העתירה שהוגשה על ידי עמותת "אדם, טבע ודין" לכריית חולות סמר. הועדה המחוזית דרום חידשה את החלטתה בנושא תנאי הכרייה באתר.

ילדים בחולות. צילום: רועי טלבי

עמדת החברה להגנת הטבע: התנהלות ממ"י עומדת בניגוד גמור למחויבותו לפיתוח בר קיימא ולסיכומים שנעשו מולו, מקלה ראש בחשיבות הסביבתית הגבוהה של חולות סמר, וממעיטה בערכן של עבודות ועדות המעקב השונות המלוות את הכרייה בחולות סמר, שקבעו כי יש לבדוק היטב את האפשרויות לכרייה באזורים המופרים, טרם פתיחת אזורים חדשים לכרייה. החברה להגנת הטבע וכן המועצה האזורית חבל אילות פנו שנה שעברה למינהל מקרקעי ישראל בדרישה להקפיא את המכרז עד שתמומש ההתחייבות, לבחון את האפשרות לכרות לעומק באזורים שכבר הופרו, טרם פתיחתם של אזורים חדשים לכרייה.

עשרות מתושבי אילת והערבה ופעילי סביבה, ביניהם נציגים של החברה להגנת הטבע, הפגינו שנה שעברה באזור חולות סמר נגד כוונות הכרייה המתוכננות במסגרת המכרז לחידוש חציבת החול, בעת ביקורה של משלחת קבלנים בהובלת מינהל מקרקעי ישראל.

על אף החלטת הועדה המחוזית דרום, החברה להגנת הטבע תמשיך ותתנגד למימושן של תוכניות כריית החול באתר ייחודי ונדיר זה.

91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

האיום: בשנים האחרונות מתוכננות בנגב מספר יוזמות פיתוח, בהובלת משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, הכוללות מוקדי תיירות ומלונאות מדבר בשטחים הפתוחים מחוץ לתחום היישובים הקיימים בנגב ובצפיפויות בינוי נמוכות מאוד. דוגמאות לכך מהמגזר הכפרי הן המלון בבקעת סוגון בתמנע בתחום מועצה האזורית חבל אילות ועשרות חוות תיירותיות-חקלאיות הפזורות בשטחים הפתוחים של הנגב.

יוזמות אלו, המאפשרות מוקדי פיתוח חדשים בשטחים הפתוחים והפיתוח הנלווה להם (קווי תשתית, דרכי גישה ועוד) מקודמות תוך צמצום בהיקף השטחים הפתוחים, קיטוע רציפותם, פגיעה בנוף הפתוח והרס של בתי גידול רגישים. יוזמות פיתוח תיירותי אלו, מאיימות לפגוע ברצף השטחים הפתוחים ובשימור יחידות שטח גדולות איכותיות המהוות נופי בראשית מדבריים, ולכן עלולות לפגוע גם בכוח המשיכה התיירותי של חבל ארץ זה בראייה לטווח ארוך. בנוסף, פיתוח מסוג זה מצמצם ואף עלול למנוע את האפשרות של המטיילים לנוע בחופשיות וללא הגבלה בשטחים הפתוחים ובמרחבי הנגב במגוון פעילויות פנאי ונופש. התוכנית להקמת המלון בבקעת תמנע בין גבעת סוגון להר מכרות בשטח המוגדר כ"אתר תיירות ונופש בקעת תמנע" מהווה פגיעה בשטח ייחודי.

התוכנית אושרה ע"י הוועדה המחוזית מחוז דרום בשנת 1995. החברה להגנת הטבע התנגדה להקמת מתחם המלון בטענה שמדובר בשטח

פארק תמנע. צילום: דפנה מרוז

פתוח ורגיש, ואת עיקר הפיתוח יש לכוון לתוך היישובים או בצמוד אליהם תוך שמירה על רצפים של שטחים פתוחים.

עמדת החברה להגנת הטבע: על מוסדות התכנון לשלול דפוס פיתוח בזבזני במשאב הקרקע זה, ולדחות יוזמות אלו. על המלונאות בנגב לתרום לפיתוח היישובים הקיימים.

התוכנית הגיעה השנה לדין בוועדה המקומית לצורך מתן היתרי בניה למלון. התוכנית להקמת המלון עוררה התנגדות ציבורית גדולה. במסגרת זו החברה להגנת הטבע הציעה מספר חלופות, אשר נבחנו ע"י ועדה בראשותו של פרופ' אלון טל, שמונתה ע"י השדולה הסביבתית בכנסת. הוועדה מצאה כי ישנה חלופה עדיפה על פני זו המקודמת ושפגיעתה הסביבתית תהיה פחותה משמעותית. קבלת החלופה תהווה הזדמנות מצוינת לקדם את התיירות המדברית, וזאת תוך פגיעה מינימאלית בנכס המדברי. כנגד קידום התוכנית הוגשה עתירה לבית המשפט ע"י עמותת אדם טבע ודין וניתן פסק דין חשוב המשיב את התוכנית לדין חוזר בוועדה המחוזית. בהתאם לכך, במהלך שנת 2009 התקיים דיון חוזר בתוכנית בוועדה המחוזית והוחלט להכין בחינת חלופות לאתר שתכלול גם את חלופת האפס - אי הקמת מלון בבקעת סוגון. החברה להגנת הטבע תמשיך לתמוך במאבק הציבורי, אותו מובילים תושבי המקום, להעקפת המיזם התיירותי לחלופה התכנונית הטובה ביותר.

92. אילת - שכונת רמת בגין

האיום: במערב העיר אילת מתוכננת כיום תוכנית לשכונת מגורים ברמה גבוהה. התוכנית פורשת מספר קטן של כ-200 יחידות דיור על שטח של כ-919 דונם, ב-5 ערוצים מבודדים זה מזה, החודרים לתוך שולי הר שחמון הבנוי מסלע גרניט מגמתי המופיע רק בהרי אילת. שטח ייחודי זה הינו "אזור שולי הרים", שהוא אזור מעבר מסביבה בנויה לסביבה טבעית. לאזורים אלו תפקיד חשוב ביצירת הקשר שבין העיר לסביבתה. לרציפות זו יש חשיבות הן לחי ולצומח הטבעי והן לתושבי העיר, שתובטח להם גישה חופשית אל הסביבה ההררית-מדברית.

עמדת החברה להגנת הטבע: אישור התוכנית יפגע פגיעה נופית קשה במגע האזור הבנוי של העיר עם הר שחמון, תוך פריצת הכלל שקבעה בעבר עיריית אילת-לבנות על מניפות הסחף ולא לפגוע בהרי הגרניט. בנוסף, יפגעו גם עולם החי והצומח הכולל עצי שיטה, בעלי חיים (יעלים, חרדוני-צב, קטות הודיות) החיים בהר שחמון ובנחלים שבתוכו.

התוכנית תמנע מתושבי העיר שימוש יומיומי בשטח הטבעי מסביב בפעילות פנאי ותחייב יציאה ארוכה יותר, החודרת עמוק יותר לשטח הטבעי. החברה להגנת הטבע תצא למאבק ציבורי בשיתוף תושבי אילת כאשר תוכנית זו תופקד להתנגדויות הציבור.

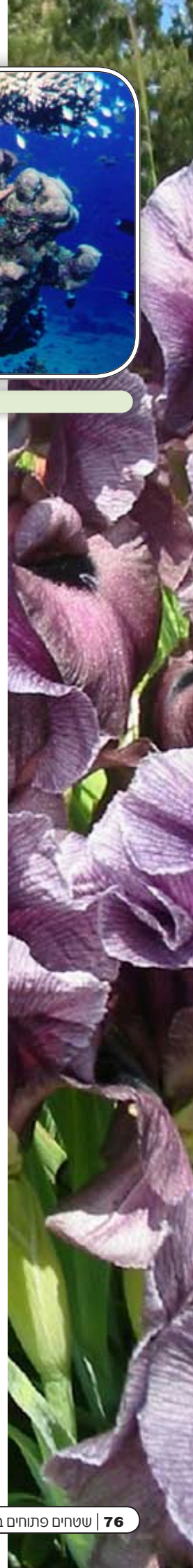
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

האיום: יוזמה להקמת מלון חדש בן 8 קומות ו-160 חדרים, על שטח של 12 דונם, בחוף אלמוג באילת מקודמת בשנה האחרונה במוסדות התכנון. מטרת התוכנית היא שינוי יעוד הקרקע משטח מיוחד לתיירות לשטח למלונאות וחזית מסחרית ותוספת זכויות בנייה. התוכנית מציעה להוסיף על המבנה הקיים 6 קומות ולהפכו למלון בן 160 חדרים, בנוסף לתוספת שטחי מסחר בהיקף של כ-2,500 מ"ר. מיקום המלון בחוף הדרומי של אילת, מול המצפה התת ימי ובצמוד למלון אורכידיאה הקיים מצוי באזור רגיש מאוד מבחינת הסביבה הימית. במקום קיים היום מרכז מסחרי נטוש בן שתי קומות, אשר איננו מתפקד בפועל כבר מספר שנים. המועצה הארצית לתכנון ובנייה העבירה את התוכנית להערות הוועדות המחוזיות בשנת 2008. לצורך קידום יוזמת המלונאות, המועצה הארצית המליצה לשנות סעיף בתמ"א 13 (תכנית המתאר הארצית לחופים), האוסר תוספות של בנייה במקום, זאת בניגוד מוחלט למדיניותה לפיה חלקו הדרומי של חוף אילת צריך להישמר כבעל פיתוח מינורי ומוגבל, בשונה מהחוף הצפוני המתאים לפיתוח אינטנסיבי. מדיניות זו נקבעה לפני מספר שנים במסגרת תוכנית המתאר הארצית שגובשה לחופי אילת. המועצה הארצית אישרה, לצורך אישור תוכנית נקודתית, פריצת מסגרת של תוכנית מתאר לחופי אילת, שקבעה שלא יהיה פיתוח מלונאי בחוף הדרומי. במהלך המחצית השניה של שנת 2009 בעת הבאת התוכנית לאישור הממשלה, כמקובל בתוכניות מתאר ארציות, הגיש השר להגנת הסביבה ערר ביחס לשינוי התוכנית - ערר אשר יידון במליאת הממשלה. הדיון בערר טרם התקיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי ניתן היה לאשר את התוכנית במסגרת המבנה הקיים ולהתיר שימושי מלונאות, ללא כל תוספת של זכויות בנייה נוספות. המועצה הארצית העדיפה אינטרס צר של יזמות פרטית על פני אינטרס רחב המבטא את טובת כלל הציבור. החברה להגנת הטבע סבורה כי חופי אילת הם נכס לאומי וראוי שכל הוועדות, ובראשן המועצה הארצית, תתייחסנה ליוזמות פיתוח בחופים בהתאם. שוניית האלמוגים נמצאת בסכנה מתמדת בעקבות הפיתוח המסיבי באזור אילת וכל תוספת של בנייה מלונאית בחוף הדרומי עלולה להיות הרסנית לגביה. עמדה זו תובא ע"י החברה להגנת הטבע לראש הממשלה והשרים השונים לקראת הדיון בערר שהגיש השר להגנת הסביבה.

ריף אלמוגים בים האדום

איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל

1. חרמון - לחצי פיתוח
2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
3. רמת הגולן - טורבינות רוח
4. איילת השחר - קיבוץ בהליכי שינוי למושב
5. טבריה וחוף כורסי - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
6. פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע
7. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
8. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש היס תיכוני בגליל
9. חוף בצת - מלונאות
10. עכו - מרינה בחוף הדרומי
11. יער בית קשת - הסרת הגנת סטטוטוריות
12. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
13. צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים
14. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
15. הסדרת חוות בודדים בגליל
16. צמצום שטחי שמורות טבע בגלבע
17. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל
18. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
19. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
20. חיפה - כביש הרכס
21. חיפה - מגדלי חוף כרמל
22. חיפה - הרחבת הנמל על חשבון נחל הקישון
23. נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות
24. עתלית - תוכנית מתאר
25. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט
26. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
27. חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור
28. קיסריה - תוכנית מתאר
29. חריש - הקמת עיר חדשה
30. בקעת הנדיב - כביש 653
31. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
32. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר - מאגרי מים
33. נתיני פארק השרון-כביש 20
34. נתיני-כביש וינגייט
35. ביצת ה"פאליק" בפולג- מאגרי מים ותוכניות ניקוז
36. פארק הפולג - כביש רוחב 551 ואיומים נוספים
37. השרון - כביש 554
38. השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני
39. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה
40. בריכות חורף במרחב העירוני במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח
41. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש
42. חולות חולון - בינוי
43. ראשון לציון - עיר הסרטים
44. חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי
45. חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק
46. חוף פלמחים - כפר נופש
47. גבעת חומרה (מ.א. גן רווה) - בית עלמין מטרופוליני
48. נס ציונה וראשון לציון - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר
49. יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק
50. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז
51. לוד - הרחבת העיר מערבה
52. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
53. הרחבת אלעד
54. כביש רוחב 461
55. נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה
56. בריכות בן שמן
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
58. מודיעין-כביש 4
59. כביש "נוף איילון"
60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
61. מאגרי מים - שמשון בשורק
62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
63. נחל רפאים - גדר ההפרדה
64. גבעת יעל (מורדות וואלגה)-בינוי
65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
66. הרי יהודה - רפורמה בענף הלול
67. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
68. גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח
69. קדמת גפן - ישוב חדש
70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
71. ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום
72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מ'ס' 4
73. חולות ניצנים - כפר נופש
74. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגור הבדואי
75. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
76. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
77. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
78. מדבר יהודה - גדר ההפרדה
79. ים המלח - בריכה מ'ס' 5 של מפעלי ים המלח
80. ים המלח - בריכה מ'ס' 6 של מפעלי ים המלח
81. כיכר סדום - מלחת סדום
82. מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב
83. הסדרת חוות בודדים בנגב
84. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
85. חולות הנגב המערבי - כביש 10
86. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
87. אורון-צין - תכניות כרייה בארץ בראשית' 88. ים המלח - תעלת הימים
89. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
90. חולות סמר - כריית חול
91. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות נופש
92. אילת - שכונת רמת בגין
93. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

